

**Úmrtí Vítězslava Nezvala v dobovém tisku
a ve vzpomínkách současníků**

*(oznámení o úmrtí, nekrology, reportáže z pohřbu,
smuteční projevy, vzpomínky, básně aj.)*

Obsah

ÚVODEM.....	6
Poslední den života Vítězslava Nezvala.....	8
Jiří Svoboda: Z knihy „Přítel Vítězslav Nezval“.....	8
ČESKÁ OFICIÁLNÍ PERIODIKA.....	9
Životopis Vítězslava Nezvala.....	10
Oznámení o úmrtí.....	12
Lékařská zpráva o úmrtí národního umělce Vítězslava Nezvala.....	14
Soustrastné telegramy a kondolence.....	15
Nekrology.....	21
Vilém Závada: Nenahraditelná ztráta.....	21
Jan Petrmichl: Jeho zvony zní, volají, burcují.....	22
Gustav Franc: Zemřel národní umělec Vítězslav Nezval.....	23
Karel Šiktanc: Když zemře básník.....	24
Svatoslav Svoboda: Za Vítězslavem Nezval.....	25
Václav Běhounek: Odešel velký básník.....	27
Lumír Čivrný: Budiž mu země krásná.....	29
Alexander Matuška: Zavřelo se magické oko československé poezie.....	31
Milan Kundera: Nedivte se, že je teskno.....	33
Jan Mukařovský: Za básníkem Zpěvu míru.....	34
Jiří Kotalík: Přítel a kritik.....	37
Ladislav Štoll: [Bylo to jako blesk...].	38
Karel Nový: Pěvec míru a svobody.....	39
Václav Pekárek: Básník života.....	39
Jan Nový: Básník tohoto světa.....	41
Oto Pokladník: Zemřel národní umělec Vítězslav Nezval.....	44
Josef Rybák: Nepsaný zákon.....	45
Sbohem a šáteček.....	47
Milan Jariš: [Zemřel veliký básník...].	48
Jan Trefulka: Viděl jsem život v nespočetných obměnách.....	49
Oznámení o pohřbu.....	52
Reportáže z pohřbu.....	54
Smuteční projevy.....	62
Smuteční projev Václava Kopeckého v Domě umělců.....	62
Smuteční projev Jiřího Taura v Domě umělců.....	66
Smuteční projev Františka Branislava před budovou Mánesa.....	71
Smuteční projev Václava Dobiáše u hrobu Vítězslava Nezvala.....	73
Smuteční projev Viléma Závady u hrobu Vítězslava Nezvala.....	74
Jiná oznámení.....	75
Ocenění Vítězslava Nezvala ve francouzském tisku.....	75
Na paměť velkého básníka.....	75

EXILOVÁ PERIODIKA.....	76
Čechoslovák v zahraničí (Londýn, Velká Británie).....	77
Krátce z domova.....	77
Jaromír Měšťan: Nezval.....	77
Hlas domova (Melbourne, Austrálie).....	78
Václav Michl: Smrt Roberta Davida.....	78
Modrá revue (Rotterdam, Nizozemí).....	80
Rudolf Kopecký: Na soudu tradice.....	80
Nový život (Řím, Itálie).....	82
Stalo se doma, v exilu a jinde ve světě. V Československu.....	82
Svědectví (New York, USA).....	83
Smrt básníka.....	83
Zápisník (New York, USA).....	84
Petr Hrubý: Halas, Biebl, Nezval.....	84
VZPOMÍNKY A VYZNÁNÍ SOUČASNÍKŮ.....	86
Emil František Burian: [Drahý Vítězslave...].	86
Jan Slaviček: [S Vítězslavem Nezvallem...].	87
František Kautman: Odešel ten, který nám otevíral brány poezie.....	88
Josef Kadlec: [Nejsou a nemohou to být vzpomínky...].	90
Vladimír Šmeral: Budeš žít i budoucím.....	91
Vlastimil Maršíček: Poslední setkání.....	92
Miroslav Ivanov: Kamarád Nezval.....	94
Josef Kaušitz: [Nevyzpytatelná krutost osudu...].	95
Boris Polevoj: Žije ve svých verších.....	96
Nazim Hikmet: [Já vím, tváří v tvář smrti je třeba mlčet...].	96
Ilja Erenburg: [Mezi básníky mé generace...].	97
Jiří Mařánek: Za Slávkem.....	97
Jan Werich: [Mnohokrát jsem se chystal...].	98
František Rachlík: Schovávaná bez – krahulíka.....	99
Jan Pilař: Kníže básníků.....	100
Ladislav Fikar: Na poslední stránku italského deníku.....	102
Jan Slaviček: Na poslední návštěvě.....	104
Stěpan Ščipačov: [Truchlím hluboce...].	105
Věra Inberová: [Zpráva o smrti Vítězslava Nezvala mě prudce zbolela...].	106
Sergej Michalkov: [Znal jsem Nezvala...].	106
Jean Marcenac: [Živý oheň, který planul...].	107
Tristan Tzara: [S hlubokým a bolestivým smutkem...].	107
Nikolaj Tichonov: [Je tomu teprve několik dní...].	108
François Kérel: [Skon Vítězslava Nezvala mne hluboce dojíká...].	108
Charles Dobzynski: [Smrt velikého básníka...].	109
Jiří Šotola: Mladší než my všichni.....	110
Jarmila Glazarová: Beskydské setkání.....	110
Adolf Hoffmeister: Pěvec moderního času.....	113

Iša Krejčí: [Věru je těžko vyrovnat se...]	114
Jiří Trnka: Velkorysý bojovník	115
Karel Nový: Navzdory vánici	116
Jiří Voskovec, Jan Werich: Z korespondence	117
Marie Adamová: [I my, čtenáři...]	119
Konstantin Simonov: Památce přítelově	119
Marie Burešová: Slunečný člověk Nezval	121
Václav Holzknecht: Hudebník a přítel	122
Jiří Svoboda: Z knihy „Přítel Vítězslav Nezval“	123
Jan Pilař: Z knihy „Sluneční hodiny“	125
Jaroslav Seifert: Z knihy „Všecky krásy světa“	126
Vlastimil Maršíček: Z knihy „Nezval, Seifert a ti druzí...“	126
Jiří Kuběna: Z knihy „Paměť básníka“	128
Jan Zábrana: Z deníkových zápisků „Celý život“	129
BÁSNĚ REAGUJÍCÍ NA NEZVALOVO ÚMRTÍ	131
Jiří Navrátil: Sonet Vítězslavu Nezvalovi	131
Nazim Hikmet: O Vítězslavu Nezvalovi	132
Oldřich Vyhlídal: Sbohem básníku	133
Miroslav Macháček: Domove, teskni na stromové lyře	134
Štefan Žáry: Za Vítězslavom Nezvalom	135
Louis Aragon: Smuteční zpěv za Vítězslava Nezvala	137
František Hrubín: In memoriam V. N.	139
Ivo Fleischmann: Hrana	140
František Branislav: Na rozloučenou	141
Jan Alda: [Už jenom duha poezie Tvojí]	142
Vlastimil Maršíček: Vítězslavu Nezvalovi na rozloučenou	143
Jaroslav Moucha: Zemřel básník Vítězslav Nezval	144
Josef Rynda: [Kolikrát, básníku, Tvůj hlas ...]	145
Františka Křiváková: Za Vítězslavem Nezvalem	146
František Nechvátal: Elegie na skon básníka	148
Štefan Žáry: [Stojím pri jeho hlave...]	150
Nazim Hikmet: Beseda se zesnulým Nezvalem	151
Josef Topol: Počátek světa	153
Jan Zábrana: Pět slok	154
SEZNAM POUŽITÉHO DOBOVÉHO TISKU	155
Česká oficiální periodika	155
Exilová periodika	156

Mé obecenstvo, sed'te tiše, sed'te tiše, já umírám. – Ach, ale vy se smějete a nevěříte? Čekali jste veliký konec s puškou v ruce a rukou na srdci. Ticho, ticho, což neslyšíte, že umírám? [...] Nejde, nejde zadržeti umírání. Přišli jste dívati se na mou smrt, a zatím tu všichni kousek po kousku umíráme.¹

Vítězslav Nezval

¹ Epilog ke kterékoliv scénické básni; sb. *Blíženci*. Praha: Ladislav Kuncíř, 1927, s. 54–55.

ÚVODEM

„Zemřete za zvláštních okolností, sotva smrtí přirozenou,“ napsal dramatik a astrolog Jan Bartoš třiadvacetiletému Vítězslavu Nezvalovi v sestaveném horoskopu.

Vítězslav Nezval zemřel v neděli 6. dubna 1958 na Boží hod velikonoční před půlnocí ve svém pražském bytě v pátém patře domu v Baranově ulici č. 4 v Praze-Žižkově v přítomnosti své ženy a sestry. Na nočním stolku u básníkovy úmrtního lože zůstaly položeny brýle, krabičky s léky, sklenička, mosazný zvonec, knihy a časopisy, přes židli v ložnici přehozené sako s košilí a kravatou. Ještě dlouho po Nezvalově smrti pietně uchovávala básníkovu manželka byt v tom stavu, v jakém jej Nezval opustil...

Básníkovu smrt byla nečekaná, podle lékařů ale přirozená: akutní zápal plic a následné srdeční selhání. Jistou míru záhadnosti jí dodává fakt, že si Nezval – vášnivý astrolog a tvůrce horoskopů – svou smrt na velikonoční svátky předpověděl.

První o Nezvalově úmrtí informoval ráno na Velikonoční pondělí Čs. rozhlas, český denní tisk přinesl zprávu o básníkově smrti (z důvodu státního svátku na Velikonoční pondělí) v nadcházejících dnech: nejdříve Rudé právo v úterý 8. dubna, ostatní noviny pak ve středu, všechny však na titulní straně. V týdnu po Nezvalově smrti otiskly deníky na svých stránkách smuteční oznámení, oznámení o pohřbu, lékařskou zprávu o básníkově smrti, kondolence a vzpomínky Nezvalových přátel, nekrology, reportáže z pohřbu, úryvky ze smutečních projevů; zprávy o výzvách k atomovému odzbrojování a o konání mírových manifestací za ukončení atomových zkoušek se tak střídaly se zprávami o smrti básníka, který svou hrou *Dnes ještě zapadá slunce nad Atlantidou* (1956) na zneužití atomové síly upozorňoval. Podobný obsah doplněný o básnické nekrology měla i dubnová čísla kulturních týdeníků, čtrnáctideníky a měsíčníky na básníkovu úmrtí reagovaly jen okrajově, většinou kratším nekrologem, popř. vzpomínkou. Všechna tato periodika připomínala Nezvalovu literární tvorbu uveřejněním jeho básní a veršů – především – z posledních let: ze sbírek *Křídla* (1952) a *Chrpy a města* (1955) a básně *Z domoviny* (1951); zajímavé je, že žádná dvě periodika neotiskla tutéž Nezvalovu báseň či tytéž verše.

Česky psaná exilová periodika informovala o Nezvalově úmrtí s několikadenním zpožděním, na rozdíl od novin a časopisů oficiálně vydávaných v Československu odsuzovala Nezvalovu poválečnou tvorbu a vyzdvihovala básníkovu díla z meziválečného období. Ze zpráv, nekrologů a vzpomínek publikovaných v dobovém exilovém tisku si lze rovněž udělat představu o tom, jak byl Vítězslav Nezval mezi českými emigranty ve světě vnímán: jako jeden z největších českých básníků, ochránce umělecké svobody, ale i jako *odporný zjev, který se neměl vůbec narodit* (rotterdamská *Modrá revue*); Nezvalovo náhlé úmrtí vzbudilo u části exilu také pochybnosti, zda básník zemřel smrtí přirozenou (newyorský *Zápisník*).

Z dobového (duben, popř. květen 1958) českého oficiálně vydávaného periodického tisku jsme vybrali texty týkající se Nezvalova úmrtí (oznámení o úmrtí, nekrology, reportáže z pohřbu, vzpomínky, básně apod.) a rozřídili je do jednotlivých oddílů podle témat; oddíly *Vzpomínky a vyznání současníků* a *Básně reagující na Nezvalovo úmrtí* jsme doplnili texty publikovanými knižně bez ohledu na rok vzniku. Texty o Nezvalově úmrtí publikované v českém dobovém

exilovém tisku (duben, květen 1958) ponecháváme bez ohledu na téma v oddíle *Exilová periodika*; jako celek tvoří svým vyzněním protiklad k textům uveřejněným v českém oficiálním tisku, jejich vzájemné promíšení by tento kontrast oslabilo. Stranou ponecháváme zprávy o Nezvalově úmrtí publikované ve slovenském a zahraničním tisku.

Texty jsme upravili podle současné pravopisné normy. V oddíle *Česká oficiální periodika* jsou texty řazeny chronologicky podle data vydání, v případě shody pak podle názvu periodika; texty v oddíle *Exilová periodika* jsou řazeny abecedně podle názvu periodika.

Alsen Hanson

Poslední den života Vítězslava Nezvala

Jiří Svoboda

Z knihy „Přítel Vítězslav Nezval“

Přítel Vítězslav Nezval. Praha: Čs. spisovatel, 1966, s. 316–317.

V neděli 6. dubna 1958, v poslední den života, vstal Nezval v osm hodin – pocítil náhlou žaludeční nevolnost. Přál si, aby ho sestra oblékla. První zneklidnění v rodině: „Vždyť ty jsi horký, máš teplotu!“ – „Tu už mám několik dní...“ Bylo to poprvé, kdy nikomu nic neřekl, zachlazení byli však Robert i jeho matka², oba již tehdy ulehli. Nezval ulehl a sám volal vládní sanatorium. Brzo nato mezi 9.–10. hodinou přijela ze sanatoria dr. Havlíková, která znala velmi dobře Nezvalův zdravotní stav. Svolila, aby si vzal svůj tolikrát osvědčený „originál aspirin“, který měl vždy po ruce, jen si nepřála, aby teplota rychle klesala. Zároveň mu dala injekci penicilinu. Nezval měl ráno teplotu 37,7, během dne se však stále zvyšovala. Po návštěvě telefonovaly Fafinka a Vlastička³ lékařce velmi znepokojeny, že teplota neklesá. Doktorka Havlíková povolila pacientovi vzít harburn, na který byl zvyklý a který u něho vždy vyvolával žádoucí pocení. Tehdy však bylo všechno jiné, Nezval nesnesl pocení, vydržel být přikrytý jen asi čtvrt hodiny, víc ne, srdce to nesnášelo. To už bylo poledne.

Odpoledne o půl třetí přijela znovu lékařka a dala Nezvalovi dávku streptomycinu. Přála si, aby byl Nezval dovezen do nemocnice. „Ne, paní doktorko, ne, mám tu sestřičku anděla, teď za žádnou cenu ne!“

Paní Vlasta se později podle chladných bratrových rukou domnívala, že teplota klesla. Pro jistotu ho však změřila a s hrůzou zjistila, že má 39,5. Studené ruce byly již následkem špatného krevního oběhu. Ještě v noci ho paní Vlasta vybízela, aby se dal převézt do sanatoria. „Až jak bude ráno,“ říkal – rána se však už nedočkal.

Pacient s vysokou horečkou odmítal ležet ve vzpřímené poloze, vydržel v ní jen chvíli. Hodiny mýjely – byly i okamžiky, kdy náhle ztrácel víru ve svůj život. „Vydržím to? Co myslíte, vydržím to?“ A později: „Děvčata, já vám něco řeknu: Já umřu, umřu –“ a znovu se utěšoval, že toho přece již dost napsal. Byl klidný a vzpomínal na svého otce: „Tatínek říkal před smrtí: Nic necítím, stále jen spím – a já také.“ A napodoboval tatínkovu výslovnost, nápadně rozlišující dlouhé a krátké slabiky.

Bylo již pozdě večer, nastávala noc. Chvillemi se vzpřímil a seděl na lůžku. Bylo před půlnocí – pojednou klesl do podušky. Poděšený běžely obě ženy pro lékaře z domu... Bylo 23 hodin, 25 minut.

2 Nezvalův syn Robert a jeho matka Olga Jungová.

3 Nezvalova manželka Františka a sestra Vlasta.

ČESKÁ OFICIÁLNÍ PERIODIKA

Životopis Vítězslava Nezvala

Životopis Vítězslava Nezvala

Literární noviny 12. 4. 1958, roč. 7, č. 15, s. 12.

Vítězslav Nezval se narodil 26. května 1900 v Biskoupkách na jihozápadní Moravě v rodině venkovského učitele. V roce 1903 se rodina přestěhovala do vsi Šamikovice u Třebíče a tam Nezval prožil svoje dětství. Po absolvování třebíčského gymnázia a po krátkých studiích na brněnské právnické fakultě přijíždí do Prahy a zapisuje se na filozofickou fakultu. Tehdy už připravuje k vydání své první básnické práce, které pak vyšly v jeho prvotině *Most* (1922). Stává se členem sdružení mladých pokrokových umělců Devětsil. Je blízkým přítelem Jiřího Wolkra, Konstantina Biebla, Vladislava Vančury a jiných. V dubnu r. 1924 ho přijímá smíchovská stranická buňka za člena Komunistické strany Československa. Od roku 1925 – kdy je krátkou dobu tajemníkem Masarykova naučného slovníku – věnuje se zcela spisovatelství. Vydává mnoho básnických sbírek, později i prací prozaických a dramatických. Cestuje několikrát do zahraničí, především do Francie, kde nalézá přátele mezi vynikajícími umělci, jako jsou Paul Éluar, Pablo Picasso, Tristan Tzara, později Aragon a mnozí jiní. V roce 1934 jede do Moskvy jako delegát I. všesvazového sjezdu sovětských spisovatelů. Je velkým obdivovatelem sovětské poezie, miluje Majakovského, Jesenina, Pasternaka, je přítelem Ilji Erenburga a mnoha sovětských spisovatelů. V předmnichovské republice je Nezval jedním z předních pokrokových spisovatelů a nikdy neváhá pozdvihnout svůj hlas na podporu revolučních činů komunistické strany. Rok 1929, velká mostecká stávka, vytvoření jednotné protifašistické fronty zastihují vždy Nezvala v postavení aktivního bojovníka. Státní cenu za sbírku *Sbohem a šáteček* věnuje ve prospěch protifašistické emigrace. V roce 1935 a v roce 1938 účastní se v Paříži mezinárodních sjezdů na obranu kultury proti fašistickému nebezpečí. Jeho sbírky *Matka Naděje*, *Pět minut za městem* a první část *Historického obrazu* stojí v těžkých chvílích let 1938–39 po boku statečných veršů Halasových a Seifertových. V roce 1934 Nezval zakládá a vede skupinu českých surrealistů, kterou v roce 1938 rozpouští. Nacističtí okupanti zakázali v roce 1941 rozšiřování Nezvalova díla. Byl jako i jiní čeští autoři na indexu. V roce 1944 byl několik týdnů vězněn v brněnských a pražských gestapáckých mučírňách. Po roce 1945 rozkvetla Nezvalova poezie novým květem ve svobodném státě. I jako veřejný činitel – vedoucí filmového odboru ministerstva informací – podílí se Nezval výrazným způsobem na budování nové společnosti. Od února 1948, kdy byl členem akčního výboru Národní fronty v Syndikátu českých spisovatelů, až do konce svého života se neobyčejně aktivně účastní práce Svazu čs. spisovatelů, kde je členem předsednictva Ústředního výboru. Za své vynikající básnické práce byl Nezval dvakrát vyznamenán státní cenou a také Čs. cenou míru. Za *Zpěv míru* udělila mu Světová rada míru zlatou medaili. V roce 1953 ho prezident republiky jmenuje národním umělcem.

Nezvalův život byl naplněn tvorbou. Od své prvotiny až po poslední, dosud rukopisné práce naplňoval důsledně svůj mnohotvárný básnický program. Stál dnes spolu se svými přáteli Pablem Nerudou, Nazimem Hikmetem, Nicolásem Guillénem a Louisem Aragonem v čele světové pokrokové poezie.

Ministerstvo školství a kultury a Svaz československých spisovatelů
oznamují, že dne 6. dubna 1958, krátce před půlnocí, zemřel náhle
ve svém pražském bytě

NÁRODNÍ UMĚLEC

VÍTĚZSLAV NEZVAL

Básník Vítězslav Nezval narodil se dne 26. května 1900 v Biskoupkách na Moravě. Jeho dílo začíná tehdy, kdy avantgarda lidstva zahájila socialistickou epochu lidské historie. Pro ni zpíval, pro ni bouřil, za ni manifestoval po 40 let jeho mohutný básnický hlas. Bude ji provázet daleko do budoucností, až tam, kde svobodní lidé budou svým životem vytvářet poesii a štěstí. Proto jeho dílo je epochou v dějinách naší i světové poesie a bude vždy patřit k základům moderní světové literatury. V knihách jeho básní, dramát i próz vrcholí dosavadní vývoj českého básnického slova, uzrála v něm láska i bojovnost, moudrost i fantasmie, zpěvnost našeho lidu a krása naší vlasti. Vítězslav Nezval byl člověk přímý, statečný, vzácného charakteru. Odešel v něm velký moderní socialistický básník dvacátého století.

Čest jeho památce!

Ministerstvo školství a kultury
Svaz československých spisovatelů

Praha dne 8. dubna 1958

Smuteční obřad je ve čtvrtek dne 10. dubna 1958 v 15 hodin v Domě umělců v Praze 1. Zde budou vystaveny tělesné pozůstatky zesnulého od 9 do 13 hodin. Smuteční průvod vyjde z Domu umělců v 16 hodin po nábřeží k budově Mánesa.

Poslední rozloučení bude na Vyšehradském hřbitově v 17 hodin.

(Toto oznámení je vstupním listem na smuteční obřad v Domě umělců.)

Oznámení o úmrtí

[V neděli 6. dubna v noci zemřel...]

Mladá fronta 9. 4. 1958, roč. 14, č. 84, s. 1.

V NEDĚLI 6. DUBNA V NOCI ZEMŘEL NÁHLE NÁRODNÍ UMĚLEC VÍTĚZSLAV NEZVAL, JEDEN Z NEJVĚTŠÍCH ČESKÝCH BÁSNÍKŮ.

Celý svět jej znal jako velkého umělce a bojovníka za zachování světového míru.

Zemřel Vítězslav Nezval

Pravda 9. 4. 1958, roč. 39, č. 41, s. 2.

V neděli 6. dubna v noci zemřel náhle ve svém pražském bytě ve věku 57 let národní umělec Vítězslav Nezval. Tak zní strohá zpráva, ale nad jejím obsahem se dlouho zamýšlíme. Uvědomujeme si, že v Nezvalovi nám odešel jeden z největších českých moderních básníků, který od počátku zasvětil svou tvorbu boji za krásno, za lepší život společnosti. Stál vždy věrně na levém křídle a jeho básně, prosycené láskou k pokroku, ideám socialismu, zůstanou proto drahé každému našemu člověku. Nikdy nezapomeneme, že v době nejstudenější války vyšlehl jeho *Zpěv míru*, který k boji za mír burcoval miliony, a to nejen u nás, ale i na Západě. Ze sbírek *Křídla*, *Chrpy a města* a *Z domoviny* bude navždy tryskat nezměřitelná, vroucí láska k rodné zemi a zároveň víra v soudružství lidí všech barev pleti.

Básník odešel, jeho dílo zůstává živé.

Zemřel národní umělec Vítězslav Nezval

Práce 9. 4. 1958, roč. 14, č. 84, s. 1.

V Pondělí velikonoční nás z rozhlasového vysílání zasáhla smutná a překvapivá zpráva, že v neděli 6. dubna v noci náhle ve svém pražském bytě zemřel básník, národní umělec Vítězslav Nezval ve věku 57 let.

Narodil se 26. května 1900 v Biskupovicích u Třebíče⁴ a do literatury vstupoval po boku Wolkerově a Seifertově. První jeho sbírkou byl *Most* z roku 1922, po níž následovaly další básnické knihy, romány, dramata, literární a výtvarné studie a eseje i knihy pro děti, překlady z francouzštiny, ruštiny i němčiny, filmové scénáře i hudební skladby. Přes sto svazků čítá toto jeho dílo, z něhož některé básnické knihy vyšly již v několika vydáních. Jeho poslední aktuální drama *Dnes ještě zapadá slunce nad Atlantidou* uvedlo před dvěma lety Národní divadlo v Praze.

⁴ Vítězslav Nezval se narodil v Biskoupkách v okr. Brno-venkov. Redakce *Práce* použila pro básníkovu rodiště zastaralého, historického názvu *Biskupovice*.

Vítězslav Nezval byl dvojnásobným laureátem státní ceny v letech 1951 a 1953. V téže třiapadesátém roce mu prezident republiky udělil titul národního umělce. V roce 1951 obdržel za básnickou skladbu *Zpěv míru* první Československou cenu míru a v roce 1953 mu za totéž dílo udělila Světová rada míru Zlatou medaili míru.

Zemřel básník Vítězslav Nezval

Rudé právo 8. 4. 1958, roč. 38, č. 97, s. 1.⁵

V neděli 6. dubna v noci zemřel náhle ve svém pražském bytě ve věku 57 let národní umělec Vítězslav Nezval, jeden z největších českých básnických zjevů tohoto století.

Ministerstvo školství a kultury a Svaz čs. spisovatelů k úmrtí Vítězslava Nezvala

Rudé právo 9. 4. 1958, roč. 38, č. 98, s. 1.

Ministerstvo školství a kultury a Svaz čs. spisovatelů vydaly k úmrtí národního umělce Vítězslava Nezvala smuteční oznámení, ve kterém se praví:

Básník Vítězslav Nezval narodil se dne 26. května 1900 v Biskoupkách na Moravě. Jeho dílo začíná tehdy, kdy avantgarda lidstva zahájila socialistickou epochu lidské historie. Pro ni zpíval, pro ni bouřil, za ni manifestoval po 40 let jeho mohutný básnický hlas.

Bude ji provázet daleko do budoucnosti až tam, kde svobodní lidé budou svým životem vytvářet poezii a štěstí. Proto jeho dílo je epochou v dějinách naší i světové poezie a bude vždy patřit k základům moderní světové literatury. V knihách jeho básní, dramát i próz vrcholí dosavadní vývoj českého básnického slova, uzrála v něm láska i bojovnost, moudrost i fantazie, zpěvnost našeho lidu a krása naší vlasti. Vítězslav Nezval byl člověk přímý, statečný, vzácného charakteru. Odešel v něm velký moderní socialistický básník XX. století. Čest jeho památce!

Ministerstvo školství a kultury, Svaz čs. spisovatelů

[Svaz československých spisovatelů oznamuje...]

Literární noviny 12. 4. 1958, roč. 7, č. 15, s. 1.⁶

Svaz československých spisovatelů oznamuje, že dne 6. dubna 1958 krátce před půlnocí zemřel náhle ve svém pražském bytě

N Á R O D N Í U M Ě L E C

5 Otištěno též v *Rovnosti* (9. 4. 1958, roč. 73, č. 84, s. 1) v pozměněném znění (*zemřel náhle v Praze m. zemřel ve svém pražském bytě*).

6 Otištěno též ve slovenském týdeníku *Kultúrny život* (12. 4. 1958, roč. 13, č. 15, s. 1).

VÍTĚZSLAV NEZVAL

Básník Vítězslav Nezval narodil se dne 26. května 1900 v Biskoupkách na Moravě. Jeho dílo začíná tehdy, kdy avantgarda lidstva zahájila socialistickou epochu lidské historie. Pro ni zpíval, pro ni bouřil, za ni manifestoval po 40 let jeho mohutný básnický hlas. Bude ji provázet daleko do budoucnosti, až tam, kde svobodní lidé budou svým životem vytvářet poezii a štěstí, proto jeho dílo je epochou v dějinách naší i světové poezie a bude vždy patřit k základům moderní světové literatury. V knihách jeho básní, dramát i próz vrcholí dosavadní vývoj českého básnického slova, uzrála v něm láska i bojovnost, moudrost i fantazie, zpěvnost našeho lidu a krása naší vlasti. Vítězslav Nezval byl člověk přímý, statečný, vzácného charakteru. Odešel v něm velký moderní socialistický básník dvacátého století.

Čest jeho památce!

Svaz československých spisovatelů
Praha dne 8. dubna 1958

Lékařská zpráva o úmrtí národního umělce Vítězslava Nezvala

Obrana lidu 10. 4. 1958, roč. 17, č. 85, s. 1.⁷

Národní umělec Vítězslav Nezval trpěl delší dobu hypertenzní chorobou a trvalou poruchou srdeční činnosti. Patologicko-anatomickým vyšetřováním byla zjištěna povšechná ateroskleróza, postihující zejména věnčité tepny srdce, výrazné zbytnění a rozšíření srdce s jizvami v srdečním svalu po přestálých infarktech. Dále byl nalezen akutní ložiskový zánět dolního laloku pravé plíce. Smrt nastala náhlým selháním ochablého srdce.

⁷ Lékařskou zprávu v ten den otiskly i další deníky, většina z nich na titulní straně: *Lidová demokracie* (10. 4. 1958, roč. 14, č. 85, s. 1), *Mladá fronta* (10. 4. 1958, roč. 14, č. 85, s. 5), *Práce* (10. 4. 1958, roč. 14, č. 85, s. 1), *Rudé právo* (10. 4. 1958, roč. 38, č. 99, s. 1).

Soustrastné telegramy a kondolence

Soustrast sovětských spisovatelů

Mladá fronta 9. 4. 1958, roč. 14, č. 84, s. 1.⁸

Svaz sovětských spisovatelů kondoloval Svazu československých spisovatelů telegramem, v němž se praví: „Sovětští spisovatelé spolu s československými spisovateli hluboce truchlí nad náhlou smrtí národního umělce Československa, laureáta státní ceny a Ceny míru Vítězslava Nezvala. Světla vzpomínka na Vítězslava Nezvala, velikého a vysoce talentovaného umělce slova, který věnoval celý svůj život budování nového Československa a upevňování přátelství našich národů, bude věčně žít v našich srdcích.“

Soustrastné projevy sovětských spisovatelů k úmrtí V. Nezvala

Obrana lidu 9. 4. 1958, roč. 17, č. 84, s. 5.⁹

Svaz čs. spisovatelů dostal ze Sovětského svazu tyto soustrastné projevy k úmrtí Vítězslava Nezvala:

Sovětští spisovatelé spolu s československými spisovateli hluboce želí předčasně smrti československého národního umělce, laureáta státní ceny a nositele Zlaté medaile míru Vítězslava Nezvala. Světla památka Vítězslava Nezvala, jednoho z největších a nejnadanějších umělců slova, který celý svůj život věnoval budování nového Československa a upevnění přátelství mezi našimi národy, bude věčně žít v našich srdcích.

Sekretariát Svazu sovětských spisovatelů

[Kondolence sovětské spisovatelky Věry Inberové]

Obrana lidu 9. 4. 1958, roč. 17, č. 84, s. 5.

Přijměte mou upřímnou soustrast nad úmrtím překrásného básníka a člověka Vítězslava Nezvala.

Věra Inberová

8 Otištěno též v *Lidové demokracii* (9. 4. 1958, roč. 14, č. 84, s. 2) pod názvem *Sovětští spisovatelé k úmrtí V. Nezvala*.

9 Otištěno též v *Rudém právu* (9. 4. 1958, roč. 38, č. 98, s. 1) pod názvem *Soustrastné telegramy ze zahraničí*. V *Rudém právu* Zlatou medaili míru nahradili Čs. cenou míru; Nezval byl držitelem obou.

[Kondolence sovětského básníka Stěpana Ščipačeva]

Obrana lidu 9. 4. 1958, roč. 17, č. 84, s. 5.

Hluboce želím nenahraditelné ztráty Vítězslava Nezvala, který je nám všem drahý. Nejenom česká, ale i pokroková poezie celého lidstva ztratila jednoho z nejnadanějších básníků. Připojuji se k zármutku pozůstalých, přátel i čtenářů a hledám útěchu v myšlence, že srdce básníka žije v jeho verších a že jeho poezie vzdoruje času i smrti.

Stěpan Ščipačev

[Kondolence sovětského spisovatele Borise Polevoje]

Obrana lidu 9. 4. 1958, roč. 17, č. 84, s. 5.

Otřesen zprávou o smrti velikého československého básníka Vítězslava Nezvala, zesnuvšího v rozkvětu svých tvůrčích sil, želím jeho odchodu spolu s Vámi, drazí přátelé. Utěšuji se pouze tím, že drahý Vítězslav Nezval je ve své tvorbě nesmrtelný.

Boris Polevoj

**[Kondolence sovětských básníků Konstantina Simonova
a Alexandra Krivického]**

Obrana lidu 9. 4. 1958, roč. 17, č. 84, s. 5.

Vyslovujeme upřímnou soustrast nad úmrtím našeho velikého přítele, skvělého básníka Vítězslava Nezvala. Seznámili jsme se s ním v květnu 1945 a od té doby jsme hrdi na jeho přátelství. Tlumočte, prosím, naši soustrast jeho rodině.

Konstantin Simonov a Alexandr Krivickij

[Kondolence sovětského básníka Leonida Martynova]

Obrana lidu 9. 4. 1958, roč. 17, č. 84, s. 5.

Hluboce pohnut náhlou smrtí Vítězslava Nezvala vyslovuji upřímnou soustrast Vám i rodině zesnulého.

Leonid Martynov

Soustrastné telegramy ze zahraničí

Rudé právo 9. 4. 1958, roč. 38, č. 98, s. 1.

Sovětský básník Stěpan Ščipačev píše, že nejenom česká, ale i pokroková poezie celého lidstva ztratila jednoho z nejnadanějších básníků. Připojuje se k zármutku pozůstalých, přátel i čtenářů a hledá útěchu v myšlence, že srdce básníka žije v jeho verších a že jeho poezie vzdoruje času i smrti.

Soustrastné telegramy dále zaslali Boris Polevoj, Konstantin Simonov a Alexandr Krivickij, Věra Inberová a Leonid Martynov.

[Kondolence sovětského spisovatele Konstantina Fedina zaslaná redakci Kultury]

Kultura 10. 4. 1958, roč. 2, č. 15, s. 1.

Otřesen smrtí drahého přítele Vítězslava Nezvala prosím, abyste tlumočili mé nejhlubší city české literatuře, která ztratila velikého národního revolučního básníka.

Konstantin Fedin
Moskva

Soustrastné telegramy k úmrtí národního umělce Vítězslava Nezvala

Mladá fronta, 10. 4. 1958, roč. 14, č. 85, s. 5.

Svou soustrast k úmrtí národního umělce V. Nezvala projeví Svazu čs. spisovatelů také sovětské spisovatele Konstantin Simonov, Nikolaj Asejev, Leonid Pervomajskij, dále kolektiv pracovníků Státního nakladatelství krásné literatury v SSSR, Sovětský výbor obránců míru, francouzští spisovatelé Elsa Trioletová a Louis Aragon, italský básník Salvatore Quasimodo, Svaz mongolských spisovatelů, polský překladatel Nezvalových básní Kazimierz Andrzej Jaworski, Svaz čs. novinářů aj.

Soustrastný dopis Ústřední rady odborů

Práce 10. 4. 1958, roč. 14, č. 85, s. 1.

Svazu čs. spisovatelů zaslal sekretariát ÚRO tento soustrastný dopis:

Vážení soudruzi, přijměte projev naší upřímné účasti nad úmrtím národního umělce Vítězslava Nezvala.

Pracující naší vlasti hluboce želí ztráty milovaného básníka, který dal všechno své tvůrčí nadání, celý svůj plodný život boji za pokrokový rozvoj lidské společnosti.

Jeho veliké literární dílo, které tak upřímně vyjadřuje touhy lidstva po štěstí a míru, zůstane navždy nejkrásnějším z květů naší národní kultury.

Bude dále podněcovat lásku k životu a práci, tvůrčí nadšení budovatelů nového společenského řádu.

Čest památce Vítězslava Nezvala!

Sekretariát Ústřední rady odborů

Svou soustrast projevili Svazu čs. spisovatelů také sovětští spisovatelé Konstantin Simonov, Nikolaj Asejev, Leonid Pervomajskij, dále kolektiv pracovníků Státního nakladatelství krásné literatury v SSSR, hlavní redaktor časopisu *Inostrannaja Litěratūra* Alexandr Čakovskij, Sovětský výbor obránců míru, francouzští spisovatelé Elsa Trioletová a Louis Aragon, italský básník Salvatore Quasimodo, Svaz mongolských spisovatelů, polský překladatel Nezvalových básní Kazimierz Andrzej Jaworski.

Další telegramy k úmrtí Vítězslava Nezvala

Rudé právo 10. 4. 1958, roč. 38, č. 99, s. 1.

Svazu Čs. spisovatelů došly další telegramy k úmrtí národního umělce V. Nezvala. V telegramu, který zaslal sekretariát Ústřední rady odborů, se praví mj.: „Pracující naší vlasti hluboce želí ztráty milovaného básníka, který dal všechno své tvůrčí nadání, celý svůj plodný život boji za pokrokový rozvoj lidské společnosti. Jeho veliké literární dílo, které tak upřímně vyjadřuje touhy lidstva po štěstí a míru, zůstane navždy nejkrásnějším z květů naší národní kultury. Bude dále podněcovat lásku k životu a práci, tvůrčí nadšení budovatelů nového společenského řádu.«

Svaz Čs. novinářů ve svém telegramu píše: „Přijměte jménem československých novinářů naši upřímnou účast v zármutku nad nenahraditelnou ztrátou, která postihla celou naši kulturní veřejnost. Cítíme tuto bolest s vámi, neboť neodešel jen významný představitel našeho kulturního života a básník světového významu, ale i velký bojovník za věc socialismu, který se dovedl i v tisku statečně bít za pravdu nového života.“

Svou soustrast projevili dále sovětští spisovatelé Nikolaj Asejev, Leonid Pervomajskij, Alexandr Čakovskij, Sovětský výbor obránců míru, francouzští spisovatelé Elsa Trioletová a Louis Aragon, italský básník Salvatore Quasimodo, Svaz mongolských spisovatelů, polský překladatel Nezvalovy poezie Kazimierz Andrzej Jaworski.

Další projevy soustrasti k úmrtí Vítězslava Nezvala

Obrana lidu 11. 4. 1958, roč. 17, č. 86, s. 1.¹⁰

K úmrtí národního umělce Vítězslava Nezvala zaslali soustrastné telegramy velvyslanec Polské lidové republiky v Praze Franciszek Mazur, velvyslanec Bulharské lidové republiky v Praze Stojan Karadžov, dále Svaz spisovatelů a umělců Albánské lidové republiky, Svaz bulharských spisovatelů, Svaz jugoslávských spisovatelů, Svaz korejských spisovatelů, Maďarská literární rada, Svaz německých spisovatelů, Svaz polských spisovatelů, Svaz rumunských spisovatelů, Svaz sovětských spisovatelů Ukrajiny aj.

¹⁰ Otištěno též v *Rudém právu* (11. 4. 1958, roč. 38, č. 100, s. 2).

[Svazu československých spisovatelů poslaly soustrastné telegramy...]

Literární noviny 12. 4. 1958, roč. 7, č. 15, s. 12.

Svazu československých spisovatelů poslaly soustrastné telegramy k úmrtí národního umělce Vítězslava Nezvala tyto zahraniční instituce a svazy:

Svaz spisovatelů SSSR, Svaz mongolských spisovatelů, Svaz rumunských spisovatelů, Svaz polských spisovatelů, Svaz jugoslávských spisovatelů, Svaz německých spisovatelů, Svaz korejských spisovatelů, Svaz sovětských ukrajinských spisovatelů, Svaz spisovatelů a umělců Albánie, Svaz bulharských spisovatelů, kolektiv vydavatelství Inostrannaja literatura, kolektiv Institutu slavjanovedenija, Kultúrkapcsolatok, Kulturní rada Maďarska a kolektiv Státního nakladatelství krásné literatury v Moskvě.

Dále projeví telegraficky svou účast:

Velvyslanec Lidové republiky bulharské Stojan Karadžov, velvyslanec Polské lidové republiky Franciszek Mazur, Věra Inberová, Stěpan Ščipačov, Boris Polevoj, Alexandr Krivickij, Leonid Martynov, Konstantin Simonov, Alexandr Čakovskij, Nikolaj Asejev, Leonid Pervomajskij, Elsa Trioletová, Louis Aragon, Salvatore Quasimodo, Kazimierz A. Jaworski, Marietta Šagiňanová, Semjon Kirsanov.

*

Svaz německých spisovatelů vyslal na pohřeb národního umělce Vítězslava Nezvala oficiální delegaci, kterou tvoří první tajemník Svazu německých spisovatelů básník Max Zimmering a básník Kuba, překladatel Nezvalova *Zpěvu míru*. Maďarská kulturní rada vyslala básníka Józsefa Fodora.

[Kondolence Nikolaje Čerkasova zaslaná redakci Kultury]

Kultura 17. 4. 1958, roč. 2, č. 16, s. 5.

Jsem hluboce ořesen předčasnou smrtí největšího básníka a našeho upřímného přítele, vynikajícího veřejného činitele, nádherného člověka Vítězslava Nezvala.

*Nikolaj Čerkasov
Moskva*

[Spisovatelé uctili památku Vítězslava Nezvala...]

Literární noviny 19. 4. 1958, roč. 7, č. 16, s. 2.

Spisovatelé uctili památku Vítězslava Nezvala smutečním shromážděním ve svém klubu dne 15. dubna. Po vroucím projevu Lumíra Čivrného a po několika básních, vzniklých ze zármutku nad touto těžkou ztrátou, promlouval především velký mrtvý sám: na filmovém plátně oživila jeho

podoba a ozýval se jeho známý melodický hlas; v jeho přednesu vyzněly tři básně ze sbírky *Chrpy a města* jako jasnozřivá slova na rozloučenou s Prahou, se životem, s naším lidem, s každým z nás. Také v druhé části večera – důstojný přerýv tvořila Beethovenova hudba v podání Pražského komorního kvarteta – ozývaly se jenom Nezvalovy verše, avšak proti tradičním zvyklostem je nerecitovali výkonní umělci, nýbrž současní básníci; každý z nich svým osobním pojetím pomáhal vytvářet ovzduší plné vzrušení, básnického okouzlení i hluboké bolesti nad tím, že k tomuto živoucímu odkazu Vítězslava Nezvala už nikdy nepřibude ani jediný verš.

K úmrtí Vítězslava Nezvala došlo Svazu spisovatelů dále mnoho soustrastných telegramů od kulturních institucí a významných osobností z celého světa, jako jsou Pablo Neruda, Boris Pasternak, Michail Lukonin, Charles Moisse, Mao Tun, Theun de Vries, László Gereblyés a mnoho a mnoho jiných.

Vilém Závada

Nenahraditelná ztráta

Rudé právo 8. 4. 1958, roč. 38, č. 97, s. 1.

Největší náš současný básník předvídal svou blízkou smrt, neboť se dobře vyznal v medicíně, a proto takřka s vědeckou přesností pozoroval den ode dne svůj tělesný i duševní stav a odborně jej analyzoval. Těžká choroba jej v poslední době velmi zmáhala, ale Vítězslav Nezval se jí bránil – ze všech svých sil. Právě týden před svým skolem se vrátil z Itálie, kam podnikl cestu v čele naší spisovatelské delegace. A den před svou smrtí si ještě vyjel na Hradčany a večer besedoval doma se svými přáteli. A v neděli krátce před půlnocí vydechl naposledy jakoby stať kosou. Podivuhodný konec umělce, který tak lpěl na životě a tak nádherně jej uměl ve svém uměleckém díle oslavit.

Tento vášnivý milovník života byl však také jedním z nejpracovitějších našich spisovatelů. Zanechává po sobě na sto knih: verše, dramata, romány, filmová scénária, scény pro balet, eseje, básnické překlady, vzpomínky i knihy pro děti. Není snad ani jednoho z literárních žánrů, v němž by se nebyl pokoušel o nové cesty a který by neobohatil novými objevy.

V poslední době pracoval na knize vzpomínek *Z mého života*. Jako poctivý dělník péra odváděl redakci časopisu *Kultura* týden co týden potřebný počet stránek a psal i tehdy, když mu už nebylo dobře. Své vzpomínky, do nichž vkládal i své umělecké a politické názory, měl rozvrženy na dva díly: první měl skončit rokem 1938, druhý měl pokračovat naším osvobozením v roce 1945.

Jeho překypující tvůrčí duch se však nevyžíval toliko ve vzpomínkách. Verše psal neustále a v hlavě nosil plán na tři nová dramata.

Bohatě nadaný, ale i složitý básník šel vždy svou cestou a za své umění a za své umělecké názory neváhal nikdy jít do boje. V tom si ho musili vážit nejen jeho přátelé, ale i jeho protivníci, které uměl nejednou přesvědčit i v projevech jen narychlo improvizovaných. Jeho smrtí utrpěla současná česká literatura nenahraditelnou ztrátu, jeho přátelé pak [ztratili] nezapomenutelného druha. V jeho bohatém díle jsou však knihy takové hodnoty, že v nich bude Vítězslav Nezval žít navždy. Čest jeho památce!

Vilém Závada

Jan Petrmichl

Jeho zvony zní, volají, burcuji...

Rudé právo 8. 4. 1958, roč. 38, č. 97, s. 1.

Nechcete uvěřit té neúprosně znějící zprávě, která se ozvala z vašich přijímačů o Velikonočním pondělí v poledne: Vítězslav Nezval zemřel. V hodinách, kdy se z kořání stromů sbírají nové mízy, pod povrchem země se probouzejí milióny klíčků, běhuté vody potoků průzračně svítí a mladé slunce definitivně snímá polím proděravělou roušku zimy, odchází básník života a nesmírné slunečné energie. Jaro, kterému se nikdy jeho dílo nepřestane podobat, si chystá své první květy na básníkovu rakev.

Téměř po čtyřicet let zosobňuje Vítězslav Nezval živou historii moderní české poezie. Patří ke generaci, která prošla otřesnou zkušeností první světové války a již se stala Velká říjnová socialistická revoluce základním výchozím bodem a trvalou jistotou pro poznání a pochopení člověka a světa. Byl básníkem, pod doteky jehož smyslů se mění všechno v poezii. Věčný hledač a experimentátor. Nikdy neopakoval sám sebe ani ty druhé. Nepřestával usilovat o to, aby vyjádřil univerzálně, všeobsáhle ideovou a citovou podstatu člověka své doby. Dovedl v tomto zápase hledat na přemnohých cestách. Avšak nikdy nezradil, neboť věrnost dělnické třídy a komunismu byly základním znakem a trvalým přídomkem jeho velké básnické osobnosti.

Nezvalova poezie se dívá na skutečnost očima okouzleného dítěte. Její tvůrce vědomě, s výrazem vášnivého protestu odvrhuje konvenci, přetvářku, kterými spoutala vztahy mezi lidmi buržoazie. Chce objevit svět takový, jaký skutečně je a musí být, v jeho hmotné kráse, svítivý, zářící, opojný. Proto tolik miloval dělníky, neboť ti se vítězně potýkají s hmotou, zlidšťují ji, přetvářejí ji k lidskému obrazu. A proto také vždy byla tato země jediným příbytkem a domovem Nezvalových veršů. Nenáviděl mystiku, přičily se mu spiritualistické spekulace, byl velkým pozemšťanem. Ve jménu svého pozemšťanství toužil, aby se každému dobrému člověku dostávalo dostatek slunce, tepla, chleba i krásy. A proto byl také básníkem-bojovníkem a občanem-socialistou. V Sovětském svazu viděl uskutečňovat tento svůj ideál a láskou a věrností k první zemi socialismu je prosyceno celé jeho básnické dílo.

Vítězslav Nezval – podobně jako kdysi jeho velký předchůdce Jaroslav Vrchlický – otvíral okna české poezii do celého světa. Nenáviděl koženkový tradicionalismus, jenž nepohnutě setrvává na jednou dobytých hodnotách a jen bez duše opakuje a kopíruje. Poezie i ve smyslu tvárném je v jeho představách a skutcích trvalou revolucí. Bratřil se a přátelil se všemi velkými básnickými duchy XX. století, v jejichž díle vycitňoval snahu a úsilí po novém, svěžím a pravdivém vyjádření moderního složitého lidství. Jeho slovo se dovedlo jako meteor rozzářit nad kontinenty. Zároveň však najdeme v jeho době těžko druhého českého básníka, který byl jako Vítězslav Nezval tak hluboko vrostlý do půdy své rodné země a oslavil ji verši tak klasické prostoty a mužné cudnosti. Odcházel na své výpravy do světa, aby se stále vracel domů s láskou hlubší a bohatší o nová poznání. Rodná Morava rozprostírá svá pole i bílá města a vesnice v rozloze celého jeho díla.

Po roce 1945 a 1948 dostupuje básnická tvorba Nezvalova svého vrcholu. Vítězslav Nezval nepatří už jen české literatuře. Vyrosl v básnickou osobnost světového významu. Jeho poemty *Zpěv míru* a *Z domoviny* i poslední sbírky *Křídla* a *Chrpy a města* hovoří za milióny lidí všech barev pleti

a všech kontinentů. Český básník Vítězslav Nezval, přítel a druh Nazima Hikmeta, Pabla Nerudy a soudobých sovětských lyriků, stal se velikým hlasem své socialistické epochy. Odešel od čerstvě rozepsaných stránek pamětí, nad jeho moudrou hlavou, nad milujícím i nenávidícím srdcem utkvělo nehybně křídlo poezie. Avšak v celém jeho díle dál hlasitě bouřlivě zvučí zvony, svolávající lidské zástupy do boje za mír a za socialismus. Zvony tohoto jara. Zní, volají, burcují a nic je nemůže umlčet.

Jan Petrmichl

Gustav Franci

Zemřel národní umělec Vítězslav Nezval

Lidová demokracie 9. 4. 1958, roč. 14, č. 84, s. 1.

V neděli 6. dubna v noci zemřel náhle ve svém pražském bytě národní umělec Vítězslav Nezval, jeden z největších českých básnických zjevů tohoto století. Narodil se 26. května 1900 v Biskoupkách u Třebíče. Za jeho dílo, básnickou skladbu *Zpěv míru*, mu byla v roce 1951 udělena první Československá cena míru a o dva roky později mu za totéž dílo udělila Světová rada míru Zlatou medaili míru. V roce 1951 a v roce 1953 mu byl udělen titul laureát stání ceny a v roce 1953 jmenoval prezident republiky Vítězslava Nezvala v uznání velkých literárních zásluh národním umělcem.

Sotva bychom našli vhodnější přirovnání, než je to, které pro Vítězslava Nezvala a jeho poezii razil v jedné ze svých básní Konstantin Biebl: gejzír. Živelnost a eruptivnost vyznačují Nezvala člověka i Nezvala básníka, jejich stopy nacházíme v celém jeho díle i životě. Není to jistě náhoda, že básníka překvapila smrt uprostřed práce, takřka s perem v ruce: i když věděl o blížící se smrti, nebral ji básník prostě na vědomí. Byl typem renesančního člověka, pro nějž život a všechny projevy jeho existence byly zdrojem nevyčerpatelných krás. Tyto krásy dovedl vnímat smyslově a čistě. Jeho pohled byl v podstatě pohledem okouzleného dítěte, které den po dni objevuje nová tajemství života. A jako dítě se před ničím a nikým neuzavíral. Jako dítě vnímal a vážil svět spíše médii svého srdce a citu, nikoli pomocí rozumové diskurze. Dobro a zlo, pravda a lež, krása a faleš, poezie a přetvářka – tito věční soupeři nacházeli v nitru básníkově soudce naprosto spontánního a neúprosného, protože odvážného.

Nezval se nebál projít všemi myšlenkovými i formálními zákrutami, jimiž se prodírala moderní světová poezie posledních třiceti čtyřiceti let. A nedávné básnickovy sbírky a jeho postoj dávají jasnou odpověď těm, kteří některá jeho zastavení sledovali s úzkostí, ať už upřímnou, nebo pokryteckou. Neboť Nezvalův duch, o němž jsme si řekli, že je v podstatě eruptivní, musel být pochopitelně i duchem neobyčejně receptivním. Nezval byl živou odpovědí těm, kteří ve snaze po čistotě a panenskosti poezie by chtěli zavírat jí dveře před experimentálními rozlety. Nikoli, pravý básník se neztratí, říká nám dnes Nezvalovo dílo, pravý básník dovede svou lyru obohatit třeba i tam, kde méně stateční a méně opravdoví utonou. A těch, kteří utonou, není přece škoda: nebyli básníky. Ti naopak, co zůstanou, přinášejí ve svém díle nové výdobytky, které okysličují krev

národní poezie. V tomto smyslu nelze hodnotit jen negativně Nezvalova básnická extempore s nejrůznějšími ismy, jak se rodily a umíraly v rozmezí dvacátých a třicátých let. Nejen, že nám svou poezií, jako druhdy jeho velký předchůdce Vrchlický, otevíral okna do moderního světa poezie, ale odnášel si z těchto setkání i bohaté zisky pro sebe.

O tom, že jich použil ku prospěchu své poezie i ku prospěchu našeho lidu, můžeme se přesvědčit z posledních básnických sbírek autorových, které vydal po skončení druhé světové války. Myšlenková síla těchto sbírek se neopírá o mohutnost deklamovaných provolání, ale působí intenzitou básnického vidění skutečnosti a básnického vyjádření této skutečnosti.

Vítězslav Nezval uzavřel do své poezie celou důležitou vývojovou epochu moderní poezie. Mnohé z toho, co v jeho díle vyvěřelo jako gejzír, dopadlo bez odezvy: taková je daň všech opravdových hledačů a objevitelů. Leč to, co zůstalo – a zůstalo toho z Nezvalova rozlehlého díla dost a dost – bude trvalým pomníkem naší poezie. Pomníkem a vzácným i nabádavým příkladem.

Gustav Franci

Karel Šiktanc

Když zemře básník

Mladá fronta 9. 4. 1958, roč. 14, č. 84, s. 1.

Když zemře básník, vlaje jen málo černých praporů. Ale jeho verše slétávají se v této smutné chvíli k lidem jako poplašení, osiřelí ptáci. Ne, nejsou bez domova. Jsou doma všude tam, kde lidé mají dveře otevřené naději a kráse...

Zemřel veliký básník. Básník, jehož jméno zaslechne svět v každé odpovědi, zeptá-li se kdy na poezii této země. Básník objevitel, básník neklidu a nesmírné touhy, básník, s kterým se my mladí nikdy nerozloučíme. Neboť všechno naše hledání, všechna naše poznávání, všechny naše sny jsou z jeho rodu...

Chtělo by se říci víc. Ale v nejčerstvější chvíli smutku jsou slova prázdná jak dutiny fléten. A člověk spoléhá jen na svou příští práci. Snad dopoví, co třeba dopovědět.

Karel Šiktanc

Svatoslav Svoboda

Za Vítězslavem Nezvalem

Mladá fronta 9. 4. 1958, roč. 14, č. 84, s. 4.

Zemřel básník.

Náhle.

Zasažen v svém závratném letu.

Básník obdivuhodných metafor, výbušné, gejzírovité obraznosti, která jako by prorvala hráze a rozbouřila podobna povodni jeho verše – a přece: nikoli chaoticky, neboť v té skvělé mnohosti (a patrně tomu je tak v každé z jeho velikých básní) byl řád. Ovšem nikoli řád úzký, malodušný; byl to řád připomínající mohutné klenutí, do něhož se zdvihá beethovenovská skladba.

Vítězslav Nezval byl v nejkrásnějším slova smyslu moderním básníkem, jehož řeč jako by se zachvívala podzemními otřesy své doby. Střelka jeho veršů vždy ukazovala na pokrok, na budoucnost, a to i tehdy, když se zdálo, že v hledání básnických obrazů (podoben lovcí) došel až do skalnatých jeskyň, z nichž není cesty vpřed; kde je jen holý kámen, pustina. Napsal i verše, rokokově nakadeřené; byly však i výzvy, alarmy a rány na buben – byly provokace, metané v tvář flekovskému vkusu měšťáků. Bylo to, jako když obr zacloumá skalami, a tam, kde to nikdo neočekává, vytryskne píseň.

Od prvopočátku, od své první knížky z dvacátých let (*Mostu*) byl Vítězslav Nezval v ohnisku bojů o moderní poezii. Na jedné straně nadšeně vítán (i F. X. Šalda okamžitě rozpoznal jeho velkolepý talent), na druhé pak – nenáviděn. Vždyť velikost Nezvalova přímo vyvolávala bitevní vřavu – jeho slova, uzavírající pátý sonet Robertu Nezvalovi¹¹ (básně, které jsou odkazem básníkovým), vyzývají: „I tvá řeč budiž ne, ne, ano, ano!“ – To, co bylo krédem jeho života, který byl žit, když „se trás a kácel svět“, a přece života nepropadajícího zmatku, neboť Vítězslav Nezval byl – komunistou.

Tento básník uměl úžasně milovat – představa jeho rozpřažené náruče nikdy nebude odmyslitelná od této mohutné postavy, ale zrovna tak uměl velce i nenávidět. Snad se i někdy mylil. Ale i to jaksi patří k jeho pozemšťanství, dětsky něžnému a ryzímu.

Nezvalova lidskost jako korouhev se zdvihá z jeho veršů. Čteš-li jeho básně, jejichž zvonový hlas dnes už nepatří jen naší zemi – stal se majetkem řady národů – poznáš z každého jejich záchvěvu, jak opravdově byly cítěny, jak jsou hluboko vrostlé do naší země. A co především: jak bohatě načerpaly sílu z Velkého října, který dal jeho veršům křídla, páteř. To byla ta pravá síla, která ho vyváděla z bludišť měsíčních nocí, rokokových hříček. – Nezval nejednou dorazil v svém letu až do krajin hluchého kamene; byl to let stále zamířený dál a dál, let odstředivý, jak řekl Šalda už po prvních Nezvalových básních. Avšak z těchto poutí našel vždy správnou cestu. A byl vždy dál, vždy výš.

Právě v tom asi tkví genialita Nezvalova, že stále hledal, nespokojoval se s dobytým, odhazoval staré, nenáviděl vyježděné cesty. Jeho duch jej stále pudil za novým poznáním.

Kolikrát nás vzrušil Nezvalův zpěv!

11 Báseň z cyklu *12 sonetů Robertu Nezvalovi* ze sbírky *Chrpy a města* (1955).

Před válkou to byl kouzelný hlas *Básní noci*, z nichž *Edison* patří k nesmrtelným dílům naší literatury; byly to krásné verše ze sbírek *Sbohem a šáteček*, *Zpáteční lístek*, balady věčného studenta Roberta Davida – a pak po válce: bojovný *Zpěv míru*, *Z domoviny*, *Křídla* a zvláště pak poslední básnická sbírka *Chrpy a města*, v níž je uzavřen jeho umělecký odkaz a v níž i najdeš klíč k celému zpěvu básníka, který o sobě prohlásil, že vzývá „moderní věk, kdy člověk, nad zemí vítěz, s rozpjatou náručí sevře, obejmuv jako druh druhá, společný lidský cíl, až pojme ho z toho závrat’...“.

Ano, sem došel po té závratné cestě – k zpěvu vítězství nového mládí. Nepodceňuje nebezpečí, jaké hrozí světu z rukou atomčků, avšak jeho zpěv vnuká jistotu v přemožení škodlivých sil.

*Vidím národy světa na svém výročním sjezdu,
národy obou Amerik, Asie, Austrálie,
Afriky, evropských zemí, vidím národy světa
slavit zpěvem a tancem dlouhé vítězství míru
na zemi, v podmořských dunách, na střeších hor a všude,
kde se v tisíci řečích ozvalo slovo člověk.¹²*

Vítězslav Nezval, básník, který patří k velikánům tohoto století, zemřel. Opustil nás ve chvíli, kdy jeho zpěv byl nejmohutnější. Jsme smutni. Rána je tím větší, že byl smrtí zasažen strom dávající nejsladší ovoce.

Ale což mu nepatří verš, tak prorocky uzavírající jeho poslední sbírku – verš z básně příznačně nadepsané *Sborový zpěv*¹³?

*Neplačte, neplačme, lidé, možná, že dnes nebo zítra
hvězda si usmyslí spadnout z výšky jak meteor,
vrznou kteréši dveře a člověk opustí dílo,
avšak tisíce lidí na jeden jediný povel
usedne k plamenné niti, kterou převala sudička,
nad dílo, jež nám uložil nejnáročnější zítřek,
nezoufejte, přáteli, bratře, nezoufejte, moje lásko!*

Svatoslav Svoboda

12 Z básně *Chrpy a města* ze stejnojmenné sbírky (1955).

13 Báseň ze sbírky *Chrpy a města* (1955).

Václav Běhounek

Odešel velký básník

Práce 9. 4. 1958, roč. 14, č. 84, s. 3.

Přervány jsou náhlou smrtí Nezvalovou jeho kapitoly pamětí *Z mého života*, otiskované v týdeníku *Kultura*, kapitoly bezprostředních vzpomínek, upřímných a intimních citových vyznání, začasť i osobních tragických tónů a bolestných vzlyků a přitom plné důvěry v život jako stejnojmenný Smetanův kvartet. Žel, přerván je i sám život básníka, kterého nepřestaneme zvat velkým rodičem moderní socialistické poezie a básnickým revolucionářem.

Už déle jak před dvaceti lety Vítězslav Nezval o sobě napsal: „Prožil jsem na sobě dějiny poezie vůbec.“ A poslední knížka jeho myšlenek o *Moderní poesii*¹⁴ tomu zcela nasvědčuje. Nezval v ní odhaluje „tajemství“ poezie, která nemá pokulhávat za životem, ale vyjadřovat jeho plnost, nalézat krásu všude, kde je život, odhalovat skutečnost, dát jí její pravý svítivý tvar. Poezie má činit nedostupné dostupným, vidět budoucnost a cítit její vanutí ve věcech přítomných, uskutečňovat neuskutečnitelné a vidět nejen tu vlast, která je, ale – pověděno slovy Majakovského – „třikrát tu, která bude“ a bojovat za konkrétní změnu konkrétna.

Vítězslav Nezval byl ohněstrůjcem poezie. Jeho verše byly výtryskem oslnivých slovních, obrazných, myšlenkových a emocionálních raket s jadernou energií slov a s neuvadající krásou uchvacujících obrazů, vyznačujících se až krkolomným spojováním vzdálených sobě představ, takovou asociativností, která je znakem jen velkých básníků a novátorů poezie. V jeho básních je hudba, jsou v nich nevšední a vynalézavé rýmy, smělost asonancí a jiskřivost metafor. Nezval byl básníkem, který z písku dělal zlato.

Jeho poezie byla dobrodružstvím radosti a rozkoše z okoušení života a z opojení jím. Zněly v ní flétny i buben, pršely konfety, šuměly kaskády světél a zvuků, produkovali se v ní harlekýni a tanečnice. Ale žily v ní i dějiny, vtiskly se v ní historické obrazy, žili v ní lidé a všechna příroda, její strže a mračna, poznáný kosmos i ty jeho oblasti, jež dosud leží za hranicemi poznání. Hřměla v ní pospolitost lidské práce, zněl v ní vroucí zpěv domoviny, lásky k vlasti, hymnus života a zpěv míru. Neboť Nezval byl básníkem, který neustále rozšiřoval oblast poezie a rozrušoval hranici mezi ní a životem. Byl básníkem národním i básníkem světovým.

Jistě ho nebylo vždy možno sledovat do jeho subjektivních snů, do světa surrealistických halucinací, do umělých rájů, tam, kde byl až nebezpečně okouzlen sám sebou a kde i přestávala sebekázeň tvůrce. Někde jsme mu, pravda, třeba čtenářsky nestačili, ale jinde jsme vědomě oponovali samoúčelné gymnastice verše, bravurnímu rutinérství, nadrealistickému úniku do temných poloh podvědomí a k nejsubjektivnější výstřednostem, kde už přestává umění a začíná oblast psychopatologie.

Ale Nezval nebyl jen experimentátorem a kouzelníkem poezie, který neustal zdokonalovat svůj básnický nástroj. Byl především velkým básníkem života a snu burčujícího a volajícího k životu, básníkem lidovým, bojovným, revolučním, velkým básníkem občanským, politickým, komunistickým. Vášnivě stranil pravdě naší doby, stvořil nám velkou vizi člověka

14 *Moderní poesie*. Praha: Čs. spisovatel, 1958.

materialistického, člověka našeho věku v celé mnohotvárnosti jeho života. Neustával bojovat za nové a proti udržování sterilních hodnot. Statečně dovedl čelit dogmatům nebezpečným umění i životu. S pevným světovým názorem, se svou upřímností a osobní bojovností, celou vahou umělecké osobnosti rušil ta pravidla, jež umění a literaturu odsuzovala k staropanenství.

Žádný druh literatury nebyl Nezvalovi cizí, ale byl i malířem, hudebníkem, skladatelem. Jak je tedy nesnadné napsat stručný nekrolog o tomto univerzálním umělci, o tomto dobyvateli nových pevnin poezie a života! Jak těžké a smutné je psát o smrti vrstevníka, s nímž jsme prožívali jeho malé prohry a jeho velká vítězství! Lépe však než truchlit, bude pobýt s ním ještě chvíli nad stránkami jeho *Pantomimy*, *Edisona*, sbírky *Sbohem a šáteček*, nad *Prahou s prsty deště*, *Matkou Nadějí* i nad tou sladkou a milostnou *Manon Lescaut*, nad slokami *Zpěvu míru*, *Z domoviny*, *Křidel* i *Chrp a měst*, nad těmi či oněmi básněmi, jež známe z paměti, jež nás okouzlovaly, vzrušovaly, dojímaly a přinášely nám chvíle štěstí.

Až znova vyjde celé Nezvalovo dílo v pětatřiceti svazcích, ozve se s novou silou i budoucnost na mnohá jeho zvolání – i když v tak rozsáhlém díle bude oddělovat kov od strusky. Ale nijak se dobou nezmenší velikost a význam básníka, který připínal naší obraznosti křídla k letům do budoucna.

Václav Běhounek

Veliký básník odešel, jeho dílo však žije...

Rovnost 9. 4. 1958, roč. 73, č. 84, s. 4.

Až bude jednou literární historie hodnotit obsáhlé dílo národního umělce Vítězslava Nezvala, jehož smrti dnes všichni želíme, dotkne se jistě i otázky světovosti jeho díla. Básnické dílo Vítězslava Nezvala nepatří totiž zdaleka jenom širokým vrstvám českého lidu, ale všemu pokrokovému lidstvu. Literární historik bude muset také přiznat, že tato světovost básníkovy díla není v žádném rozporu s jeho horoucím vlastenectvím, ale že naopak úzce souvisí s jeho poměrem k dělnické třídě a s jeho příslušností ke komunistické straně. Vždyť mnoho Nezvalových básní vskutku zlidovělo a jeho *Vyzvání na cestu...* se stalo i dělnickou písní, která mobilizovala k boji proti buržoazii. Nikdo tak nevyzpíval svou lásku k Sovětskému svazu jako právě Vítězslav Nezval v poemě *Zpěv míru*, která byla přeložena do mnoha světových jazyků. Nezval se nikdy netajil láskou k rodnému kraji a ve svých vzpomínkách, které vycházely na pokračování v *Kultuře* až do jeho skonu, vzpomíná na svá studentská léta v Brně, na přátelství s Jiřím Mahenem, který mu byl přítelem a upřímným rádcem. Nezvalova světovost pramení tedy z jeho vroucího poměru k rodnému kraji, z jeho vlastenectví, které nese pečeť proletářského internacionalismu; to jsou také příčiny, proč Nezvalovo básnické dílo překoná i svého tvůrce a zůstane trvalou hodnotou v české i světové poezii.

Lumír Čivrný

Budiž mu země krásná*Literární noviny 12. 4. 1958, roč. 7, č. 15, s. 3.*

Je téměř nemožné dívat se na ten obrázek v rámečku. Je to absurdní, brát zde na vědomí smrt; její blesk sjel v plném létě, daleko předstihl morální a citový podzim rozložené koruny stromu, z níž dosud nespádl ani list. A přece nelze jinak.

Byla mu země lehká? Nevíme, nemůžeme o tom uvažovat v tuto chvíli. Byla mu krásná. Byla to naše, česká země. Že jí byl vždycky věrný, tak jako jejímu lidu a jeho nejsvětější věcem? Inu, ovšem: praví básníci přece nemohou jinak, vždyť věrnost není nic jiného než trvalá přítomnost lásky, bez lásky byla by věrnost žalářem, a neexistuje žádná poezie, která by zpívala žalář. Básníci se mohou mýlit, dát se oklamat, ale nemohou zradit. Jenže na jejich věrnost se klade větší nárok: oni musí vědět, k čemu jim je. Nezval je básník silné lásky, veliké ve štěstí i v neštěstí, ne však nešťastné, lásky opěťované a přece nikdy nenasycené. „Při řece Rokytne se perou bílé husy. Sám, samotinký jdu si. Nebe je blankytné.“ Tak půjde vždy, pod blankytným nebem své země a své lásky, sám, samotinký ve své jedinečnosti, ale ne ve své českosti a lidskosti. Jako by stále otloukal píšťaličku z dětství, tak blízký Ladovi, Špálovi, a přece tak jiný než oni. Máme v něm snad prvního básníka světa, umělce, jenž nejen rozumem a vůlí, ale celou bytostí, do nejnepatrnějších vlásků nervů žil světem, zůstáváje stále českým. Ty, jenž se probouzíš kteréhokoli všedního dne s živou, konkrétní představou osobního spojení s kteroukoli dalekou zemí, ty, člověče opravdu dnešní mezi včerejšími, snad ani netušíš, že aspoň stejnou měrou jako rádiu a filmu děkuješ jiskrovým depeším básnických metafor za to, že máš ten hmotný pocit občanství ve světě. Ten pocit, který se v minulosti největším umělcům jen občas měnil z abstraktního pojmu v konkrétní skutečnost. Země... Vidím moravského vesnického chlapce, jak překládá i rytmus bulvárů a jejich světél, nárazy oceánského příboje, vlnění mnohotvarého, neuchopitelného lidského moře do jazyka mateřídoušky a rmenu. Jak je v něm znovu tvoří. Ó moře, které tečeš do kopce...

Básníci však musí vědět, k čemu je jim věrnost, přirozená lásce jako pleť těla. Vždyť sama láska jen tehdy nevede k egoismu, žije-li v duši nesoukromé, účastné zápasu světa. Není-li však v takové duši lásky, vznešený záměr v ní umírá, zvrhá se v pedanterii, suchost, ukrutnost, v obludnou služebnost dogmatu. Máme v Nezvalovi básníka, jenž se účastní zápasu světa od prvních veršů, od let, kdy provokuje nasycené, necítící, nemyslicí. Není to básník soucítění, není snad v pravdě pokorný ani vůči nejnežnějším projevům existence života: zalévá plností svého citu vše, co žije, aby to bylo jako jeho vášeň krevnaté, mocné, vítězné. A nejdravější lávu své lásky a nenávisti vrhá tam, kde cítí rozštěp mezi skutečností a snem, mezi myšlenkou a citem. Jak daleko mívá náš všední den od rozumového poznání a uznání zásad rozumného, lidského, opravdu přirozeného života k bytostnému jeho prožívání! Poezie nemůže změnit společnost, poezie je k tomu, aby měnila člověka. Zbývá však otázka, má-li člověk schopnost vnímat ji i to, co ji inspirovalo. Marx, sám umělec slova, básník ekonomiky, historie, politiky, milovník a znalec krásné literatury, spatřoval jeden z hlavních úkolů umění netoliko v tom, aby zjemňovalo smysly, ale aby též vytvářelo smysly nové, aby ozon života mohl k člověku novými prúdy. Nuže, v Nezvalovi máme takového básníka – tvůrce nových smyslů, umělce, jakých je a bylo málo ve světě. Nebojí se

země; vůně, barvy, tóny, tepla, tvary, drsnosti a záření všeho stvořeného a tvořícího se, to je jeho živel, jeho inspirace, jeho svoboda. Chodí po zemi se světlem uhlokopa, s mikroskopem vědce, s telegrafickými tykadly letce a s náručí milence, bytostně zaujat tím, co je a býtí má, slávou bytí. Blaženost Hellady je zdánlivá, tak jako zlatý věk lidstva je a možná bude vždy otázkou budoucnosti; ale jsou pravdivé u srovnání s pokaženou krví pozdějších dob, a tento básník prožívá jejich sladkou závrať jako svou přítomnost. Netoliko v rozmezí jednoho lidského života, nejen v časoprostoru první poloviny našeho století, ale obloukem věků, od antiky do budoucí společnosti bez tříd, prožívá tento velikán naivity, s podivuhodnými smysly a ještě podivuhodnějším mozkem, život jako dobrodružství svobodných citů a vášní, jako obrodnou lázeň. Ve společnosti, v níž je tolik nepřírozeného, nebojí se toho nejpřírozenějšího. A v tom je jeho velikost jako básníka člověka.

Chtívali jsme na něm, snad někdy právem, více rozumové cenzury v poměru k tomu, co psal. Chápali jsme vždy dost, proč to nechápal? Domníval se mít právo nadlehčit sám sebe, utéci sám sobě; zato je stále tak sladce dětský, tak neproměnně proměnlivý. Jeho poezie se za nic nestydí, a to ji hendikepuje v očích moralistů, estétů, dogmatiků, šosáků a sucharů, všech třípětinových až stodevadesátiprocentních našinců, kteří zapomínají, že co má být bráno vážně, nemusí být ještě vážné, to jest podle jejich předpisů. Ale což je něco vážnějšího v naší poezii než Nezvalův *Edison*, tento chvalozpěv na práci a odříkavost, na dobrodružství lidské činnosti, vzešlý z pera hédonisty prý tak výslovného? Což by mohl být *Zpěv míru* tak lidsky jímavý, kdyby v něm mír nebyl přítomen jako přirozený vzduch života, jako blaho?

Tento básník by byl vždy revoluční; v žádné době by si jej nemohli přivlastnit takoví, co ironizují abnormálnost básníků z hlediska své prostoduché a zlé normálnosti. Byl proti nim nadán tvrdší kůží než umělci mívají, aby pod ní mohl být po svém něžný k dobrotě a kráse. Neskloňoval zrovna ve verších slovo člověk, mnohdy tak všeobšáhle; plebejec světovým názorem a aristokrat citem (abychom tu použili trefné formule Vallèsovy) pohrdal měšťáky bez převleku i v něm a zpíval, jak je mu dobře mezi skutečnými prostými lidmi, obrostlými pachem svých dílen, svých sítí, svých stájí, svých laboratoří. Byl by nesnesl, kdyby se hrbili; věřil-li snad trochu naivně, že budou osvobozeni od jha peněz a pověří, mít jeho city, jeho nenasytnou chuť na ženu-přírodu, na ženu-civilizaci, na ženu-život, byla to víra krásná a nejlepší z nich mu ji přičtou vždycky k dobru.

Mohou být s klidem na něho hrdi. Pracoval po celý život, a je-li dnes jádrem svého obrovského díla počítán k nejpřednějším umělcům slova ve světě, nemá na tom podíl jen jeho strhující talent, nýbrž i jeho píle a vůle. Je ovšem z rodu bytostných básníků, tvůrčím nervem tkvěl v samé podstatě poezie, oddat se jeho slovu znamená pochopit, že poezie je mnohem víc než jen verš, rytmus a obraz: že je to zvláštní schopnost pozorovat život ze zvláštního úhlu, mít cit pro jeho úsměv ve smavé, prokrvené pleti, vidět jej jako věčné zápasíště člověčí touhy a dovést jej zpodobnit ve smyslovém tvaru jako oduševnělé spojení mužského a ženského prazákladu. Nikdo by se neměl dát klamat Nezvalovou hravostí, elementárním pohybem jeho fantazie. Byla v něm hluboká povaha, nespokojovala se, hledala a převtělovala se neustále, potvrzujíc se popřením sebe. Vrhla se do různých uměleckých proudů a vynořil se vždy zdravý, vždycky jsi poznal, že je to on. Česká poezie jako umění s ním vystoupila na nový, vyšší obzor; hovorová lehkost jazyka došla krajní hranice prostoty, nejpřírozenější hudebnosti verše, jenž je vždy nezaměnitelně Nezvalův. A že je tento

modernista znamenitě vkořeněn do tradice nejenom domácí, na to lze jen z takových *Chrp a měst* snést dokladů kolik je libo. Však také v létech práce a v šarvátkách, v nichž „trpěti pro verš“ nebylo o nic menší zásluhou, než pracovat pro lid, vyzrál v bohatou, inspirující, všechnu naši kulturu oplodňující osobnost. Používal socialistického názoru jako světla, ne jako hole, a nebylo jeho vinou, že v debatách byli i postižení, kteří si ohmatávali zranění. Velký úděl umělce, chodit se vztyčenou hlavou, velký problém, nepsat z žádné věže ani ze zahořklosti ani nerezavět pod pozlátkem oficiality, tassovský problém, rimbaudovský problém musí být řešen každým básníkem vždy znovu, podle povahy doby i vlastního talentu; lehkomyšlná na povrch a vážná ve skutečnosti, přímá a nebojácná povaha Nezvalova jej zmáhala jako vše, s čím se střetla, vášnivě, bezohledně, s odvahou k pravdě. A bude, žel, často chybět i jeho lví tvář, jeho lidský hlas, něžný i hřímavý.

Básnický zjev Nezvalův už dávno přerostl hranice naší literatury. A je-li jaká posila v této smutné chvíli, je to vědomí, že tento zjev není izolován, že stojí v řadě. Že naše moderní poezie má hodnoty, jež snesou srovnání s nejlepšími současnými díly v mezinárodním měřítku, hodnoty dosud většinou světa skryté v knihách Bieblovy a Seifertových, Halasových a Závadových, Hrubínových a dalších básníků. Vždyť v naší době a v tradicích naší poezie už by takový zjev, jako je Nezvalův, snad ani nemohl vyrůst sám, ať jakkoli velký je osobní podíl právě tohoto básníka na lidské hloubce a umělecké průbojnosti naší lyriky. Tušíme to, čím pozorněji si v duchu Nezvalově otevíráme přístup do dílen znamenitých básníků, necht' žijí kdekoli ve světě.

Jenže nemáme už Nezvala. A to je kruté a nepochopitelné, nemůže nás utěšit ani vědomí, jak mocný náboj života je v jeho poezii. Jsme chudší, kus srdce byl vyrván z hrudi naší Prahy, Vltava zpívá si své písně beze slov a smutek je snad ani nepotřebuje.

Budiš mu země krásná, budiž mu budoucnost bližší o více lidí přirozenějších, silnějších, citlivějších a vědoucejších, jedním slovem lidštějších.

Lumír Čivrný

Alexander Matuška

Zavřelo se magické oko československé poezie

Literární noviny 12. 4. 1958, roč. 7, č. 15, s. 7.

Bohatými žněmi temnot začíná tento rok: po Bezručovi a Kraskovi Vítězslav Nezval. U Bezruče a Kraska byly věci dávno dokonány, avšak u Vítězslava Nezvala, který odchází ve věku mnohem mladším, máme pocit, že nám ho smrt uloupila předčasně. Zdá se nám to, přestože jeho náhlý skon odpovídá zběsilému kurzu epochy, do které se vrodil, zrychlenému vývoji poezie, která byla jeho rodnou řečí, překotnému životnímu tempu, které vyznával.

Zavřelo se magické oko české a československé poezie, odešel básník, který nepachtě se za Evropou, patřil ve svém oboru nicméně k prvnímu sledu světové poezie.

*

*Hle to je můj osud
 Jejž naplňuji poslušen dvojsměrného pohybu velikého orloje
 Jehož ručičky točí se současně vpřed i zpátky
 Až k bodu
 Na němž zřítí se s rachotem ve mně moje hvězdná nebesa
 A rozložen v své předky po meči i po přeslici
 Vrátím se k svým nejstarším prarodičům kovům rostlinám nerostům
 A k tomu co nazývalo se v dětském jazyku lidstva živly.¹⁵*

*

„Můj přísný národ“ – tak se vyjádřil jednou o svém národě, připomínaje ještě „suchou askezi neprobuzené jeho přirozenosti“. Mnohá jsou jeho „proti“, pokud jde o „přísný národ“; tato „proti“ se obměňují, podléhají peripetiím, mají však i svou konstantnost. Nikoliv míra a středocestí, ale obžerství a nenasytnost; nikoliv moralizování, ale radost a rozkoš. A v důsledku: nikoliv didaxe a poučování, ale uchvacování; nikoliv logika, rozum a pojem, ale asociativní obrazotvornost; nikoliv popis, ale emotivní smyslnost; nikoliv tradičnost, ale novost a modernost. A přece ho při hravé radosti polapí i smutek, „hustý a těžký, až máchovský“, jak se výrazně řeklo; přece jenom rimbaudovskou nádhernou operou, pavím chvostem a krápníkem, ale i básníkem velmi určitého mravního vesmíru; a přece nefilozofuje, uměl se hlubinně zamýšlet; a přece při své skoro až baudelairovské antipřirodnosti, která se neostýchala prohlásit slavičí píseň za nesrozumitelný šramot, vraceje se z křižovatek světa, krouží neustále kolem Prahy a venkova, hrouží se do domoviny katedrál, do domoviny na hoře i do domoviny vesniček, do domoviny dole, do dějinného údělu svého „přísného národa“, i do jeho luk a trav a řek. Všechno vysloveno „lehce“, spontánně, tak lehce, tak spontánně, s takovou silou výtrysku, že to vypadá, jako by Nezval nebyl nic urval.

*

O Majakovském napsal: „Paradox básnické i lidské osobnosti Majakovského je v tom, že obsáhl a dovedl sjednotit svým dílem krajní mez básnické výlučnosti s krajní mezí tematické a názorné objektivity v masovém slova smyslu.“ Obsáhl a dovedl to i Nezval? Jeho poezie byla jiného typu, jiné jsou její prameny i hranice: úlovek básníka jedinečného a neopakovatelného, přiklání se spíše k výlučnosti než k objektivitě; je však třeba říci, že výčitka, která mu byla často adresována, že se totiž opájí vlastní imaginací a méně se ohlíží na čtenáře, postupně ztrácela své oprávnění. Čím dále tím více bylo čtenářů, kteří mohli na jeho báseň říci: Tak je to, to je pravda!

A poselství, m r a v n í poselství? Je prosté jako každé velké poselství. Poezie musí zůstat poezií. Bez podvědomého života, to je bez života v hlubinách, není básnické tvorby. Myšlenka v básni není teze. Světový názor třeba v poezii zazpívat, a nikoli vyhlašovat.

Alexander Matuška

¹⁵ Z básně *Veliký orloj* ze stejnojmenné sbírky (1949).

Milan Kundera

Nedivte se, že je teskno

Literární noviny 12. 4. 1958, roč. 7, č. 15, s. 8.

Měl jsem to štěstí, že jsem, počínaje létem roku 1956, mohl častěji pobývat v Nezvalově blízkosti, bombardován ustavičnými blesky jeho temperamentu, temperamentu dítěte i lva.

Byl do poslední chvíle ve varu. Umřel v letu. A já se nemohu ubránit pocitu, že v něm odešla celá velkolepá epocha české kultury.

Je mi náhle jako někomu, kdo se probudil po nádherném rušném dni zcela sám. Neboť Nezval neodešel jako odcházející do prázdnoty osaměle vrzající boty. On odešel ne jako člověk, ale jako tančící a zpívající zástup. A tak tu stojím s vyraženým dechem, v pustotě, v níž poletuje jen několik osamělých veršů, které si pamatuju nazpaměť a které jsou tu se mnou v mikulovských kasárnách, kde mě zastihla na měsíčním cvičení náhlá telefonická zpráva o Nezvalově smrti.

„Již nerozeznávám jevy podle půvabu nebo ošklivosti, kterou jste jim přičkli.“

Tento verš z *Antilyriky*¹⁶ mi utkvěl už dávno. Je to verš klíčový. V Nezvalově poezii má stejné právo na krásu hvězda na nebi jako hnilý jablko, povalující se na schodišti. Nezval jako velkolepý moderní divoch podupal přísnou řeholi banálních pravd a krás. Avšak to vše mělo mnohem spíš konstruktivní než destruktivní smysl.

Ve staré společnosti, kterou Nezval od samého mládí nenáviděl, existovala příkrá hranice mezi ošklivým a krásným, mezi poetickým a prozaickým. A to prostě proto, že člověku nepatřil svět, nepatřilo mu to, co vytvářel svými rukama, že nebyl pánem svých věcí ani svých dějin. Svět nebyl předmětem jeho radosti. Svět, řečeno termínem Marxovým, byl mu odcizen. Člověk byl obklíčen světem šedé nepřátelské mu prózy; takže mu nezbývalo, než z tohoto odcizeného světa odplouvat na malý ostrůvek poezie. Luna, hvězdy, růže, srdce, večerní hudba, sen, balkóny... A tak byl svět rozdělen na šedou prózu odcizeného světa a ubohou rezervaci poetických banalit. Na šedý nudný život a na triviální romantiku banálního vkusu.

Velká poezie posledního století šla vždy proti tomuto měšťáckému rozpůlení světa. Obrovské dílo v tomto smyslu vykonala zvláště plejáda takzvaných prokletých básníků: Baudelaire, Rimbaud a po nich Nezvalovi tak bytostně blízký Guillaume Apollinaire. Oni naplnili poezii drastickou, drsnou, „prokletou“ realitou, která v těle básně působila jako časovaná mina. Na jemnou kostru básně nakládali tuny básnických vizí a senzací. Jitřili a bystřili si smysly na opojivé „prokleté“ realitě. Odmítli vyprávět vyprávěcí popisné a vyvažující pasáže. Nabírali do čeřenu básně skutečnost přímo. A jejich básnické úsilí je shrnuto a dovršeno na nové originální rovině právě v díle Nezvalově.

Filozofický smysl Nezvalovy poezie chápal jsem vždy tedy takto: ať poezie navrátí člověku odcizený mu svět. Ať obrátí člověkův smysl pro krásu z oné úzké rezervace básnických krás zpět k člověku, širému předmětnému světu, tak jak to bylo v šťastném poetickém věku Homérově. Ať je svět ve všem všudy lidským světem „pro člověka“! Ať básník všude projde, dotkne se každé věci, probudí ji z prozaického zakletí, učiní ji poetickou a vrátí jí tak svět člověku!

16 Báseň ze sbírky *Skleněný havelok* (1932).

V tom jsem viděl renezanční a humanistický smysl Nezvalovy poezie, smysl, který spojuje jeho dílo předválečné s poválečným v jeden nedílný celek. Jestliže cesta Rimbaudova končila tragicky, jestliže jeho úsilí po poetické renezanci světa nenacházelo opory v žádném společenském a myšlenkovém hnutí své doby, pak naopak Nezval mohl uvést boj za poetickou renezanci světa s jednotným bojem za jeho renezanci společenskou. Tím, že jeho moderní renezanční básnické úsilí spojilo se s politickým úsilím po renezanci člověka a humanity, jak ji chápal socialismus, dovršil Nezval historické úsilí prokletých básníků a zbavil je posléze i jejich původního prokletí.

Jsem svým temperamentem zcela vzdálen Nezvalově bezprostřednosti. Tím více miluji jeho poezii bez nebezpečí, že bych se mohl stát jejím epigonem. Celý moderní svět učinil pro mne poetickým právě Vítězslav Nezval. A myslím, že je to zkušenost velmi mnohých moderních českých lidí. Nezval nám zprostředkoval poezii pražských ulic, poezii kaváren, baletek, telefonistek, modistek, číšnic, avšak i poezii dělníků, tak krásných „s týdenní výpovědní lhůtou“, poezii krámů a obchůdků, temných průjezdů, schodišť, moderních obchodních domů, poezii železnic, vláček i letadel, poezii moderního cestovatelství, poezii Moskvy i Paříže, avšak i poezii malé moravské dědinky, která se v náručí civilizace stala ještě dojemnější. Nezval nám zprostředkoval poezii moderního tvůrčího dobrodružství, poezii revoluce, poezii žárovek i neonů, bluesů i černých románů... Mohl bych pokračovat donekonečna.

Ano, věčně vzrušený, tryskající básník Nezval přetvořil pro nás svými dojetími mrtvý moderní svět ve svět, který dnes chápeme jako poetický. Přetvořil ho v obdivuhodné a na básníka zcela nebyvalé šíři a celistvosti. V tom je epochální význam Nezvalův. – Ba víc. Nezval sám je celou samostatnou a ukončenou epochou do té míry, jako je samostatnou ukončenou epochou historie české hudby například Janáček, který jako by na několik desetiletí dopředu vysál českým skladatelům původní inspiraci.

Jestliže ty oči nevidí, jestliže ta hlava nežije, jestli ten obrovský vesmír poezie roztržil se jako krásná modrá skleněná koule na venkovské zahrádce na sto kusů, nedivte se, že je teskně.

Milan Kundera

Jan Mukařovský

Za básníkem Zpěvu míru

Literární noviny 12. 4. 1958, roč. 7, č. 15, s. 8.

Odešel jeden z největších českých lyriků tohoto století. A také jeden z největších lyriků našich dnů; jeho jméno bývá vyslovováno jedním dechem se jménem Pabla Nerudy a Nazima Hikmeta. A ne snad jen u nás. Vzpomínám na zasedání jury pro světové ceny obránců míru, které rozhodlo o udělení zlaté medaile Nezvalovi; jako bych ještě dnes slyšel slova známého švédského spisovatele: „Nezval je jeden z největších lyriků současnosti.“ Nebyla to slova málo závažná – vždyť šlo o Nezvalův *Zpěv míru*, známý v té chvíli cizojazyčné veřejnosti z německého překladu básníka Kuby. A lyrika není dnes pro světovou veřejnost jen soukromým vyznáním

básnickových citů. Stala se v posledních letech, v letech boje proti nebezpečí války a zejména války atomové, polnicí boje za budoucnost lidstva. Snad nikdy ještě nezněl hlas poezie tak osudově závažně a tak hrdinsky. Je ke cti české poezie, že se Nezvalovým *Zpěvem míru* uplatnila v této lyrické symfonii jako jeden z vedoucích hlasů.

Pocítil jsem však tehdy při slovech švédského spisovatele i to, do jaké míry je Nezvalova lyrika hlasem všeho českého lidu a vyvrcholením vývoje české poezie od dob samého obrození. Po celé devatenácté století byla česká lyrika – stejně jako literatura celá – ve službách boje za svobodu národní i sociální. Říkalo se, že tato služebnost byla k její nevýhodě, že stála v cestě rozvoji „čisté“ lyričnosti. Nezvalův *Zpěv míru* ukázal, do jaké míry právě tato bojovná tradice české lyriky byla její silou.

Bylo v dějinách české poezie málo básníků stejně hluboce českých jako Vítězslav Nezval. Přišel do doby po první světové válce, kdy se u nás poprvé svobodně rozvinula touha po vzdálených zemích a neznámých národech. Nezval ji pocítil stejně jako jeho současníci a nezbavil se jí až do smrti. Jeho radost z poznávání neznámých zemí neobsahovala však ani stopy kosmopolitismu. Nepřichází hledat tajemné a dráždivé kouzlo exotismu. Všechno, co v cizí zemi vidí, o čem v ní zpívá, je mu hned důvěrně známé. Dalo by se říci: země a města, do kterých vchází, vidí očima těch, kdo je obývají, kdo v nich žijí a pracují – ne těch, komu jsou divadlem. Každý jeho verš o cizích městech a zemích to dosvědčuje. Když v knize *Sbohem a šáteček* mluví o „kouzlu Montmartru“, začíná svou báseň takto:

*Na Montmartru po neděli
najdete to co jste chtěli
Dnes je modrý pondělek
bude špatný výdělek*

*Staré domky na návrší
broukají a trochu vrčí
Bazilika Sacré-Coeur
vstoupí večer do pekel¹⁷*

Je to Paříž francouzštější, než by ji mohl uvidět světoběžník, je tu ne stínový Montmartre průvodců, ale Montmartre všedního dne. Je proto tak autentický, že jej viděl básník, který se nebál srovnání všeho, co vidí, s tím, co je mu důvěrně známo odedávna, od dětství. „Modrý pondělek“ nepoznal v Paříži, ale postihl jeho závan v cizím velkoměstě, na malém náměstí a úzkých ulicích staré čtvrti, kterou tím nezapomenutelně živě staví před oči čtenářovy.

Dávno ještě tehdy, začátkem let třicátých, nestál Nezval před úkolem mobilizovat svědomí lidí *Zpěvem míru*. A přece už tehdy vládl svrchovaným uměním přiblížit člověka věcem i lidem, tím, které mu v roce 1950 umožnilo začít svůj *Zpěv míru* verši stejně patetickými jako prostě lidskými:

*Aby byl člověk dlouho živ,
aby měl pastýř hojnost mléka
a rybám nevytekla řeka
v mé vesničce a kdekoliv,
zpívám zpěv míru.¹⁸*

17 Z básně *Kouzlo Montmartru* ze sbírky *Sbohem a šáteček* (1934).

18 Z básně *Zpěv míru* (1950).

Nezval nedovedl vidět svět jinak než českýma očima, očima prostého českého člověka. Mnoho se psalo o zvláštní výstavbě Nezvalových básnických obrazů, o jejich schopnosti spojovat věci navzájem vzdálené, překlenovat významové vzdálenosti, málo však dosud o tom, kam jeho básnické obrazy míří, k jaké skutečnosti. Kdybychom se takto nad nimi zamyslili, nemohli bychom nepoznat, že ani nejexotičtější exotismus, ani nejzáračnější zázračno není u Nezvala uděláno z jiné látky, než z jaké jsou nejvšednější dny, ty, v kterých člověk pracuje i raduje se, bdí i spí, miluje i teskní. „Sklenný havelok“ – jak podivný až neskutečný je to obraz – dešifrován je to však prostě zmoklý plášť, jak jej chlapec jednoho dne spatřil doma v situaci velmi konkrétní:

*Pak se náhle spustil ohromný liják
služka přes sebe přehodila havelok a běžela na dvůr
když se vrátila do kuchyně byl havelok jako ze skla
skleněný havelok
to se mně líbilo
líbí se mi to dodnes¹⁹*

Nezval se nikdy nepřestal prodírat ke skutečnosti. Dovedl v ní nacházet vždy nové stránky, nová spojení věcí, nové krásy:

*Ráno vstanu rozhlížím se
Nepoznávám svět²⁰*

Nezval nepostrádal epigonů, kteří si leckdy se zručností až opičí dovedli osvojit jeho způsob vyjadřování, jeho techniku obrazů, rýmů. To, co dělalo Nezvala Nezvalet, proteklo jim však mezi prsty jako modrá obloha, kterou dítě chce nabrat do dlaně z potoka. Lze napodobit utváření veršů, výběr a spojování slov i všechna ostatní „profesionální tajemství“ básníkovy. Nelze však mechanicky přejímat, co je za slovy: básníkovu lásku k lidem a k věcem, jeho přirozený a bezelstný poměr ke světu, jeho radost ze života, jeho víru v pokrok.

A zase naopak, Nezvalova láska k člověku není jen věc jeho světového názoru, nýbrž i jeho básnického umění. Člověk je v poezii Nezvalově přítomný i tam, kde se o něm vůbec nemluví. Nezvalovy obrazy, jeho rýmy člověka předpokládají a obsahují i tam, kde básník je sám s přírodou:

*Načrtnu bílou tužkou
na modré obloze
zahrádku s jednou hruškou
a čápa na noze.²¹*

19 Z básně *Havelok* ze sbírky *Sklenný havelok* (1932).

20 Z básně *Ráno vstanu* ze sbírky *Zpáteční lístek* (1933).

21 Z básně *Snídaně v trávě* (1930).

Je to sloka z básně *Snídaně v trávě*. Básník mluví jen o sobě a přírodě. Leč bílá tužka a modrá obloha jako podklad kresby – neobjeví se čtenáři školní třída plná dětí nad výkresem, který začínají? Stejně mluví o člověku – aniž je to přímo řečeno – i zahrádka dokonce s jednou hruškou, typicky česká to zahrádka za chalupou, a nakonec i čáp – pták našich vesnic, hrdina dětských vyprávění.

Není v Nezvalově poezii verše, který by nezněl člověkem a lidstvím. Proto také nikdy nemluvil Nezval jen za sebe, nýbrž jako jeden z mnohých. Snad častěji než kterýkoli jiný lyrik říká sice Nezval „já“, však toto „já“ není výlučné – je prostě lidské. Kdokoli může ho užít s básníkem. Zdůrazňovali jsme kdysi, že Nezval vrátil českému verši přirozený slovosled běžné denní řeči. Nebylo to zjištění mylné – je však třeba jít mnohem hloub: Nezval učinil lyrickým hrdinou české poezie člověka, jednoho z mnohých, a přece osobnost.

To byl veliký výboj a jím si básník Nezval připravil právo promluvit nejen jako jeden, ale jako jeden za všechny v svém *Zpěvu míru*. Kritika se básnickým dílem Nezvalovým probírala v dobách, kdy vznikalo, daleko ne vždy se souhlasem. Mluvílo se o formalismu, o žonglování s obrazy – Nezval si bezděky na sebe upletl bič i tím, že jednu ze svých knih nazval *Podivuhodný kouzelník* a jinou *Papoušek na motocyklu*. Nelze ovšem popírat oprávněnost takových kritik, byť někdy i jen částečnou. Nedatují se ostatně od včerejška, nýbrž provázely celou básnickou dráhu Nezvalovu a nebyla jejich průvodcem vždy jen málo významná jména české kritiky. Dnes by však bylo třeba, aby odchod básníkův, jež všichni pociťujeme jako přetěžkou ztrátu pro českou literaturu, dal podnět k hlubšímu zamyšlení nad Nezvalovým dílem, než jaké dovoľovala nepatrnost odstupu v běhu dní za básníkovy života. Stojíme před otázkou: co bylo v Nezvalově lidské i umělecké osobnosti od začátku takového, že se Nezval a právě on, mohl stát hlasem všech lidí v osudových chvílích boje za mír? Odpověď na tuto otázku – je naše kritika i naše literární věda dlužna nejenom památce básníkově, jeho dílu, ale především budoucnosti naší poezie.

Jan Mukařovský

Jiří Kotalík

Přítel a kritik

Literární noviny 12. 4. 1958, roč. 7, č. 15, s. 9.

V básníkových pamětech, jak je týden od týdne otiskovala *Kultura*, čítali jsme časté připomínky a evokace českého i francouzského umění. Jednotlivá jména a díla byla tu charakterizována v příměrech prozrazujících důvěrnou znalost a porozumění. Vítězslav Nezval vnímal, žil a přijímal obrazy a sochy v celistvosti jejich hmoty i duchovního napětí; od časů Devětsilu patřili výtvarníci k jeho blízkým přátelům. Bude úkolem literárního vědce a historika podrobněji doložit, jak Nezvalova básnická představitelost byla živena pronikavým viděním reality, zostřovaném na tvarových, prostorových a barevných výbojích moderního výtvarnictví.

Nezapíral své první lásky, nalezené v čaromocném světě Henri Rousseaua a v jeho odlescích v Čechách na počátku dvacátých let; později v obrazech někdejších přátel mezi pařížskými surrealisty, také v tvorbě Jindřicha Štyrského a Toyen, které zprvu sledoval i na cestách, jež někdy místo do země poezie vedly na vysychající písčiny. Nepoměrně víc odpovídaly jeho citlivé imaginaci hluboké metafory přírody a starých mýtů v obrazech Josefa Šímy. Znovu a znovu pátral básník v přísné logice časných pláten Picassových ve sbírce dr. Vincence Kramáře a dovedl rozpoznat přínos a původnost Emila Filly. A že nenosil na očích klapky ismů, ukazuje jeho úcta k jemnému, křehkému umění Bedřicha Vaníčka. Výmluvně o tom svědčí též dávný, neustále obnovovaný vztah k malování Jana Slavíčka – k zátiším, krajinám a pražským pohledům. Nezvalův zájem o obrazy přispěl soudobé teorii a kritice výtvarného umění.

Nepředsudečnost a vytříbenost soudu mu dovolila, aby se s obdivem přiblížil k slunečnému malířskému dílu Ludvíka Kuby²². Monografie o Rudolfovi Kremličkovi²³ znamenala pak průlom do schematických a rozpačitých soudů, jimiž byly na čas zacloněny živé a kladné hodnoty českého novodobého umění.

Jiří Kotalík

Ladislav Štoll

[Bylo to jako blesk...]

Kultura 10. 4. 1958, roč. 2, č. 15, s. 1.

Bylo to jako blesk z modré oblohy, když přišla ta zpráva o Velikonočním pondělí.

Zemřel básník našeho lidu, básník nám nesmírně blízký. Měli jsme s ním generačně od dětství společné vzpomínky, společné historické zážitky. Jeho svrchovaně originální poezie, přebohatá obrazností jako zvláštní smyslový orgán lidských vzrušení, nás učinila citlivými a vnímavými pro působení vnějšího světa, které až dosud pokolením před námi bylo nevnímátno. Obohacovala nás v nejlidštějším smyslu slova. Již v kolébce byl mu dán do vínku veliký originální talent, jaký dostalo jenom velmi málo básníků této země. Hřejivá láska matky a osvícená láska otce, vynikajícího pedagoga, tyto dvě podivuhodné lidské moci se ideálně spojily s výchovnou mocí země a lidu a způsobily, že velkolepý talent se rozvil. Právem se dnes hovoří o Vítězslavu Nezvalovi jako o jednom z největších básníků světových.

Má-li se talent rozvíjet, nemůže nikdy zůstat jen darovanou živelnou silou. K tomu je zřejmě potřeba, aby byl oplodněn tisíciletou lidskou vzdělaností, kterou si člověk osvojuje velikou čestnou a usilovnou prací intelektuální. Tak tomu bylo u Vítězslava Nezvala. Tak se zrodil novodobý básník-komunista. Básník-komunista, v kteréžto jednotě je tajemství velikosti, tajemství lidovosti, tajemství světovosti jeho poezie.

Dnes, kdy stojíme naplnění hlubokým pocitem žalu u jeho rakve, vrací se mi stále v různých variacích jedna myšlenka: kéž by naše mladá, krásná, talentovaná poezie byla tak jako Vítězslav

²² Ludvík Kuba, malíř. Praha: Jaroslav Janeček, 1946.

²³ Rudolf Kremlička. Praha: SNKLHU, 1955.

Nezval věrna lidu a jeho revoluční avantgardě – vždyť jenom s nimi může lidsky a umělecky zvítězit!

Ladislav Štoll

Karel Nový

Pěvec míru a svobody

Rudé právo 10. 4. 1958, roč. 38, č. 99, s. 1.

Když loni Vítězslav Nezval počal psát své vzpomínky *Z mého života*, zdálo se, že právě on, básník, hledící věčně dopředu, ohlíží se po své minulosti předčasně a že možná nová hořící látka dneška nebo zítřka ho záhy od vzpomínání odvede. Ale dneska víme, že započal psát pozdě, než aby mohl splnit svůj záměr jako vždy velkorysý: svými konfesemi napsat nám literární a umělecké dějiny období mezi dvěma válkami, a v druhém díle pak od roku 1945 do současnosti, z období plné své zralosti, z dní a roků, kdy jeho skvělý tvůrčí duch se zvedal nejmocněji.

Jeho vzpomínky, byť jen v torzu, zůstávají natrvalo spjaty s jeho dílem, odkrývají nám namnoze zdroje jeho cítění a vidění, smysl jeho lidských i básnických bojů.

Vítězslav Nezval byl veliký básník, z největších, jaké jsme kdy měli. S velkými básníky jiných národů lze ho srovnávat jen poměrně. Byl velký básník, napojen prameny naší země, našich nejvzácnějších tradic, které jsou bojovné. Vítězslav Nezval byl veliký bojovník za spravedlnost a lásku, neústupný pěvec míru a svobody.

Padl a je mrtev, aby zůstal svým vzácným dílem věčně živ do jasných zítřků svého národa a lidstva.

Karel Nový

Václav Pekárek

Básník života

Rudé právo 10. 4. 1958, roč. 38, č. 99, s. 3.

Smrt Vítězslava Nezvala znamená nenahraditelnou ztrátu pro českou kulturu v mnoha směrech. Vždyť žil a miloval nejen literaturu, ale i malířství, hudbu, vážně se zabýval i filozofií, estetikou a od let dvacátých, kdy vstoupil do veřejného života, hluboce ovlivňoval vývoj české literatury.

Již jeho vstup do literatury byl velkou událostí. V jeho poezii nalézali jsme výraz současnosti, něco, co těžko slovy vyjádříš, jakýsi životní pocit přítomné skutečnosti. Byl proto především básníkem mládí, básníkem mládeže. Učil ji vnímat přítomnost, učil ji milovat poezii, umění. Každá jeho kniha znamenala něco nového, neopakovatelného. Byl veliký tvůrce a dárce

české poezie. Jako veliký umělec byl nepřítelem vší abstrakce a fráze, jež zabíjí poezii. Jeho poezie vychází ze smyslového poznání světa, ze smyslového okouzlení skutečností a z hluboké lásky k české přírodě a českému lidu. Odtud také jeho lidovost. V jeho díle nalezneme množství básní připomínajících naše lidová říkadla. Ale nejde o nějakou imitaci lidové poezie. Jako venkovský člověk je té lidovosti pln a je to zákonitý jeho projev. I tam, kde na čas se přiklonil k exkluzivnímu básnickému směru, například k surrealismu, nabývá Nezvalova lidovost vrchu a vítězí. Máte pocit, jako by zdravého básníka obloudila na čas nějaká lidová pověra. To ovšem neznamena, že Nezval byl básníkem naivním. Byl i hluboký a velký myslitel. Když před válkou v roce 1933 vyšel u nás poprvé Leninův *Materialismus a empiriokriticismus*, byl Nezval jedním z prvních, kdož jej u nás s vášní a láskou studovali. I jeho projevy o umění, ať již psané nebo proslovené a často improvizované na shromážděních spisovatelů, měly vždy vysokou teoretickou úroveň. Byl velkým znatelem poezie všech národů, ale nejhluběji znal a miloval poezii svého národa. Dovedl recitovat nazpaměť desítky a stovky veršů českých básníků. Pro jeho básnický vývoj je příznačné, že ve svém mládí si zamiloval nejdříve realistickou poezii J. Sv. Machara.

Vítězslav Nezval neměl rád katolizující spiritualistickou poezii a poezii, která si vymýšlí a deformuje slova. Stejně nenáviděl a pronásledoval všechny padělatele umění, šplhavce a pokrytce. Ze současných básníků dovedl mít rád i básníky menšího formátu, jejich umění dovedl vykládat a bránit.

Jedním z podstatných rysů Nezvalovy osobnosti byla jeho bojovnost a z ní vyplývající optimismus, radost ze života, okouzlení skutečností a nenávist ke všemu, co život oklešťuje a mrzačí. Od dvacátých let šel proto věrně s komunistickou stranou a dovedl se vždy a včas oddělit od druhů, kteří chtěli zneužít jeho velké lidské důvěřivosti a lásky k poezii. V roce 1929, když při bolševizaci Komunistické strany Československa ztratila celá řada českých spisovatelů poměr ke straně, Nezval nezakolísal. Vždy šel a zůstal věrný straně. Tak tomu bylo i v nejkritičtějších obdobích, kdy různí hurástraníci odpadali a dali se často na cestu straně přímo nepřátelskou. Výraz této bojovnosti a věrnosti nalezneme v jeho poezii. Od toho až naivního výrazu lásky ke Komunistickému manifestu v *Pantomimě* přes bojový *Zpáteční lístek*, přes jeho protinacistickou knihu *Pět minut za městem*, která vyšla za okupace a byla nejodvážnějším legálním literárním projevem odporu proti okupantům. Nezval zde psal o Hitlerovi jako o „Černém družbovi“: „Z jeho krhavého oka – Teče zaslzený hnis – Jeho tlama je jak stoka – Plná červů, plná krys...“ Zde vidíme Nezvalovo podstatné přiklonění se ke skutečnosti, více a více proniká zde komunistická bojovnost Nezvalova, která se dále rozvíjí a šíří v *Historickém obraze*, a k monumentálním veršům ze *Zpěvu míru*, *Z domoviny* až k sbírkám *Křídla* a *Chrpy a města*.

Nepředstavitelné umělecké a básnické bohatství zanechává nám Vítězslav Nezval. Byl to slovesný tvůrce, jehož dílo mělo podstatný vliv na vývoj českého básnictví v posledních desetiletích. Jeho vlivem procházeli téměř všichni básníci. Ani St. K. Neumann a Josef Hora, až k nejmladším, se neubránili jeho vlivu. A přece Nezval nemá epigonů. Jeho poezie měla vliv na obrození českého verše, pročištění veršové struktury, kterou obohatil nevídanými asociacemi, rytmy a rýmy, ale nelze ho napodobit. Pravý opak těch básníků, jejichž umělecký výraz se ukazuje jako uměle vykonstruovaný, a proto snadno epigony napodobitelný.

Nezval byl zarytým nepřítelem smrti a všeho vnitřního sebetrýznění. Poezie „smrtihlavů“ byla mu nejdopornější. Byl to milenec života, radosti a vědomě spojoval svou uměleckou činnost s dílem proletariátu. Proto jeho poezie objektivně náleží k poezii socialistického realismu, ať již Vítězslav Nezval jakkoli hodnotil tuto teorii na posledním sjezdu čs. spisovatelů, neboť socialistický realismus není pro nás dogma, ale ona živá umělecká zkušenost všech umělců, kteří své úsilí spojují s bojem dělnické třídy o beztřídní společnost. Nezvalova poezie proto není jen poezií dneška, ale i poezií budoucnosti. K Vítězslavu Nezvalovi a jeho dílu se budou vracet budoucí generace jako k jednomu z velkých tvůrců a obroditelů české poezie.

ZEMŘEL BÁSNÍK, ALE JEHO DÍLO BUDE ŽÍT A POMÁHAT SILÁM ŽIVOTA PROTI SILÁM SMRTI, SILÁM LÁSKY A MÍRU PROTI SILÁM NENÁVISTI A VÁLKY.

Václav Pekárek

Jan Nový

Básník tohoto světa

Tvorba 10. dubna 1958, roč. 23, č. 15, s. 337–338.

*Stárnou stůňou umírají staří bouřliváci
A ti co zbyli mají ještě síly dost
Dokončit tu betonářskou práci
Na mostě přes který přejde zpívající budoucnost*
Konstantin Biebl: *Manifest Vítězslavu Nezvalovi*

Je to skoro neuvěřitelné a zdá se mi, že takřka symbolické: Ve chvíli, kdy jste umíral – těžko se ta slova píš – listoval jsem ve svazcích vašich básní a cítil vaši velikost.

Ted' je vše skončeno. A vyslovujeme, co jsme dosud mohli říkat pouze ostýchavým mlčením:

Milovali jsme vás, soudruhu Vítězslave Nezvale!

Když se generace dnešních čtyřicátníků a třicátníků začala rozhlížet po světě, nemohla vás minout. Přicházel jste s okouzujícími verši a se svým marnotratně bohatým zpěvem. Podobal jste se létavici i pozemšťanu. Stáli jsme u vytržení a recitovali:

*Sbohem a kdybychom se víckrát nesetkali
bylo to překrásné a bylo toho dost
Sbohem a kdybychom si spolu schůzku dali
možná že nepřijdem že přijde jiný host*

*Bylo to překrásné žel všecko má svůj konec
Mlč umíráčku mlč ten smutek já už znám...*²⁴

24 Z básně *Sbohem a šáteček* ze stejnojmenné sbírky (1934).

Pomáhal jste otevírat oči a hledět směrem k Říjnu:

*Znám zemi blízko pólu
Znám divukrásnou zem
A do té země spolu
A navždy ujedem*

*Není to Amerika... // A nerostou tam palmy... // Ta zem je divukrásná... // V té zemi
není pánů // A chudých žebraček...*²⁵

Není vám možno být dostatečně vděčen! I pro opojivou smyslovost i pro ryzí a veskrze českou konkrétnost.

Byl jste za svého, žel, nedlouhého života knížetem mezi českými básníky. Byl jste král, kterému není nic skryto, poklady celé země se otevíraly před vámi.

Všichni básníci naší minulosti našli ve vás svého pokračovatele a dovršovatele, současníci moudrého a vidoucího soudruha.

Je mrtev ten, ve kterém hořela stejná láska k světlu, k lidem, k pravdě, k zemi, ke všem radostem a strastem jako ve všech velikých básnických zjevech tohoto světa.

Srdce básníka bylo již dlouho nemocné – jeho smrt nebyla zcela neočekávaná, přece byla náhlá. Okouzlení a síla jeho poezie trvá.

*

Když Vítězslav Nezval – tento moravský rodák z učitelské rodiny (narodil se 26. května 1900 v Biskoupkách u Třebíče) – přišel čtyři roky po první světové válce se svou básnickou sbírkou *Most* a když o dva roky později vydal druhou knížku poezie, *Pantomimu*, bylo zřejmo, že do naší poezie vstoupil revolucionář, bořitel a velkolepý stavitel.

Od první nevelké sbírky až po jednu z posledních, *Z domoviny*, v níž se vědomě kloní k smetanovské tradici, se klene velký oblouk. Je to klenba vybojovaná zápasy, vítězstvími a tápáním, omyly, láskou, nenávisť, vším, co nosí básník v hrudi i mysli. Pod tímto vznosným klenutím protéká, jako ponorná moravská řeka, klidným tepem láska k Šamikovicím, Dalešicím, k moravskému žírnému venkovu...:

25 Z divadelní hry *Milenci z kiosku* (1932).

*Den pláče... Den je mlhou užaslý
Vazačky s ženci trávu kosit šly –
Nevrátí se,²⁶*

říká ve své první sbírce.

*Tam, kde se vyhřívá ještěrka na prahorním kameni
a vesničané trhají do košů lipový květ,
tam, kde půl plechového Krista s hlavou nakloněnou k rameni
vykupuje o Velikonocích svět,
tam, kde tluče žentour koně do kopyt,
v moravské náhorní rovině leží víska,
po které se mi často stýská,²⁷*

zpívá v úvodu své sbírky, vydané ke konci básnické cesty. V obou básních je to týž motiv, jenže po létech pročištěný, konkrétnější – o to V. Nezvalovi šlo! – „Cestou od rodné země k rodné zemi uzavírá Vítězslav Nezval magický kruh svého zpěvu,“ napsal Jean Marcenac a zdá se, že má pravdu. „Neznámý jinoch začíná básnickou oslavou rodného kraje; slavný básník nachází znovu tóny svého mládí v prostředí, jež vzněcovalo jeho dětská léta: génius Nezvalův je především přisvědčením národu.“

Opsal podivuhodný kruh i v jiném smyslu: v krystalizování nejen pokud jde o formální stránku, především o myšlenky. Jeho řeč se upřesňuje, průběhem času plastičtěji odhaluje skutečnost, skutečnost osvětlenou imaginativním světlem, jež dává věcem a jevům nové, netušené souvislosti.

Od roku 1924, kdy Nezval vstoupil do KSČ, je každým úderem srdce bolševik. Dráždí šosáky svou lidskou bezprostředností, chce je dráždit svou poezií. Všechno, co dělá, činí se zaujetím, s posedlostí. Sbíрку od sbírky jde dál. A blíž k lidskému srdci. Neustále objevuje svět dětskýma očima. Spěje ke klasicky koncizní formě, k myšlenkové preciznosti. Spěje ke stranickosti poezie: stranickost jako jádro ořechu! Spěje k bojovnosti, neboť „básník nesmí zůstat nebojovný tam, kde se vede boj, básník se nesmí obracet zády k rozporům, k reálným rozporům na světě. Bojovnost v umění je vysoce charakterní stanovisko, které zaujímá básník k těmto rozporům. Čím je větší, tím méně standart a hesel trčí z jeho díla. Čím větší básník, tím konkrétnější báseň“ (V. Nezval, 1956).

Básnická tykadla rozprostřena na vše strany, optimismus, síla filozofie, láska k Sovětskému svazu, vědomí o historickém úkolu dělnické třídy, toť tvůrčí pramen Nezvalův, jak jej charakterizoval L. Štoll. Tento tvůrčí pramen jej převedl přes zrádné prohlubně a zátočiny a jako kompas ukázal směr a cíl.

²⁶ Z básně *Láska* ze sbírky *Most* (1922).

²⁷ Z básně *Z domoviny* (1951).

Socialistický básník Vítězslav Nezval odevzdal svůj lístek ve znamení revoluce, neboť cítil osudnou ruku štěstí. Ve znamení revoluce jde jeho boj v poezii i v próze, na jevišti, na výtvarné frontě.

Okleštili bychom jeho portrét, kdybychom opomenuli i jiné jeho usilování: práci pro film, vlastní skladby hudební, nemalé dílo překladatelské. Dosud nejsou známa jeho díla výtvarná.

Typicky česká zvědavost hnala Nezvala za hranice, na zvědy. S tím větší láskou se vracel zpět. Stal se umělcem světovým. Přítel všech velkých duchů našeho století – Majakovského, Hikmeta, Éluarda, Pabla Nerudy, moderních básníků sovětských... přítel našich velkých mrtvých – Vladislava Vančury, Konstantina Biebla, Jindřicha Honzla, Josefa Hory... kdo spočte tu řadu lidí, jimiž byl obklopen?

Uzavřel se okruh, nemající obdoby. Ale oslnění z jeho díla nekončí, jako nekončí stesk po tomto z nejmocnějších básníků socialistické epochy.

Dobře, že jste byl, soudruhu Vítězslave Nezvale, a dobře, že jste!

*

Bratře Karla Hynka Máchy a Jaroslava Vrchlického, snad jsem neubral na vyznání lásky.

Smrt prudce přetřela nedokončené dílo. Avšak za vámi jdou další – nyní stojí všichni s hlavami skloněnými. Ti dokončí betonářskou práci na mostě, přes který přejde zpívající budoucnost.

Jan Nový

Oto Pokladník

Zemřel národní umělec Vítězslav Nezval

Učitelské noviny 10. 4. 1958, roč. 8, č. 14, s. 6.

Po uzávěrce tohoto čísla se rozletěla světem zpráva, že 6. dubna v noci, na prahu jara, které ho vždy okouzlovalo a inspirovalo k veršům osobité hudebnosti, zemřel náš největší současný básník, národní umělec Vítězslav Nezval.

Nelze zatím zvážit ztrátu, kterou jeho odchodem utrpěla naše kultura. Skoro čtyři desetiletí vývoje naší moderní poezie charakterizuje jeho jméno a dílo, které se uchvacovalo a zpívalo vším tím novým a pokrokovým, co se rodilo a bojovalo u nás a ve světě za nový život, za nového člověka. Nezval není jen česká poezie. Je to svět, nový, mladý, pokrokový svět krásy a pravdy.

Všemu, co kde dávalo člověku naší doby světlo a jistotu, otvíral Nezval cestu k nám. S typickou vnímavostí svých smyslů to pojímal do svého srdce, aby to s obdivuhodnou pohotovostí a virtuozitou svého básnického slova vyzpíval zpět světu. Myšlenky socialistické revoluce, myšlenky zápasu za osvobození a vítězství dělnické třídy nemohly neprostoupit celou jeho uměleckou a lidskou osobnost i jeho dílo a nestat se jejich základním znakem.

Všemu, co bylo u nás nové, mladé, pokrokové, otvíral cestu do světa, nikdy však na úkor ryziho, plnokrevného češství. Jeho nestárnoucí umělecké hledačství, jeho smělé básnické

experimenty i mistrovsky vyzrálé a dokonalé skladby, které patří k básnickým vrcholům našeho věku, mají podmanivou sílu i vroucí půvab písně citlivého moravského chlapce. Tak ryze česky hledá a tvoří jeho Edison, tak ryze českým výrazem úzkosti i víry je jeho *Matka Naděje, Pět minut za městem, Historický obraz* a jiné odvážné verše z období zápasu se smrtí a s násilím, tak ryze česky zvoní na pochod do boje za štěstí lidstva jeho *Zpěv míru*, tak ryze česky voní naše země z jeho poem *Z domoviny*. Právě tak jeho *Křídla* i *Chrpy a města* mluví krásou české řeči o tom, co rozechvívá srdce všech dobrých lidí světa.

Ne nadarmo každý velký umělec, který chtěl poznat naši zem, musil hovořit s Nezvalem. Ne nadarmo se žádné významné umělecké poselstvo, které nás mělo reprezentovat ve světě, neobešlo bez Nezvala. Nezval je poezie našeho století. Hluboko pronikla do světového mírového hnutí právě tak jako do kulturního života na našich školách. Jeho *Zpěv míru*, bez něhož si nelze představit práci našich svazáckých souborů, prošel vítězně světem právě tak jako jeho básnické drama *Dnes ještě zapadá slunce nad Atlantidou*. Ale Nezvalovo dílo není jen poezie. Jsou to i dramata, romány, eseje, básnické překlady, scénáře, vzpomínky. Zrcadlo čtyř desítek let našeho kulturního života a jeho zápasů.

S Nezvalem neodchází jen velké jméno. Zůstává nedokončeno velké dílo. A toho je nám nejvíc líto.

Oto Pokladník

Josef Rybák

Nepsaný zákon

Rudé právo 13. 4. 1958, roč. 38, č. 102, s. 2.

Takový je nepsaný zákon, který platí v boji: padne-li ten, kdo stál v čelu útoku, postaví se na jeho místo další a vyplní mezeru vzniknuvší ztrátou padlého bojovníka. Nikde jinde není tento nepsaný zákon tak patrný jako v naší literatuře, kde před každým, kdo vstupoval a vstupuje na toto pole čestné, radostné a těžké tvůrčí práce, stála a vždy také bude stát otázka, kterou za všechny, kdo kráčeli před ním, i za ty, kdo přicházejí po něm, vyslovil Bezruč:

*Kdo na moje místo,
kdo zdvihne můj štít?*

Odpovídali na ni Havlíček, Němcová, Neruda, Čech, Machar, Bezruč, Neumann, Wolker, Fučík, Jilemnický, Biebl, Král, odpovídali na ni vždy ti nejlepší z nejlepších, vždy svým dílem, vždy svým bojovným duchem, svým postojem k životu a k životním zápasům národa, vždy svou nezměrnou láskou k své zemi a k svému lidu, vždy svou nenávistí ke všemu, co bylo nepřátelské.

Dávno jsme věděli, jak silně a po svém odpovídal na tuto otázku svých velkých předchůdců také Nezvalův mohutný talent. Netušili jsme jen, že tak záhy nám položí tuto otázku i on, jeho oslňující a hřmějící dílo, jeho neumdlévající duch revolučního tvůrce, bojovníka. Jsme jako prostí

lidé ještě příliš blízko jeho smrti, abychom viděli v skutečné velikosti obrysy jeho díla. Ale bezpečně víme, že prapor, který mu vypadl z ruky, byl praporem velikých lidských cílů, praporem vášnivého boje za krásu života, praporem věrnosti a lásky ke své domovině, praporem věrnosti ke svému lidu, praporem věrnosti a oddanosti k naší komunistické straně, k Sovětskému svazu, ke světu socialismu a komunismu, praporem boje za mír.

Odchod tohoto velkého pěvce lidské budoucnosti je velikou ztrátou v našem životě. Sotva je v našich spisovatelských řadách osobnost takové myslitelské ostrosti a zároveň takové básnické výbušnosti a síly, dávající se tak cele do služeb umění a života. Pokusme se alespoň společně nahradit místo, které opustil, a pokusme se nést dále prapor, který on třímal a který mu vypadl z rukou.

Není nic nesmyslnějšího a přímo proti duchu našich literárních tradic namířeného, než snahy odvést naši literaturu z vysokých společenských pozic, odvrátit ji od jejích hlavních úkolů, jaké má v naší společnosti, v našem životě a ve světě. A vnutit básníkovi zúžený pohled na skutečnost a život, jak se o to pokoušejí někteří lidé v našich literárních časopisech. Což to nevyvrací také Nezvalova osobnost a jeho dílo?

Je poučné právě v souvislosti s těmito otázkami, že z Nezvalova díla pronikl do nejširších mas zvláště *Zpěv míru*. To ukazuje dosti zřetelně, že největší společenskou úlohu plní vždycky umění velkých myšlenek a velkých lidských citů, umění dotýkající se nejpalčivějších problémů. Ale nejen tato básnická skladba, i drama o Atlantidě, i básně z posledních let, jako například *Batávská slza*, ukazují, jak Nezval hluboce prožíval největší soudobou světovou otázku, týkající se jak nás samých, tak všeho lidstva: otázku strašné atomové války.

Myslím na tuto Nezvalovu výzvu k bdělosti a k boji za mír v souvislosti se slovy, která adresoval v nedávných dnech spisovatelům celého světa proslulý chilský básník Pablo Neruda:

„Ve jménu práva k životu všech našich národů, velkých nebo malých, starých nebo nových, na Východě nebo na Západě, jakéhokoli politického názoru nebo metafyzické víry, vyzývám spisovatele všech jazyků, aby bez jakýchkoli jiných zbraní než lidského slova prohlásili při přípravě a experimentování s atomovou smrtí *Dost*.“

A myslím na tuto Nezvalovu výzvu i v souvislosti se slovy, která před několika dny adresoval do našich spisovatelských řad veliký sovětský spisovatel M. Šolochov, když odpovídal na otázku, co je třeba dělat:

„Říci válce *Ne!*, a to dříve, než někdo řekne *Ano!*.“

A když, zabývaje se svou myšlenkou světové konference spisovatelů, která by pomohla čelit hrozbám atomové války, řekl soudruh Šolochov v závěru: „Myslí-li českoslovenští spisovatelé, že moje myšlenka zaslouží pozornost, ať ji kolektivně podpoří.“

Co k tomu ještě říci?

Že se čeká na naše slovo. Na takové, jaké zrovna teď od nás čeká nepsaný zákon.

Josef Rybák

Sbohem a šáteček

Československý voják 26. 4. 1958, roč. 7, č. 9, s. 27.

Jako stromy padají pod úderem blesku, tak s děsivou náhlostí byl sražen smrtí další velikán naší poezie, Vítězslav Nezval. Zemřel o Velikonocích, v líbezném čase kraslic a duhově se otáčejících dívčích sukní... ale copak i v jinou dobu, a třeba ošklivou, člověk rád umírá?

V tak krátkém čase druhá ztráta. Po Bezručovi Nezval. Oba velicí a tak od sebe odlišní. Bezruč, přísný a podobný ošlehanému smrku v beskydských horách, hořce rozechvěný a nelítostný, Bezruč, jenž po havířsku rubal svou sloku z balvanu a tím balvanem pak mrštil na vznešeného markýze Géra. Z goralské země hlasem svých sedmdesáti tisíců zpíval, sám ukryt v šeru, plachý a samotářský.

A Vítězslav Nezval, podivuhodný kouzelník moderních básní, které se pijí jako čaj, Nezval, děcko z moravské vesnice a sentimentální piják nočních nebes nad Prahou, kterou miloval i s prsty deště; básník proměnlivý jako počasí, milující převleky a hru – a básník stálý ve své lásce k zemi a jejím lidem. Básník roztěkaných nálad i zářivých, nespoutaných gejzírů obrazivosti, jenž dokázal do našeho památníku odboje na horu Vítkov, do míst, kde odpočívají naši nejdražší, napsat verše hodné mramoru, v němž jsou vyryty:

*TY PTÁŠ SE, PROČ A V ČEM JSME NAVŽDY VELCÍ?
TY PTÁŠ SE, KDO NÁS TOLIK ZOCELIL?
SNAD VÍŠ, CO DÁVÁ PEVNOU RUKU STŘELCI:
NE, SÍLA SVALŮ NE. NE! JENOM CÍL!*²⁸

Jeho vybuchující, věčně nespokojený a věčně hledající talent prošel mnohými klikatinami, a protože měl křídla, vždycky se dokázal znovu vznést. Raději se tisíckrát mýlil, než by jednou opatrnicky schovával ruce za zády; jako by v něm bylo ukryto deset chlapů, věčně žíznivých po poznání nových pevnin a západů slunce i snědých žen, žíznivých po proniknutí do řeči květin i do myšlenek člověka, skloněného nad děckem, nad strojem či nad vynálezem. Byl to člověk dvacátého století, hlučný a nadšený dětským pískotem na kolotoči (jak také dovedl okouzlit fantazii děcek ve své knížce o *Věcech, květinách, zvířátkách a lidech!*), člověk chybující a vítězný básník, jehož *Zpěv míru* a dramatická báseň o Atlantidě otřásl národy a zajistily mu čestné místo mezi největšími pěvci naší doby.

Byl to básník radostný, jemuž i kaménky pod rukama rozkvétaly do růží. Hle, kolik krásy dovedl najít v prostinkém pražském nedělním dopoledni:

*To bylo krásné dopoledne
jednou v neděli
v Praze o půl jedné,
či v jedenáct, chcete-li.*

*V ulicích bylo živo,
dnes chystal se celý svět,
děti i lahvové pivo
na výlet.*

²⁸ Z cyklu *Nápisy do síně Rudé armády* ze sbírky *Chrpy a města* (1955).

*Zkrátka před polednem
z nábreží, z nadhledu,
ještě dřív než si sednem
všichni k obědu.*

*Dnes spaly v dýmu kluby,
klubovky, konfety,
dnes necenily zuby
pražské rolety.*

*Hle, veselé vlajky očí,
jimiž byls uvítán.
Kormidlo pozvolna se točí
a na můstek vstupuje kapitán.*

*Jinak nic nedělo se
(přes dvacáté století!).
A přece šimralo lidi v nose
cosi jak dojetí.*

*Děvčata s očima barvy jaterníků,
a ba i ty babičky nahluchlé
jely na parníku
do Chuchle.*

*Co vedlo se různých hovorů
a řečí hloupých i chytrých.
Podoben přeplněnému laboru
houpal se Primátor Dittrich.*

*Ne, nebyla to rýma,
řeknu lyricky:
Primátor Dittrich dýmá
a odjíždí... navždycky!²⁹*

Vítězslav Nezval, kníže naší poezie, jehož *Manon* pobláznila srdce tolika divákům, jehož *Edison* vyzpíval velikost tvůrčí lidské myšlenky, jehož *Historický obraz* úděsnými rytmy zachytil dobu zrady, poroby i vítězství našeho lidu, jehož básně dovedly pobouřit i okouzlovat, ale nikdy nenechaly člověka lhostejného, tento básník nám odchází. Ve sbírce *Sbohem a šáteček* nám zašeptal verš na rozloučenou, znáte ten veršík? „Chcem-li se setkatí, nelučme se radš tedy...“

– iř –

Milan Jariš

[Zemřel veliký básník...]

Nový život 1958, roč. 10, č. 4 (duben), s. 242.

Zemřel veliký básník. Když v lese padne nejvyšší dub, tu podle prázdného prostranství, které po sobě zanechá, poznává každý, jaký tu stával velikán. Dokud se tyčil do výše a vyplňoval prostor rozpjatými větvemi, splýval s menšími stromy v celek, v les. Ale když padl, udivuje nás místo po něm svou rozsáhlostí i prázdnotou, neboť pod velkými duby se nedaří stromkům; ti velcí spotřebují půdu i slunce pro sebe, půdu pro hluboké kořeny a slunce pro košatou korunu.

29 Báseň *Nedělní pražské dopoledne* ze sbírky *Chrpy a města* (1955).

Zemřel Vítězslav Nezval a v české i světové poezii zůstalo obrovské prázdné místo, neboť byl veliký ve všem, ve své lásce i nenávisti, v hrdosti i pokoře; jako by ve chvíli, kdy byl tvořen, přírodě přebývalo všeho, z čeho se skládá svět, jako by mu ze všeho přidala, až přetévalo.

Proto se vymykal běžným lidským soudům, bránil se jim a často jimi pohrdal a jako bytost velikých vášní byl stále vystaven nebezpečí omylů i zbloudění. Jestliže přesto nezbloudil, ale po celý svůj tvůrčí život kráčet s předními hlídkami svého lidu, bylo to proto, že jako jedinou autoritu na tomto světě uznával, ctil a miloval svou komunistickou stranu. Straně se on, kterému byl těsný jakýkoli stejnokroj, zavázal už v mládí věností a kázní a tento závazek plnil do konce svých chvil. On, který byl nezkrotný jako živel, stával se za pracovním stolem pilným, dělným člověkem. I v tom byl více než nadprůměrný.

Avšak příroda, která k němu byla ve všem všudy tak štědrá, se dopustila na básníkovi zrady, když jemu, jemuž bylo dáno tolik milovat i nenávidět, tolik pracovat a žít, nedala srdce z odolnější hmoty, než mají jiní lidé, z hmoty, která by unesla a vydržela všechnu tu tíži déle než padesát sedm let.

Proto stojíme nad přervaným životem a dílem, ještě nezměřeným, ale na první pohled rozsáhlým a velkým, a marná je jakákoli útěcha: to prázdné místo po něm tu bude ještě dlouho. Veliké duby nevyrostají za desetiletí.

Milan Jariš

Jan Trefulka

Viděl jsem život v nespočetných obměnách

Host do domu 10. 5. 1958, roč. 5, č. 5, s. 215–217.

Byla to trpká chvíle, když z rádia zazněla zpráva o smrti národního umělce Vítězslava Nezvala. Kolik čtenářů tehdy znovu sáhlo do svých knihoven, aby si přečetli milované sloky! – Odešel vášnivý pěvec života. Na prstech by bylo možno spočítat básně, které Vítězslav Nezval napsal o smrti. Zřídka ho inspirovala úzkost, jež ji předchází jako poryvy větru otvírající dveře. Protože smrt v jeho myšlenkách znamenala ne klíč k poznání, ne měřítko hloubky otázek, ale prostý, děsivý konec všeho tázání. Nenáviděl ji. Snad proto se ho dotkla tak náhle, tak zákeřně, tak neúprosně.

Těžko lze v současné chvíli, bez nutného odstupu – neboť Nezvalovo dílo je jako mohutná hora, jejíž celkový tvar nemůžeme postihnout, stojíme-li příliš blízko – těžko lze obsáhnout všechny stránky jeho vlivu na českou poezii, ba i všechny charakteristické rysy jeho poezie. Jedno je však myslím již nyní jisté: Nezvalovo dílo, zvláště pak jeho poezie po druhé světové válce, je hlavním ze základních kamenů české socialistické poezie po St. K. Neumannovi, i když byli v mnoha podstatných věcech tvůrčími typy zcela protichůdnými. (Ne však ve všem všudy: vzpomeňme jen bouřliváckého mládí Neumannova, které nebylo hned vyvrátě socialistické, vzpomeňme také příbuznosti obou básníků s Vrchlickým, určíme styčný bod: optimismus.)

V rozdílu mezi poezií St. K. Neumanna a poezií Vítězslava Nezvala se odrážejí dvě následná období ve vývoji boje za socialismus a člověka socialistického věku. Poezie St. K. Neumanna je svázána s obdobím třídních bojů v kapitalistickém řádu, má jejich heroismus, patetičnost i rétoriku a vnáší do poezie základní pravdy socialistického světového názoru. Toto vše přetaveno v nitru velkého básníka s hlubokými životními i tvůrčími zkušenostmi dostalo svůj osobitý, konečný a neopakovatelný básnický tvar. Vítězslav Nezval pak předjímá již duchovní svět proletáře zvítězivšího, osvobozeného. Staré křivdy, žaly, pokoření a strádání jsou již téměř v paměti zasuty, přicházejí nové generace, které je nezakusily. Aktuální zůstává zápas proti temným silám dožívajícího světa, proti přípravám atomových válek a nového fašistického běsnění. V poezii jde v takové situaci zejména o duchovní obsah nastupujícího společenského řádu, o duchovní tvář lidí, kteří v něm žijí a budou žít.

Koncepce moderního člověka, jak ji vytváří Vítězslav Nezval, uchvacuje především konkrétní představou úžasného rozletu, všestranného myšlenkového, citového i smyslového rozvoje lidí socialistického věku. Nezvalův člověk budoucnosti není jen vědcem nebo vynálezcem, ale zároveň nejsmělejší básníkem s bohatě rozkvetlou fantazií. Je to světlá bytost, toužící po radosti, tvůrčí práci i hře, která navrácí mládí. Je mu vzdálena jakákoli askeze, duševní sebetřýznění či úzkoprsé moralizování. Přijímá všechny rozkoše života tak svobodně a beze strachu jako nikdy dříve. Je mu blízké a drahé vše, čím se projevuje a množí život.

Proto lyrický hrdina Nezvalových básní je obdivovatelem nejmodernější techniky, slávy vynálezců a objevitelů i dojemné primitivní poezie jarmarečních bud, proto miluje pařížské bulváry i rozkvetlé stráně Vysočiny, činžáky i nesmírné prostory moří, chrámy i bary, lidová shromáždění i exkluzivní senzace. Čím jsou všechny fantastické romány o neuvěřitelných objevech budoucnosti proti nezvalovskému pojetí nitra budoucího člověka!

Nezvalova vize, rozvíjející předpoklady, které dává lidem socialismus, střetává se v současné době s hrůznými představami konce atomového věku, jak jej popisují někteří západní spisovatelé, domýšlející vývojové tendence kapitalistického světa. Tato protichůdnost vizí je neobyčejně výmluvná: optimistický výhled básníka-komunisty, který žil v zemi, jež míří k socialismu – varovný, krutě bezvýchodný obraz kreslený spisovateli, kteří vidí kolem sebe kapitalistickou společnost.

Nezvalova poezie ve své mnohotvárnosti podobá se podivuhodnému stromu, který rodí ovoce různého druhu, od tropických plodů až po ptačí chléb. Ohromné prostory místní a časové, jež chtěla překlenout, zobrazujíc technické možnosti moderního člověka a vyjadřujíc nové emoce, jež jejich prostřednictvím vznikají, vynutily si nové formy, nové druhy básnického obrazu, než jaký byl obvyklý u předchozí generace. Tady Vítězslav Nezval nejvíce zapůsobil na vývoj českého básnictví. Není téměř význačnějšího tvůrce mezi dvěma válkami, který by nebyl Nezvaletem ovlivněn alespoň v počátcích. I takoví pozdější Nezvalovi antipodi, básníci zcela odlišného tvůrčího charakteru, jako byl František Halas, jako je Vladimír Holan a Oldřich Mikulášek, začínali ve znamení poetismu.

Byli jsme před několika lety na nejlepší cestě vymýšlet si i pro poezii různé zásady. Vypadalo to skoro tak, jako by jenom klasické verše minulého století mohly dát socialistické poezii formu. Dílo Vítězslava Nezvala se do takto vymezené přihrádky nemohlo vejít. Přesahovalo právě

to velké a moderní na Nezvalovi: jeho univerzálnost, jako oslňující obrazotvornost, jeho odvaha zmocňovat se současného světa a současného člověka v celé jeho rozloze stále novými a novými prostředky. To jsou však vlastnosti, v nichž dnes vidíme jeho přínos básnictví tohoto věku. Budeme-li tedy chtít zase jednou teoretizovat o socialistickém umění, nemůžeme se vyhnout poezii i teoretickým názorům Vítězslava Nezvala.

*

Některá slunce po léta zhasínají a vychládají, některá vybuchují v plném žáru a jejich částice kolují vesmírem mnoho let po jejich zániku. Vítězslav Nezval byl podoben takovému slunci, vybuchnuvšímu náhle uprostřed své dráhy, kdy rozdávalo teplo a světlo v záplavě paprsků. Ale částice jeho básnické hmoty budou věčně kroužit vesmírem české poezie.

Jan Trefulka

Oznámení o pohřbu

Pohřeb národního umělce Vítězslava Nezvala

Mladá fronta 9. 4. 1958, roč. 14, č. 84, s. 1.³⁰

Tělesné pozůstatky národního umělce Vítězslava Nezvala budou vystaveny ve čtvrtek 10. dubna v Domě umělců od 9 do 13 hodin. Smuteční obřad bude zahájen v 15.00 hod. Smuteční průvod se pak bude ubírat kolem Národního divadla po Gottwaldově nábřeží³¹ na Vyšehradský hřbitov, kde bude poslední rozloučení s velikým zesnulým.

Pohřeb národního umělce Vítězslava Nezvala

Obrana lidu 9. 4. 1958, roč. 17, č. 84, s. 1.³²

Tělesné pozůstatky národního umělce Vítězslava Nezvala budou vystaveny ve čtvrtek 10. dubna v Domě umělců od 9 do 14 hodin³³. Smuteční obřad bude zahájen v 15 hod. Smuteční průvod pak půjde kolem Národního divadla po Gottwaldově nábřeží až k budově Mánesu, kde se s Vítězslavem Nezvalem rozloučí zástupci československých básníků. Odtud bude rakev odvezena na Vyšehradský hřbitov k poslednímu rozloučení s velikým zesnulým.

Pohřeb národního umělce Vítězslava Nezvala

Rovnost 9. 4. 1958, roč. 73, č. 84, s. 4.

Tělesné pozůstatky národního umělce Vítězslava Nezvala budou vystaveny ve čtvrtek 10. dubna v Domě umělců od 9 do 14 hodin. Smuteční obřad bude zahájen v 15 hod. Smuteční průvod se pak bude ubírat kolem Národního divadla po Gottwaldově nábřeží až k budově Mánesu, kde se s Vítězslavem Nezvalem rozloučí zástupci československých básníků. Odtud bude rakev odvezena na Vyšehradský hřbitov k poslednímu rozloučení s velikým zesnulým.

Praha se rozloučí s básníkem V. Nezvalem

Rudé právo 10. 4. 1958, roč. 38, č. 99, s. 1.

Příští měsíc by bylo básníku Vítězslavu Nezvalovi padesát osm let. Nedožil se těchto narozenin a odešel na prahu jara, které tolikrát oslavil ve svých básních. Dnes se s ním loučí hlavní město republiky, jehož krásy zachytil v tolika svých dílech. Loučí se s ním všechen náš lid, který

30 Otištěno též v *Lidové demokracii* (9. 4. 1958, roč. 14, č. 84, s. 1) a *Práci* (9. 4. 1958, roč. 14, č. 84, s. 1).

31 Dnešní Masarykovo nábřeží.

32 Otištěno též v *Rudém právu* (9. 4. 1958, roč. 38, č. 98, s. 1) bez závěrečných slov (...s velikým zesnulým).

33 *Obrana lidu*, *Rudé právo* a brněnská *Rovnost* převzaly zprávu s chybným časovým údajem: rakev s básnickovými tělesnými ostatky byla v Domě umělců vystavena do 13 hodin (srov. se zprávou výše).

byl jeho největší láskou. Doprovodí jej na jeho poslední cestě, aby jeho tělesnou schránku uložil na památném Vyšehradě, kde odpočívají největší tvůrci naší národní kultury.

Rozloučení s velikým básníkem

Lidová demokracie 11. 4. 1958, roč. 14, č. 86, s. 1.

Praha se zahalila přes noc bílou sněžnou pokrývkou a ještě ráno poletoval drobný bílý sníh. Tento vzhled zimy, pozvolna roztávající v lesklé kalužiny, byl jakoby symbolickým předznamenáním posledního smutného rozloučení našeho hlavního města s jedním z největších současných básníků, národním umělcem Vítězslavem Nezval. Od deváté hodiny proudili Pražané do smutečně vyzdobené budovy Domu umělců, aby vzdali poctu mrtvému básníkovi, v jehož verších vždy nezadržitelně tryskalo opojení krásou života a všemi jeho bohatými dary. Pomalu, jednotlivě i po skupinách procházeli mlčící lidé, staří i mládež, pracující i studenti kolem dlouhé řady věnců, rozložených ve vstupních halách, a v dlouhém proudu míjeli katafalk, na němž spočinuly ostatky zesnulého. Rakev, zahalená státní vlajkou, je obklopená záplavou věnců. V pozadí je prostý černý pylon se zlatými počátečními písmeny básníka jména, v podnoží katafalku se skví ve světle reflektoru na černé podušce zlaté hvězdy a medaile cen, jimiž byl zesnulý vyznamenán. Kytičky něžných jarních sněženek a fialek leží jako poslední pozdrav probouzejícího se nového jara před rakví básníka, jehož celý život byl zahleděn do jasu slunečních dní. Tlumeně znějí zvuky varhan, chvíli co chvíli se střídá u katafalku čestná stráž: spisovatelé, představitelé veřejných a uměleckých institucí, milicionáři. Na věncích, které pokryly celé velké podium smutečně dekorovaného sálu, čteme poslední pozdravy velkému mrtvému od členů vlády, uměleckých svazů, přátel a pozůstalých. Vítězslav Nezval naposled přijímá tichý hold všech, kdo milovali jeho poezii.

V 15 hodin započal smuteční akt, kde jménem strany a vlády se s mrtvým básníkem rozloučil vřelými slovy náměstek předsedy vlády Václav Kopecký, který ve svém projevu pravil:

„Loučíte se s národním umělcem Vítězslavem Nezval, děkujeme mu z hloubi našich srdcí za vše, co vykonal. Děkujeme mu za jeho nádherné básnické dílo, děkujeme mu za jeho velké zásluhy v rozvoji naší národní kultury, v rozvoji naší socialistické kultury. Děkujeme mu za jeho nadšenou práci pro věc dělnické třídy, pro věc pracujícího lidu, pro věc socialismu. A jako nezapomenutelnému soudruhovi mu děkujeme za všechnu jeho věrnou a obětavou oddanost naší straně.“

Jako národní umělec měl Vítězslav Nezval zaslouženou slávu již za živa. Avšak sláva, nehynoucí sláva bude navždy provázet zářnou památku Vítězslava Nezvala, velikého básníka a velikého komunisty.“

Jménem spisovatelů se potom rozloučil se zesnulým básník Jiří Taufer. Když dozněly zvuky státní hymny, byla rakev vynesena z Domu umělců a vezena v pohřebním konduktu po nábřeží kolem Národního divadla až před budovu pražského Mánesa, kde pronesl poslední pozdrav básník Frant. Branislav. Na staroslavném Vyšehradě promluvil nad otevřeným hrobem za básnickovy druhy básník Vilém Závada, načež tělesné ostatky Vítězslava Nezvala byly uloženy do památné půdy

vyšehradské k poslednímu odpočinku po bok Jana Nerudy, Bedřicha Smetany a ostatních našich národních velikanů.

Na rozloučenou s velkým básníkem

Mladá fronta 11. 4. 1958, roč. 14, č. 86, s. 1.

Jen štíhlá černá vlajka na průčelí Domu umělců zvěstuje, že tam uvnitř, v koncertním sále leží mrtvé tělo básníka, který tolikrát hlasem nad jiné krásným vyzpíval svou lásku k životu, světu a člověku. Mezi velkými byl jedním z největších – a ti, kteří jeho umění milovali a ctili, ti, pro něž byla poezie chlebem a růží – přicházeli v těch včerejších dopoledních hodinách naposledy se rozloučit, tiše, tichounce kytíčku sněženek položit...

Zní měkká, tlumená melodie varhan. Na podiu pod černým pylonem s iniciálami VN spočívá na katafalku rakev zahalená státní vlajkou. Na sametové podušce pak vyznamenání zesnulého. V desítiminutových intervalech střídají se u katafalku strážé: důstojníci a vojáci československé armády, členové Lidových milicí, svazáci v modrých halenkách. A stále přicházejí noví lidé, tu osamocený chodec, tu skupinka, tu celá třída z některé školy.

Pomalů ubíhá čas.

Avšak i tady se jeho vteřiny i minuty nenávratně naplnily.

Na nedalekém Staroměstském náměstí odbila na orloji třetí. Smuteční obřad byl zahájen.

Loučíme se s básníkem Vítězslavem Nezval, který se vydává na svou poslední pouť, na Vyšehradský hřbitov.

Neloučíme se však s básníkovým uměním. Nám bylo dáno a v nás bude i zachováno. A tyhle verše, jež tak mnozí měli rádi, znějí teď hlavou v jiné souvislosti:

Bylo to překrásné žel všechno má svůj konec

*Mlč umíráčku mlč ten smutek já už znám...*³⁴

– zd –

Národ se loučí s básníkem. Poslední cesta V. Nezvala Prahou

Obrana lidu 11. 4. 1958, roč. 17, č. 86, s. 1.

Toho rána byla Praha napůl deštivá, napůl pod sněhem. Nad městem ležel příkrov šedě kovového nebe. Studený vítr přibíjel na zemi i okna vlhké a těžké vločky mokrého sněhu. Černé pruhy smutečních vlajek vidíme na průčelí pražského Domu umělců. Od deváté hodiny přicházejí po širokém schodiště ti, kteří milovali a milují Vítězslava Nezvala.

Na katafalku, pokryta státní vlajkou, spočívá rakev se zesnulým. V záhlaví stojí vzosný pylon s iniciálami jména. U katafalku se střídají čestné strážé spisovatelů, vojáků, příslušníků milicí, novinářů, umělců. Čestnou stráž tvoří i ženy s nákupními kabelami, muži tak jak odběhli

³⁴ Z básně *Sbohem a šáteček* ze stejnojmenné sbírky (1934).

z dílny či kanceláře, vlasatí studenti, dívky, nesoucí ve svých očích kus krásy do jara se probouzející Prahy, nad níž se k poledni, kdy přešli poslední před básníkovou rakví, prodralo hradbou mraků jasným zásvitem dubnové slunce. I my se loučíme s dopolední síní v Domě umělců. Procházíme kolem věnců Ústředního výboru KSČ, prezidenta republiky, vlády, organizací i osobních přátel. Za dopoledne se zaplnily kondolenční archy, vystavené v předsálí, sty a sty podpisů.

Jsou tři hodiny odpoledne. Balkón i přízemí síně v Domě umělců je plně obsazeno smutečními hosty, mezi nimiž je člen politického byra KSČ, náměstek předsedy vlády Václav Kopecký, tajemník Ústředního výboru KSČ Jiří Hendrych a třetí člen vládní a stranické delegace soudruh Ladislav Štoll. S velkým básníkem se přišli také rozloučit mnozí hosté ze zahraničí. Byl mezi nimi také turecký básník Nazim Hikmet. Šest světél podél rakve osvětluje katafalk, síní se nesou těžké a tragické tóny smuteční hudby. Doznívají verše recitované M. Burešovou a V. Šmeralem. Soudruh Václav Kopecký zahajuje svůj projev. Po něm hovoří u rakve básníkovy Jiří Taufer. Neskonale krásu a myšlenkovou hloubku Nezvalovy *Atlantidy* rozeznává Eduard Kohout. Smuteční obřad v Domě umělců končí. Rakev se zesnulým vynášejí před budovu, odkud začíná poslední cesta básníkovu městem, které tolik miloval a jemuž dal tolik krásných veršů, které září na jeho jméně jako drahokamy na erbovních klenotech země. Smuteční průvod se dává cestou podél Vltavy k Národnímu divadlu. Do kroku tichého smutečního pochodu, jak by zaznívaly verše básníkovy:

*Tebe, Praho, je tak těžké opouštět,
Tvoje Hradčany a Tvého Mikuláše,
Tvoje vlaštovky, jež odlétají plaše
z věží, kam se vracejí vždy s jarem zpět...*³⁵

Po obou stranách ulice sklánějí se prostí lidé. Poslední pozdrav knížeti básníků, básníku dělníků. Dostáváme se s průvodem před budovu pražského Mánesu. Kolik vzpomínek vázalo se k tomuto místu, významnému středisku naší kultury v předválečných letech. Poslední krátké zastavení. Hovoří básník František Branislav. Cesta dál vede na Vyšehradský hřbitov.

Zde spočinul Vítězslav Nezval v půdě, v níž leží Božena Němcová, Karel Hynek Mácha, Jan Neruda... Slova básníka Viléma Závady nesou se tiše nad Vyšehradem. Dole leží pulzující město. Do soumraku rozsvítí se neony. Život, který básník tolik miloval, ponese dál lidskou pravdivost jeho veršů, veršů básníka komunisty, opojeného milence města, které se s ním dnes rozloučilo, jemuž však on ve své poslední sbírce zapěl verše rozloučení i návratu:

*Kéž by slyšel člověk Tvoje zvony znět,
až mu sluch již ztratí smysl pro Tvá slova...
Tebe, Praho, je tak těžké opouštět...
Pro Tvou krásu, Praho, chtěl bych žít znova!*³⁶

35 Z básně *Sloky o Praze* ze sbírky *Chrpy a města* (1955).

36 Tamtéž.

Rozloučení s národním umělcem V. Nezvalem

Práce 11. 4. 1958, roč. 14, č. 86, s. 1, 3.

Chomáčky vloček včerejšího rána, snad poslední té letošní zimy, podobaly se spršce bílých květů. Avšak jako by se proměňovaly v slzy dříve, než dopadly na dlažbu města, které básník Vítězslav Nezval tolik miloval.

Včera, ve čtvrtek 10. dubna, jsme se s ním rozloučili. Po celé dopoledne vystupovali lidé s hlavami skloněnými po širokém schodišti Domu umělců, aby se poklonili národnímu umělci, u jehož rakve, obklopené rudými květy, mlčky se vyměňovaly čestné stráže. Pionýři, mládež, milicionáři, vysokoškoláci, spisovatelé, herci, skladatelé i výtvarníci, redaktoři i zástupci organizací, ke kterým měl Vítězslav Nezval nejbližší: Svazu československo-sovětského přátelství a Československého výboru obránců míru. Celá třída dětí z jedné pražské národní školy přinesla k básníkově rakvi sněženky. Snad zazněla jim lahodná řeč Nezvalova právě toho včerejšího rána poprvé, když jim dojatá učitelka na dětských verších nebo na *Zpěvu míru* vysvětlovala, koho ztrácíme. Mnohokrát v životě se však každého i z této nejmladší generace dotkne veliké umění Nezvalovo. Ve smutku i v radosti, v lásce i v boji. „V knihách jeho básní, dramát i próz vrcholí dosavadní vývoj českého básnického slova, uzrála v něm láska i bojovnost, moudrost i fantazie, zpěvnost našeho lidu a krása naší vlasti. – Čteme na smutečním oznámení ministerstva školství a kultury a Svazu čs. spisovatelů. – Jeho dílo začíná tehdy, kdy avantgarda lidstva zahájila socialistickou epochu lidské historie. Pro ni zpíval, pro ni bouřil, za ni manifestoval po 40 let jeho mohutný básnický hlas. Bude ji provázet daleko do budoucnosti, až tam, kde svobodní lidé budou svým životem vytvářet poezii a štěstí.“

Smuteční obřad v Domě umělců započal za tónů Sukovy smuteční věty z *Radúze a Mahuleny* v 15 hodin. V čestné stráži vzdali poctu básníkovi členové předsednictva kulturní a umělecké rady ministerstva školství a kultury, Marie Burešová a Vladimír Šmeral přednesli báseň Vítězslava Nezvala *Z domoviny* a Eduard Kohout závěr z *Atlantidy*.

Jménem politického byra ÚV KSČ a vlády promluvil nad rakví národního umělce Vítězslava Nezvala náměstek předsedy vlády soudruh Václav Kopecký. „My, komunisté, s pocity hrdosti vyslovujeme, že tento největší český básník nové doby byl naším básníkem. Byl básníkem komunistické avantgardy proletariátu, byl básníkem dělníků, pracujících lidí, byl básníkem proletářských třídních bojovníků a revolucionářů, byl básníkem těch, již pro krásu života porážejí starý podlý svět a pro krásu života se probíjejí do stále šťastnější budoucnosti.“ Jako jeden z nejbližších přátel Nezvalových promluvil soudruh Kopecký o básníkově životě, o jeho práci i plánech, které smrt tak nečekaně přerвала, a v závěru řekl: „Loučíte se s národním umělcem Vítězslavem Nezvalem děkujeme mu z hloubi našich srdcí za vše, co vykonal. Děkujeme mu za jeho nádherné básnické dílo, děkujeme mu za jeho velké zásluhy v rozvoji naší národní kultury, v rozvoji naší socialistické kultury. Děkujeme mu za jeho nadšenou práci pro věc dělnické třídy, pro věc pracujícího lidu, pro věc socialismu. A jako nezapomenutelnému soudruhu mu děkujeme za všechnu jeho věrnou a obětavou oddanost naší straně.“ Po Václavu Kopeckém promluvil o Vítězslavu Nezvalovi básník Jiří Taufer. Potom předneslo Ondříčkově kvarteto Smetanovo *Z mého života* a po 16. hodině nastoupila rakev s tělem básníkovým poslední cestu na Vyšehradský

hřbitov. Při zastavení před budovou Mánesa přednesl básník František Branislav Nezvalovy verše o Praze. Na Vyšehradském hřbitově se s Vítězslavem Nezvallem naposled rozloučil básník Vilém Závada a pak byla rakev básníkova spuštěna v přítomnosti nejbližších jeho přátel do čerstvého hrobu za zvuků *Internacionály*.

– dš –

Poslední cesta Vítězslava Nezvala

Rovnost 11. 4. 1958, roč. 73, č. 86, s. 1.

Do pražského Domu umělců přicházelo ve čtvrtek 10. dubna od ranních hodin mnoho pražských občanů poklonit se památce národního umělce Vítězslava Nezvala. Smutečního obřadu, zahájeného v 15 hodin, zúčastnil se náměstek předsedy vlády Václav Kopecký, tajemník ÚV KSČ Jiří Hendrych a rektor Institutu společenských věd při ÚV KSČ prof. Ladislav Štoll.

V hlubokém pohnutí vyslechli smuteční hosté verše z básnickovy sbírky *Z domoviny* v přednesu Marie Burešové a Vladimíra Šmerala. Poté pronesl smuteční projev člen politického byra ÚV KSČ, náměstek předsedy vlády Václav Kopecký. Jeden z nejbližších přátel zesnulého, laureát státní ceny Jiří Taufer, rozloučil se s velkým básníkem jménem Svazu československých spisovatelů. Smuteční obřad v Domě umělců byl ukončen čs. státní hymnou.

Poté se vydal smuteční průvod na poslední cestu Prahou. Cestu po Gottwaldově nábřeží až na Vyšehradský hřbitov lemovaly husté zástupy občanů, kteří vzdávali poctu svému umělci. Na Vyšehradském hřbitově pronesli slova posledního rozloučení nositel Mezinárodní ceny míru, laureát státní ceny Václav Dobiáš, a zasloužilý umělec Vilém Závada. Za zvuků *Internacionály* byly pak pozůstatky národního umělce Vítězslava Nezvala uloženy do země v blízkosti hrobu největších postav české kultury.

Poslední cesta národního umělce Vítězslava Nezvala Prahou

Rudé právo 11. 4. 1958, roč. 38, č. 100, s. 1–2.

Sněhový poprašek, který se občas snáší na Prahu, protkává stříbrnými jehličkami dubnové ráno nad Domem umělců, jehož veliká koncertní síň se proměnila v smuteční dvoranu.

Na pódiu, pod černým pylonem s iniciálami VN, spočívá pod vlajkou republiky rakev s tělesnými pozůstatky velkého syna našeho národa, národního umělce Vítězslava Nezvala, velkého básníka a revolučního umělce, neumdlévajícího bojovníka za mír a štěstí lidu. Již od deváté hodiny ranní sem přicházejí lidé, aby se poklonili jeho památce. Desítky věnců s rudými a bílými květy zdobí prostor okolo rakve. Na stuhách slova lásky a úcty k nesmrtelnému dílu umělcovu.

Jsou zde věnce prezidenta republiky, Ústředního výboru naší komunistické strany, členů naší vlády, uměleckých svazů a masových organizací, redakce Rudého práva i blízkých přátel zesnulého.

U rakve v čestné stráži se střídají pionýři, příslušníci Lidových milicí, umělci, zástupci našeho lidu. Síní zní smuteční hudba. Lidé tu stojí v němém pohnutí nad odchodem básníka, který tolik miloval život a svým velikým dílem bojoval za radost a krásu života.

Krátce před třetí hodinou plní se síň smutečními hosty. Smutečního obřadu se zúčastnila delegace strany a vlády – náměstek předsedy vlády Václav Kopecký, tajemník ÚV KSČ Jiří Hendrych a rektor Institutu společenských věd při ÚV KSČ prof. Ladislav Štoll, další přední činitelé našeho veřejného života, významní umělci, delegace zahraničních spisovatelů, členové rodiny a blízcí přátelé zesnulého. Balkón smuteční síně zaplnili básníkovi čtenáři, lidé mladí i starší, kteří si zamilovali Nezvalovu poezii a v hojném počtu se přišli s básníkem rozloučit na jeho poslední cestě.

Smuteční hudba naplňuje ztichlou prostor síně, kolem rakve se střídají na čestné stráži čeští a slovenští spisovatelé a umělci, druzi básníkoví. K rakvi přistupují laureát státní ceny Vladimír Šmeral a členka činohry Národního divadla Marie Burešová a dávají vroucně zaznít Nezvalovým veršům o rodné zemi, veršům naplněným slunečným jasem a budoucností, veršům, které se staly velikým a drahým odkazem básníkovým rodnému lidu. Dlouze doznívají tyto verše ve všech přítomných za tónů Smetanovy hudby. Poté se v zastoupení Ústředního výboru Komunistické strany Československa a vlády republiky ujímá slova soudruh Václav Kopecký.

V další části smutečního obřadu hovoří jménem Svazu československých spisovatelů a básníkových blízkých přátel básník Jiří Taufer. Oživuje ve svém projevu rysy lidské osobnosti i uměleckého charakteru díla Vítězslava Nezvala. Když poté ústy zasloužilého umělce Eduarda Kohouta promlouvá vzrušená apostrofa lidstva ze závěru Nezvalovy hry *Dnes ještě zapadá slunce nad Atlantidou*, znovu si všichni smuteční hosté a s nimi celá naše země uvědomují, jakou tíhu odpovědnosti za osud světa, za osud lidstva na sebe bere srdce básníkovy v takovéto poezii, jak velký básník míru a dělné lidské družnosti nám ve Vítězslavu Nezvalovi odešel.

Po doznění státní hymny je za pohnutého ticha rakev vynášena ze smuteční síně, před Domem umělců se řadí smuteční kondukt. Praha se v těchto hodinách rozsvítila jarním sluncem, jakoby na poslední rozloučení básníkovi. Za záplavou věnců, nesených příslušníky naší armády, dává se za zvuků *Pochodu padlých revolucionářů* do pohybu smuteční průvod. Ubírá se Křižovnickou ulicí po nábřeží k Národnímu divadlu a k budově Mánesa hustými špalíry pražského obyvatelstva. Podle rakve, vezené pohřebním autem, kráčí čeští básníci a spisovatelé, nejbližší druhové zesnulého. Za rakví kráčí básníkovi pozůstalí a ostatní smuteční hosté.

Před budovou Mánesa loučí se jménem českých básníků s národním umělcem Vítězslavem Nezvalem básník František Branislav.

Na Vyšehradském hřbitově se zatím shromáždily veliké davy občanů. V tichém dojetí vyslechly slova posledního rozloučení z úst nositele Mezinárodní ceny míru, laureáta státní ceny Václava Dobiáše a zasloužilého umělce Viléma Závady. Za zvuků *Internacionály* byly pak pozůstatky národního umělce Vítězslava Nezvala uloženy do země, v blízkosti hrobů největších postav české kultury.

[Za katafalkem v domě umělců...]

Literární noviny 12. 4. 1958, roč. 7, č. 15, s. 2.

Za katafalkem v domě umělců stojí vysoký pylon s iniciálami VN. Na katafalku zahalena do státní vlajky leží rakev, do níž byl uložen zemřelý národní umělec Vítězslav Nezval. Rakev je obklopena věnci od nejvyšších státních představitelů, od rodiny, od uměleckých organizací, od přátel. Každých deset minut střídá se čestná stráž – spisovatelé, skladatelé, malíři, ti, kteří byli Nezvalovi nejbližší; a také ti, kdo milují jako čtenáři jeho poezii – svazáci, příslušníci Lidových milicí, vojáci. Sálem neustále zní varhanní improvizace. A kolem rakve proudí nepřetržitě lidský zástup. Tváře mladé i starší, lidé – zřejmě – různých povolání. Přecházejí kolem katafalku, kolem podušky s vysokými státními vyznamenáními. Mladý muž stojí se soustředěným výrazem už půl hodiny kousek stranou a rozjímá. Snad si říká Nezvalovy verše, snad vzpomíná na krásné chvíle, které nad jeho básněmi prožil.

*

Časné odpoledne zastihuje sál Domu umělců v posvátném tichu, které v přeplněné místnosti působí nezvykle. V čestné stráži se střídají básníkovi nejbližší přátelé a spolupracovníci. Smuteční obřad začíná úryvkem ze Sukova *Radúze a Mahuleny*. Symfonický orchestr Čs. rozhlasu předznamenává rozloučení smutnými tóny hudební básně. Marie Burešová a Vladimír Šmeral připomínají Nezvalovy verše – znovu se ozývá jeho láska k rodné zemi, jeho touha po šťastném životě. A hned nato Ondříčkovu kvarteto se Smetanovým dílem *Z mého života*. Nezval pojmenoval podle této skladby své nedokončené paměti. Jako by tu teď znovu vystupoval jeho smrtí přervaný záměr v celé své tragice.

Nezvalův statečný život a světové básnické dílo hodnotí jménem ÚV KSČ a vlády republiky soudruh Václav Kopecký, který spolu s Jiřím Hendrychem a Ladislavem Štollem tvoří delegaci strany a vlády. Za spisovatele, umělce a přátele hovoří Jiří Taufer. A opět zní slovo básníkovy. Eduard Kohout dává zaznít veršům monologu z Nezvalova dramatu, zaznít do strhujícího symbolu: „Dnes ještě zapadá slunce nad Atlantidou...“ Státní hymna končí obřad v Domě umělců.

*

Nad náměstím Krasnoarmějců³⁷ zní tóny *Pochodu padlých revolucionářů*. Znovu vyprovází tato melodie, zároveň hrdinská a smutná, velkého člověka. Pražené se tísňí na chodnících, aby se rozloučili s básníkem. A mnozí z nich splývají v průvodu se smutečními hosty, kteří jdou s Vítězslavem Nezvalem na poslední procházku po pražském nábřeží. Hradčany, kde se procházel ještě před několika dny, Petřín, na jehož rozkvetlé jarní stráně se vždycky tolik těšil, Národní divadlo, z jehož jeviště dodnes znějí patetické hexametry jeho hry – Praha se loučí s umělcem, který jí věnoval několik svých knih a stovky veršů. U Mánesa, u místa tolika schůzek umělců dob minulých i současných, mluví naposledy k Vítězslavu Nezvalovi jeden z jeho básnických druhů, František Branislav. Roztoužený, milenecký závěr Nezvalových *Slok o Praze* zní z úst přítele-

37 Dnešní nám. Jana Palacha.

-básníka ještě tragičtěji. Pozouněři hrají Foerstrův *Hold Praze*. Pohřební vůz pomaloučku odjíždí od smutečního zástupu.

*

Mezi hroby Vyšehradského hřbitova se tísní stovky lidí. Na schodech Slavína leží záplava věnců. A právě sem, na vysoký katafalk pod velkým pomníkem se jmény velikánů naší kultury kladou teď rakev s tělem básníka. Ptáci z holých stromů doprovázejí jen slabým tikotem nejposlednější slova rozloučení. Václav Dobiáš a Vilém Závada – oba rozechvělí a pohnuti – vyslovují své vyznání lásky Vítězslavu Nezvalovi. Pak už zní jen řeč básníkova. Josef Chvalina tváří v tvář mrtvému tvůrci mění slova básně – „tvým osudem je let, mým osudem b y l zpěv“. Rakev je z katafalku přenášena ke hrobu. Ozývají se tóny *Internacionály*. Velký český básník Vítězslav Nezval uléhá do země, která ho zrodila. Do země, která dala vzniknout životu. A život miloval Vítězslav Nezval nade vše.

Milan Schulz
Praha, čtvrtek 10. dubna 1958, 18.30 hod.

Smuteční projevy

Smuteční projev Václava Kopeckého v Domě umělců

Literární noviny 12. 4. 1958, roč. 7, č. 15, s. 2.³⁸

Vážení soudruzi a soudružky!

Ústřední výbor Komunistické strany Československa a vláda republiky mne pověřily, abych v jejich zastoupení a v zastoupení celé naší strany, v zastoupení složek Národní fronty a v zastoupení našeho dělnictva a všeho našeho pracujícího lidu vzdal hlubokou poctu u rakve národního umělce, básníka a soudruha Vítězslava Nezvala.

Pocítili jsme všichni nesmírnou bolest, když o Velikonočním pondělí přišla truchlivá zvěst, že 6. dubna před půlnocí náhle skonal Vítězslav Nezval a že navždy utichl básník, jehož zpěvný hlas se tak zvukně vždy rozléhal široko po naší vlasti a daleko za jejími hranicemi.

Celý národ dnes lká žalem nad touto těžkou nenahraditelnou ztrátou. Neboť Vítězslav Nezval byl právem nazýván největším naším básníkem nové doby. A v tomto ocenění se Vítězslav Nezval stane nesmrtelným, aby v nesmrtelnosti jako národní básník zaujal své místo po Karlu Hyňku Máchovi, Vítězslavu Hálkovi, Janu Nerudovi, J. V. Sládkovi, Svatopluku Čechovi, Jaroslavu Vrchlickém, Otokaru Březinovi, Petru Bezručovi, S. K. Neumannovi, Fráňovi Šrámkovi, Jiřím Wolkrovi.

A u rakve Vítězslava Nezvala my komunisté s pocity hrdosti vyslovujeme, že tento největší český básník nové doby byl naším básníkem. Byl básníkem komunistické avantgardy proletariátu, byl básníkem dělníků, pracujících lidí, byl básníkem proletářských třídních bojovníků a revolucionářů, byl básníkem těch, již pro krásu života porážejí „starý podlý svět“ a pro krásu života se probíjejí do stále šťastnější budoucnosti.

Vzpomínám v této chvíli, že jsme do řad Komunistické strany Československa přijímali Vítězslava Nezvala již v r. 1924. Bylo to v době, kdy po smrti velkého proletářského básníka Jiřího Wolkra vyrůstal ve Vítězslavu Nezvalovi nejtalentovanější básník mladé generace revolučních slovesných umělců, uchvácených dílem Velké říjnové socialistické revoluce. Mladý básník Vítězslav Nezval se k nám přidal nadšeně a spolu s námi šel se statečně bít za věc proletariátu. V r. 1927 se v Praze osobně poznal s Vladimírem Majakovským a bral si z něho příklad. Za vřavy třídních zápasů revolučního dělnictva šel Vítězslav Nezval vždy vpředu jako „bubeník revoluce“, který rytmem svých burácejících básní udával rytmus našeho bojovného pochodu.

Vítězslav Nezval, obdivovaný jako oslnující umělecký talent a jako čarovný kouzelník poezie, se nedal svést pochlebováním buržoazních snobů ani lákadly mocných v první republice a šel stále věrně s dělníky, s pracujícím lidem. Byl v duchu našeho komunistického učení hluboce uvědomělý a bojovně vždy zastával revoluční linii naší strany. V r. 1929 patřil k těm mladým komunistickým spisovatelům, které Julius Fučík burcoval, aby se v krizi strany postavili za Gottwaldovo leninské vedení.

³⁸ Výňatky z projevu byly otištěny o den dříve v *Mladé frontě* (11. 4. 1958, roč. 14, č. 86, s. 1, 3), *Rudém právu* (11. 4. 1958, roč. 38, č. 100, s. 1, 2) a *Obraně lidu* (11. 4. 1958, roč. 17, č. 86, s. 2).

Neocenitelné služby prokázal naší straně Vítězslav Nezval, který dovedl vyzpívat i svoji žhavou lásku k Sovětskému svazu a který v době před válkou složil tu nejkrásnější báseň na první zemi socialismu. Vítězslav Nezval jel v r. 1934 zastupovat československé spisovatele na sjezdu sovětských spisovatelů. Seznámil se tam s Maximem Gorkým; a jeho přáteli se již tehdy stali Alexej Tolstoj, Michail Šolochov, Alexandr Fadějev, Ilja Erenburg, Alexandr Kornejčuk, Konstantin Fedin, Nikolaj Asejev, k nimž později přibyli Konstantin Simonov, Štěpán Ščipačov, Boris Polevoj, Věra Inberová, Alexej Surkov, Semjon Kirsanov a jiní sověští spisovatelé.

Vítězslav Nezval pěstoval od svého mládí jako svoji intimní lásku i lásku k Francii, jejíž básníci jej inspirovali, přičemž se jeho nejbližšími přáteli stali Paul Éluard a Louis Aragon.

Básník Vítězslav Nezval byl již před válkou uznaným mistrem mezinárodní kultury a v této úloze vykonal velkou práci v boji proti fašismu. Jeho vlastenecké cítění se ohnivě vznítilo, když německý fašismus ohrožoval naši vlast a když rdousil její samostatnost. I básník Vítězslav Nezval poznal za okupace muka hitlerovského žaláře a shromažďoval v sobě básně, jež po osvobození naší země Sovětskou armádou tak mocně zapůsobily silou vlasteneckých citů. A kolika básněmi Vítězslav Nezval pozdravoval osvoboditelskou pomoc Sovětského svazu, květnové vítězství československého lidu v r. 1945, budování nové lidově demokratické republiky a vůdčí úlohu Komunistické strany Československa, ukazující cestu k socialismu v naší zemi. A jak šťastný to byl počinek pro naši kulturu v nové republice, když Vítězslav Nezval spolu s Ivanem Olbrachtem, Marií Majerovou, Františkem Halasem, Adolfem Hoffmeisterem vstoupil v r. 1945 do služeb státu, aby se jako přednosta filmového odboru tehdejšího ministerstva informací stal významným kulturněpolitickým činitelem.

Velké básnické dílo stvořil Vítězslav Nezval, kterého učinila básníkem jedinečná obrazivost, dětská něha srdce, planoucí bojovná vášeň a hluboký myslitelský duch. Vím nejlépe, jak Vítězslav Nezval miloval svoji vlast, jak on, syn Moravy, miloval místa svého mládí, jak miloval svoji matku, svého otce, sestru, ženu a s jakou láskou se zhlížel ve svém synu Robertovi. Vím, jak vysoce Vítězslav Nezval ctil soudruha prof. Zdeňka Nejedlého, o němž mně vyprávěl, že jako posluchač filozofie na univerzitě pod vlivem jeho přednášek vospíval v komunistu. Vím, jak si Vítězslav Nezval vážil Vladislava Vančury a jaký blízký vztah měl k S. K. Neumannovi. Vím, jak vřele Vítězslav Nezval miloval své básnické osobní přátele, a zvláště Konstantina Biebla, Karla Konráda, J. V. Plevu.

Vítězslav Nezval byl básníkem lásky. Byl básníkem mladých lidí. Byl básníkem milenců. Byl básníkem žen. Kolik žen, strávivších své mládí v hitlerovských koncentračních táborech, mně vyprávělo, že je v duševní síle pomáhala udržovat krása Nezvalových veršů, krása jeho *Manon Lescaut*. Vítězslav Nezval, básník dětské obrazivosti, básnil s něžnou láskou i pro děti. Verše Nezvalovy jsou tak působivé, že lidé znají nazpaměť celé pasáže Nezvalových básní a opájejí se jimi. Při své návštěvě v Itálii, ve dnech před svojí smrtí, musil Nezval v Římě recitovat italským posluchačům svého *Edisona*, poemu, která se počítá k divům moderní světové poezie.

Arciř, o poezii Nezvalovu po stránce básnického výrazu byl i boj, spojený pro něho i s velmi trpkými chvílemi. Avšak Nezval vždy slavně vyhrával. Vyhrával tím, že stvořil další úchvatné básně, vyznačující se vždy hlubokým myšlenkovým obsahem a správným politickým zaměřením.

Vzpomínám si, jak mně a soudruhům Štollovi a Taufrovi Nezval předčítal krátce před jeho vydáním *Zpěv míru*, ideově politickou poemu největšího významu. Nezval si nechal při tvoření svých básní poradit a byl nám vděčen i za podněty v některých částech *Zpěvu míru*, který jej světově proslavil. A proslavil jej právě proto, že *Zpěv míru* byl aktuální, tzv. politicky tendenční poemou, a že v něm český básník divukrásně vyjádřil ušlechtilé city, jež všechny mírumilovné lidi na světě vedou k obětavému boji za mír. *Zpěv míru*, za který byl Vítězslav Nezval vyznamenán Československou cenou míru a Zlatou medailí mezinárodní ceny míru, jej přiřadil k světovým pokrokovým básníkům a spisovatelům, jako jsou Pablo Neruda, Louis Aragon, Nazim Hikmet, Kuo-Mo Žo, Emi-Siao, Nicolás Guillén, Jorge Amado, Alfréd Varela a druzí. Vítězslav Nezval sice nebyl v Číně, ale nádherně přebásnil na český jazyk soubor Mao Ce-tungových básní.

Vítězslav Nezval byl nadšeným opěvovatelem Prahy, kterou tolik zbožňoval a o které říkal, že při smrti je tak těžko se s ní loučit. Radili jsme mu, aby po *Zpěvu míru* stvořil velkou poemu, nazvanou *Má vlast*, v níž by byly krásy naší vlasti zbásněny v novém socialistickém pojetí. Nezval to přislíbil, avšak tehdy měl již v hlavě svoji *Atlantidu*, ke které prostudoval všechny možné prameny na světě přístupné a kterou stvořil jako výstrahu před ničivostí válečného zneužití atomové energie. Jsem přesvědčen, že Nezvalova *Atlantida* bude jednou počítána ke klasickým dramatickým básnickým dílům, počínajícím starořeckými hrami. Vítězslav Nezval ve své obrazivosti používal vždy širokých záběrů, objímajících i celé kontinenty. A jistě v jeho fantazii zrála nová básnická díla, navazující na úspěchy sovětské vědy a techniky, na úspěchy při pronikání do meziplanetárních prostor a nekonečného vesmíru.

Chci ještě vyjádřit, že my ve vedení naší strany jsme měli všichni Vítězslava Nezvala upřímně a vroucně rádi. Velmi rád ho měl soudruh Gottwald, jemuž Vítězslav Nezval musil často na klavíru zahrát svoji *Husopasku* a *Krahulíka*. Neboť Nezval byl všestranně nadaným umělcem. Byl i hudebním skladatelem a byl i výtvarným umělcem. A soudruh Zápotocký se vždy s úctou vyjadřoval o Vítězslavu Nezvalovi. Oceňoval jeho upřímnost, otevřenost a dravou zásadovou bojovnost. Říkával, že „Nezval je stále revolucionářem, stále chce něco nového, velkého a světového“.

Všichni jsme milovali básníka Vítězslava Nezvala. Neboť jsme věděli, že Nezval šel věrně se stranou 34 roky, a nikdy ani na chvíli nezakolísal ve své oddanosti straně a ve své lásce k Sovětskému svazu. Prokázal to nejlépe na II. sjezdu Svazu československých spisovatelů v r. 1956. A bylo jistě významnou zásluhou jeho průbojné činnosti v předsednictvu Ústředního výboru Svazu československých spisovatelů to, že se českoslovenští spisovatelé, pokud měli chybné sklony, vzpamatovali a zaměřují se na správnou cestu ve službách lidu, ve službách socialismu.

Loučíce se s národním umělcem Vítězslavem Nezvaem, děkujeme mu z hloubi [našich] srdcí za vše, co vykonal. Děkujeme mu za jeho nádherné básnické dílo, děkujeme mu za jeho velké zásluhy v rozvoji naší národní kultury, v rozvoji naší socialistické kultury. Děkujeme mu za jeho nadšenou práci pro věc dělnické třídy, pro věc pracujícího lidu, pro věc socialismu. A jako nezapomenutelnému soudruhu mu děkujeme za všechnu jeho věrnou a obětavou oddanost naší straně.

Loučíme se s básníkem Vítězslavem Nezval, plni lásky k jeho dílu, plni lásky k jeho osobnosti.

Jako národní umělec měl Vítězslav Nezval zaslouženou slávu již za živa. Avšak sláva, nehynoucí sláva bude navždy provázet zářnou památku Vítězslava Nezvala, velikého básníka a velikého komunisty.

U rakve soudruha Vítězslava Nezvala my voláme:

Čest jeho práci! Čest jeho památce!

Václav Kopecký

Smuteční projev Jiřího Taura v Domě umělců

Literární noviny 12. 4. 1958, roč. 7, č. 15, s. 6; *Kultura* 17. 4. 1958, roč. 2, č. 16, s. 5.³⁹

Stát na tomto místě naposled v blízkosti člověka, s nímž se národ loučí jako se svým umělcem a s nímž se tolik lidí loučí jako se svým přítelem, je samo o sobě nevýslovně těžké, hořké a bolestné. Ale oč těžší je loučiti se s Vítězslavem Nezval, k jehož jménu není třeba připojovat žádný titul, žádnou vysvětlivku, a přece každému hned navodí tak jasnou představu bytosti, jejíž celý zjev, celý život i dílo, je v tak ohromném rozporu – a řeknu rovnou v odporu – ke smrti a zániku.

Řekněte si „Nezval“ – a máte pocit, že jste se právě setkali s někým, kdo vám udělal radost. Řekněte si „Nezval“ – a vaše duše se usměje. Řekněte si „Nezval“ – a máte pocit, že jste si vyšli na jarní palouky, kde se otloukají píšťaličky a kde se smějí děti. Řekněte si „Nezval“ – a zmocní se vás vzrušení, jaké pociťuje člověk, když vstupuje do ozářených ulic Prahy, jejíž nesčíslné obrazy ve vás rozsvítily Nezvalovy básně. Řekněte si „Nezval“ – a zdá se vám, že krvavé zápasy, břemena a bolesti lidstva mizí v jakési mohutné, hlučné slavnosti života, který si razí nezadržitelně cestu vpřed. Řekněte si „Nezval“ – a máte pocit přirozené nespoutanosti živlů, která má však také svůj přísný řád, jako řeky, vodopády a gejzíry. Řekněte si „Nezval“ – a pocítíte hřejivou a příliš živou vzpomínku na to, že jste se setkali s člověkem, který má srdce nevinného dítěte a hlavu myslitele. Řekněte si „Nezval“ – a cítíte, že spojovat toto jméno se slovesy v čase minulém je nepřirozené, nesmyslné.

Byl to čaroděj, který měl moc proměňovat svět v zázrak a donutit vás, abyste jej také tak viděli.

Nezval miloval život ve všech jeho mocných mnohotvárných tvořivých akcích a projevech; jeho životní filozofie nemohla být tudíž jiná než bojovně materialistická, a přihláška, kterou s plným vědomím toho, co činí, odevzdával v roce úmrtí svého přítele Wolkra, nemohla být jiná než ve znamení revoluce.

Je-li Nezvalova poezie, plná něhy, horoucnosti a vášně k životu, někde nenávistná, pak je to tam, kde se utkává se smrtí a s těmi, kteří si s ní zahrávají, kteří ji užívají proti člověku, proti lidstvu.

Nezval nic tak nenáviděl jako glorifikaci smrti a zániku. Zbožňoval slunce, bujení a růst, jako miloval ta nespočetná umělá slunce, jež vycházejí z lidské fantazie, z lidských mozků a rukou. Děsil se zbožnění nicoty a obdivoval se dlouhověkosti. Vzpomínám, jak mi krátce po Bezručově smrti telefonoval: „Představ si, dověděl jsem se, že Bezruč poznal, že umírá a bylo mu to líto. Devadesátiletý! Jak je to strašné a jak je to krásné!“ A rozplakal se.

*Zemřel Edison a zemrou po něm jiní
život půjde dál tvá smrt jej nezastíní*

³⁹ Taurův smuteční projev otiskly *Literární noviny* i *Kultura*, každý týdeník však v trochu jiné podobě: některé části projevu uveřejnily *Literární noviny*, některé zase jen *Kultura*. Zde uvádíme rekonstruovanou podobu projevu sloučením textu otištěného v obou týdenících.

*zmizí v jednom z nás a v druhém vyvěrá
nymbus smrti jaká klamná pověra⁴⁰*

Tak zní čtyři řádky básně, která jako by mizela v polostínu za magickým světlem velebásně *Edison*. Jsou to verše ze *Signálu času*, z tohoto lyrického dovětku k *Edisonovi*, z této velkolepé manifestační výzvy smrti a chvály tvorby ve jménu života.

Stále musím myslet na to, jak se Nezvalův odpor ke smrti v posledních letech stupňoval do zuřivé nenávisti.

Po prvním otřesu, po infarktu v roce 1950, jako by Nezvalova přichylnost k životu ještě zesílila a zmužněla. Tento epikurejský člověk, jemuž nebylo nic tak vzdáleno jako křesťanské odříkání a umrtvování smyslů, projevil tehdy ve jménu života tolik síly a schopnosti disciplíny, že to udivovalo všechny, kteří znali jeho nespoutanou letoru. Je to také jedno z nejkrásnějších období jeho zralé tvorby. Jeho poezie ještě více zvroucněla, jeho moudrá zkušenost tvořila se smyslovým a citovým dětstvím, jež si zachoval, vzácný kontrast. Nezval byl zase šťasten, pln plánů, nápadů. Jeho pracovitost byla obdivuhodná.

Prudký přelom nastal koncem léta minulého roku. Srdeční arytmie jako mrak zastínila Nezvalův obzor. Poslední velká skladba *Z mého života*, tato Nezvalova „nedokončená“, která od počátku roku 1957 vycházela na pokračování v *Kultuře* jako vzpomínkové fejetony, se stávala stále určitěji Nezvalovými pamětmi. Básník k nim přilnul jako k dílu, jež patří k jeho nejdražším. Velmi často hovořil o jejich zvláštní stavbě, cítil, že se v nich ještě jednou prochází celým svým životem, a obzvlášť ho těšilo, že forma fejetonů mu umožňuje volně zacházet s chronologií, porozprávět si se všemi, jež miloval, předhlonit dobu, kterou prožil, a vypovědět své soudobé radosti i stesky. Měl v úmyslu dokončit je časopisecky a teprve potom vydat knižně ve dvou svazcích. Často si v poslední době stěžoval, že psaní jej unavuje. „Soustřeďuji se příliš na to, co píši,“ říkával. Koncem roku se jeho stav velmi zhoršil. Upoután šest týdnů na loži psal a dokončil k Novému roku přebásnění ohromného Nerudova básnického díla *Canto general*⁴¹ a Mao Ce-tungových básní⁴². Napsal cyklus lyrických impresí ze Sovětského svazu, dlouhou autobiografickou báseň, věnovanou jeho ženě Františce, a báseň na Bezručovu smrt, kterou si napsal jenom pro sebe. Z Itálie si nepřivezl ani verš. „Všechno mám v hlavě, *Sbohem a šáteček* jsem psal také tak,“ řekl po svém příjezdu. Od podzimu roku 1956 se obíral myšlenkou, že po *Veselé Praze* napíše ibsenovské drama *Korsár*, k němuž mu dala podnět vzpomínka na Mahena. A pak se chtěl pustit do románu.

Myslím, že posledního půl roku Nezval velice trpěl. Měl jsem často pocit, že se ho zmocnilo hluboké zoufalství, utajované s podobným heroismem, s jakým Beethoven tajil svou hluchotu. Do jeho očí, kdysi tak radostných a klidných, se vplížil neklid a spěch šťvaných bytostí.

Nechtěl již nic, než aby ho lékaři a nejbližší mu lidé ujistili, že se uzdraví, že bude tvořit, že bude žít. Četl jsem kdysi vzpomínku na Gorkého, že v posledních letech svého života chodíval

40 Z básně *Signál času* (1931).

41 Z patnácti zpěvů básnické skladby *Canto general* (1950) Pabla Nerudy přebásnil Nezval pouze první zpěv *Lampa na zemi*, překlad byl poprvé otištěn v týdeníku *Literární noviny* v roce 1954. K přebásnění zbylých zpěvů se Nezval rozhodl v roce 1957, práce na nich však zůstala z velké části nedokončena.

42 CE-TUNG, Mao. *Osmnáct básní na staré nápěvy*. Přel. Vítězslav Nezval. Praha: Čs. spisovatel, 1958.

v noci často po zahradě, plakal a proklínal smrt. Miloval strašně život a odmítal smrt jako něco nesmyslného. Stejně Nezval, docela tak, jak o tom mluví ve svých verších:

*Srdce slábne slábne avšak ještě buší
chtěl bys beze zbytku proměnit svou duši
v nové tvary v nové věčné bytosti*

Všichni tvůrci umírají z lítosti⁴³

Tot' povzdech tvůrce, který vždy bude s hořkostí pociťovat, že se mu nepodaří ukojit celou žízeň, že nebude s to všechno zachytit, všechno přehníst, všechnu hlínu a kámen přemodelovat jako sochař v tvar. Nezval si byl příliš záhy vědom, že...

je to strašné muset nechat poklad v hlíně⁴⁴

Abstraktní spory o optimismu a pesimismu v umění nikdy nikam nepovedou, protože v nich není brán na vědomí živý, konkrétní umělec a jeho vnitřní „řád“ či „neřád“. Jen konkrétní tvůrce a jeho postoj k životu je vždy klíčem k tomuto problému. Nezval je básník životního optimismu, jeho optimismus však nemá co dělat s optimismem věčného reklamního úsměvu od ucha k uchu. Nezval, tento optimista, nemá jen své úsměvy, ale i své smutky a tragédie. Jestliže pesimistův smutek prýští z vytržení nad pocitem, že nepoznané je nepoznatelné, optimistovy žaly prýští z dočasné bezmoci, že nepoznané jakožto poznatelné není s to dosud změnit v poznané.

Pesimistou je člověk v podstatě pověrečný, optimistou člověk myslitelského ducha, duch vědecký.

Viktor Hugo, jeden z velikých vyjadřovatelů svobodnomyšlného ducha Francie, kterou Nezval tak miloval, řekl kdysi slova, jež přesně odpovídají vnitřnímu ústrojí Nezvalovu: „Poezie národa ... jest i živlem jeho pokroku. Velikost civilizace měří se podle kvantity obrazotvornosti ... Moderní ideál má svůj typ v umění a svůj prostředek ve vědě. Neboť vědou se uskuteční to vznešené vidění básníků – krása sociální. Ráj bude obnoven formulí a + b. Na výši dnešní civilizace jsou vědy exaktní nutnou podstatou zářivé krásy, a uměleckému citu ústroj vědecký nejen prospívá, nýbrž jej i doplňuje: sen má přemýšletí. Umění, jež jest dobyvatelem, má se opírat o vědu, jež stále kráčí vpřed.“

Pro Nezvala, jenž miloval člověka a pro něhož socialismus byl synonymem lidské dobroty, znamenalo přátelství nejintimnější vztah, bez něhož si „nedovedl představit realizaci dobra“. Měl důvěrné a nejdražší přátele mezi básníky, lékaři, malíři, herci, učiteli, hudebníky, prostými lidmi nejrůznějších povolání. A zamiloval-li si někoho, pak byl přítelem věrným a obětavým.

Kdykoli se v našem světě, jasném a čistém, projevovalo buržoazní dědictví tuposti, hlouposti nebo nelidskosti, jež hrozila zničit člověka, vystoupil na obranu člověka s energií a vášní, jíž je hodna věc komunismu. Byl bezohledný k bezohlednosti, byl nemilosrdný k bezcitnosti. Byl

43 Z básně *Signál času* (1931).

44 Tamtéž.

milován a nenáviděn. Sebesurovější útoky, vedené proti němu, ho nezraňovaly; jsa starým komunistou věděl, že posměch i bláto nic neubere na důstojnosti revolucionáři. Ale bolest nevinných, méně odolných, jej nevýslovně zraňovala. Působení trýzně lidem považoval však za drzý útok na svůj ideál. K takovému boji je třeba mnoho zkušeností, pevného charakteru, svědomí a jistoty. V pátém sonetu synovi to Nezval definuje takto:

*Proč, synu, byla si má duše jistá
i v dobách, kde se třás a kácel svět?
Proč mohli by mně lidé závidět?
Protože byl tvůj otec komunista.⁴⁵*

Je málo známo, s jakou vášní studoval Nezval Hegela, díla Marxova, Engelsova a Leninova, s jakou rozkoší se nořil do odborných děl historických i ekonomických, jak velká byla jeho knihovna lékařských děl a jak obsáhlé byly jeho znalosti v tomto oboru. Ctil matematiky. Každý nový vědecký objev, který přináší osvobozenému lidstvu nové vyhlídky na uvolnění netušených dosud výrobních sil, jej vzrušoval, neboť věděl, že zde lidská práce usiluje reálně „o co největší svou budoucí negaci, jež čím dál tím víc bude vyklízeti terén pro nejobsáhlejší lyrismus, který nemá být uskutečněn už jen v knihách, nýbrž samotným životem“. Vždycky snil o tom, že život člověka osvobozeného od sociálního násilí a starostí existenčních bude „vysokou hrou“, že nárok lidských tužeb, jež se po staletí „přes Shakespeara až k Rimbaudovi stupňuje ve vzduchoprázdnu“, patří k dědictví, na něž „má vítězný proletariát mandát“ a jež bude „dáno poprvé cele do služeb života“.

Věk socialismu přivádí zase na svět typ lidí, podobných oněm zjevům renezančním, o nichž se s takovým nadšeným obdivem vyslovoval již Engels; lidi, kteří jsou vším, jen ne buržoazně omezenými šosáky; lidi, kteří, ovanuti dobrodružným charakterem své doby, žijí plně zájmy své společnosti a – bojují. Jedni slovem a pérem, jiní štětcem či dlátem, mnozí mečem a někteří tím i oním. Náš věk zrodil takové mohutné umělce, kteří v plném rozkvětu svých tvůrčích sil svým zářivým talentem, silou myšlenky, hloubkou vášně a charakterů, všestranností a vzděláním přerostli hranice svých zemí a stali se zjevy světového významu.

Jsou básníky, jsou politickými mluvčími ve svých zemích i na mezinárodním fóru, jsou ilegálními pracovníky, jsou vězněnými revolucionáři, jsou teoretiky a publicisty, jsou pěvci i řečníky.

Nezval patří k této velké mezinárodní družině, kterou zdobí jména jako Vladimír Majakovskij, Paul Éluard, Pablo Neruda, Nazim Hikmet, Nicolás Guillén, Aragon, Emi Siao, Kuo Mo Žo.

Nezval je básník český a světový. Odrazil v čistých studánkách svých básní podobu své domoviny, své Prahy, své Českomoravské vysočiny, zákoutí svého dětského „dolce far niente“, a učinil to s kouzlem jedinečným v české poezii. Vezme rozrazil a udělá vám z něho jarní oblohu. Z jedné ovečky dovede vytvořit panorama Moravy. Ale dokáže, že pro všechny lidi na zemi, kteří milují své matky, se brněnská Svratka stane světovou řekou. Postaví do svého *Zpěvu míru*

45 Z páté básně cyklu *12 sonetů Robertu Nezvalovi* ze sbírky *Chrpy a města* (1955).

zahradníka z Polabí a svou vesničku – a miliónům lidí na celém světě se sevře srdce úzkostí i hněvem proti válečným maniakům.

Miloval svou vlast a chodil po světě jako po bydlíšti člověka. Není země, kde by neměl přátel. Dnes truchlí také velká světová poezie. Proto je takové prázdno po něm.

Soudobí básníci Francie, té země, jejíž revoluční purpur, velikou poezii, kulturu a veselí tolik zbožňoval, psali o něm básně vroucné jako dopisy. Básníci nespočetných národností mu posílali výtisky svých překladů jeho básní jako soudružské pozdravy. Pozornost a láska, jíž ho zahrnuli nedávno pokrokoví italští básníci, mu způsobila nevýslovnou radost. Snil o tom, že navštíví Čínu, jejíž novodobé dílo ctil a jejíž tisíciletou kulturu obdivoval, lituje, že jeho život nestačí již k tomu, aby nahlédl hlouběji do její krásy a moudrosti. Litoval, že lékař mu nedovolil zájezd do Japonska, země podivuhodného malířství a poezie, země, jíž se dotkla atomická smrt.

A nevýslovně se radoval, že letos vyjde v Sovětském svazu antologie z jeho poezie, jež bude dílem jeho přátel Asejeva, Kirsanova, Simonova, Martynova, Samojlova, Lukonina, Niny a Vladimíra Nikolajevových a jiných. Vždyť jeho díla věnovaná Sovětskému svazu patří k tomu nejvroucnějšímu, čím se česká a světová poezie přihlásila k dílu Leninovu, k Říjnové revoluci a k první socialistické zemi, kterou Nezval pojmenoval „zázračnou zemí vzkříšení lidstva“.

Zemřel Vítězslav Nezval.

Zde leží básník dítě a myslitel, s onou krásnou hrdou lví hlavou, připomínající hlavu Rodinova *Balzaca*, a s rukama moravských sedláků. Nezvalovo mohutné dílo se tyčí a bude tyčit jako kolos živý a krásný. Přítel Nazim Hikmet má pravdu; člověk milý a vzácný, kterého jsme důvěrně oslovovali, kterému jsme tiskli ruce, jenž se nám svěřoval a jemuž jsme se svěřovali my, jehož hluboký, sonorní hlas patřil k našim denním radostem – již není. Nezval však trvá. A říkám to, neboť je to pravda, třebaže zároveň vím, že v této chvíli je to přece jen příliš záměrná útěcha...

Je mým těžkým, byť i vysoce čestným úkolem – rozloučit se. Loučím se s Vítězslavem Nezvalem jménem Svazu československých spisovatelů. Loučím se s ním i jménem dělníků štětce, palet a dlát. Loučím se s ním i jménem nejbližších přátel, kteří ho milovali a které miloval on. A konečně loučím se s ním i jménem těch nepřehledných řad jeho čtenářů, těch, kteří sedávali vroucně nad jeho knihami, těch, kteří si říkají z paměti kusy jeho básní, čtenářů nejlepších, pro něž básník žije.

Sbohem, soudruhu!

Básníku, díky!

Jiří Taufer

Smuteční projev Františka Branislava před budovou Mánesa⁴⁶*Obrana lidu 9. 4. 1958, roč. 17, č. 84, s. 1.***Vítězný básník**

Poslední měsíce báli jsme se o život churavějícího básníka. Citlivě jsme sledovali, jak se mu daří. Známe ho tak dlouho. A myslíme, že dobře. Byl to člověk nesmírně složitý. Bylo v něm vždy tolik jasu, nezkrotné živelné síly, radosti a lačnosti po životě. Po celý život byl básníkem, a vzácným básníkem.

A náhle: jako drtivý úder zasáhla nás žalná zpráva o úmrtí národního umělce Vítězslava Nezvala.

Letošní studené jaro nedopřává vyšlehnout zeleným trávám. Jen plaše otevřely dětské oči první sedmikrásky. A slunná stránka zná výdech svěžích fialek. Umřel básník. A nám zdá se, jako bychom v dubnových dnech zaslechli zašumět bohatou korunu ovocného stromu.

Bolestná lítost svírá nám srdce. Nechce se uvěřit, v žalu uvěřit se nechce, že stín smrti navždy zakryl tvář dobrého přítele, bojujícího soudruha, jednoho z největších našich básníků.

Napsal desítky a desítky knih: básně, romány, divadelní hry, eseje, překlady, knihy pro děti, psal pro film i pro balet. Ve svých studiích a pamětech nejen vzpomíná, ale vyslovuje své názory o jiných básnících, malířích a hudebnících.

Navždy zůstane živý rytmus a krása, hudba a podmanivá síla, navždy zůstane dar, kterým obohatil klenotnici naší české poezie.

Měsíc květen byl měsícem jeho narození. Náš básník tak bohatě rozdal tolik jarních květů. Zachytil rozmarnost chvíle do písně, sevřel v sloku lidskou moudrost, životní jistotu i roztančenou krásu. Pod májovým nebem dychtivě díval se do otevřených dálek. Máj dal mu krásu přírody, víru ve věčné obnovování, máj ukázal mu zbrojnou cestu po boku bojovníků k novému lidství. Květen byl symbolem jeho umělecké tvorby, jeho nesmírné obraznosti a líbezných písní.

Narodil se na Moravě. Jak vroucně, dojemně miloval tuto zemi, pro milou Moravu měl jenom milenecká slova. Tam prožil své dětství, tam očarovaly ho stromy i včely, louky i ptáci. Tam první stránky knih otvíraly mu tajemství poezie, tam uprostřed vlídného domova vyrůstá básník citlivý, výbušný, hravý a rozkošnický. Vítězslav Nezval je převzácný tvůrce. Dovedl i velce uvažovat o umění. Dovedl citlivě hodnotit a spravedlivě ocenit, kde setkal se s opravdovým uměním. Sám podobal se nejpilnějšímu hospodáři, který hrdě může přehlížet úrodu své práce. Snad na sto knih napsal!

Básník vyrůstá z lidu. Zná věrně jeho lásky i bolesti, touhy i sny, úsměvy i slzy, snění i hrdost. Vítězslav Nezval v lidu nalézá cestu k dobru a pravdě, ke spravedlnosti a cti.

A rádi zdůrazňujeme, že v bitvách pokroku nebylo u nás statečnějšího bojovníka nad básníka Vítězslava Nezvala. Vírou i přesvědčením, věděním i láskou, touhou i bojem šel vítěznou cestou k socialistickému společenství. Pro úrodný mír, pro úctu k lidem, pro svou rodnou zemi i pro přátele za hranicemi dovedl rozehrát svůj básnický nástroj. Je to podivuhodný básník! Podobá se vynálezci,

⁴⁶ Pravděpodobně tento projev přednesl František Branislav o den později před budovou Mánesa, kde se smuteční průvod zastavil cestou na Vyšehradský hřbitov.

podobá se klenotníkovi, je velkým novátorem v umění. Jeho básně jsou vroucí a fantazií tak překvapivé. Mají hýřivost barev a vůni země. Jsou čistou solí i studeným pramenem, jsou cestou v krajině, křídlem i oblakem.

Dlouho nebylo u nás básníka, který by dovedl rozehrát celou klávesnici básnického nástroje.

Neradi se loučíme. Víme, co bylo v plánech našeho básníka. V květnu bylo by mu teprve 58 roků. To je krásná doba, kdy ve svých pamětech mohl zachytit všechno to, co mu tak štědře dopřál překrásný život.

Snad v předtuše smrti, snad v dychtivosti vylákalo ho jižní jaro pod italskou oblohu, než přijde jaro naše. Všichni čtenáři, všichni přátelé budou na něho vzpomínat v dobrém a děkovně. Budou vzpomínat vděčně na člověka, který v přátelství nikdy nezlamal. Jarní slunce rozklene se nad jeho hrobem a k živému dílu budou přicházet ti, kteří se chtějí napít ze studnice dobrého umění.

Nezapomeneme nikdy, drahý Nezvale, na Tvé rytířské srdce, nezapomeneme, krásný básníku, na Tvou přátelskou lásku. Byl jsi věrný jako voják v boji. Měl jsi moudrost dobrých učitelů, měl jsi sladké srdce dětí. Jsi vítězným básníkem.

Smuteční projev Václava Dobiáše u hrobu Vítězslava Nezvala*Kultura 17. 4. 1958, roč. 2, č. 16, s. 5.*

*Mám rád nade všechno pravé lidské štěstí,
které musí dopřát člověk stejně všem.
Mám rád kameny, čerstvé ratolesti,
nade všechno miluji svou rodnou zem.*⁴⁷

Dychtivě se domů vracel z mnohých cest básník Vítězslav Nezval. Novými dojmy, novým poznáním obohacen objevoval doma nové půvaby, novou krásu. Byl na každém kroku vášnivým hledačem poezie. Objevoval ji všemi obnaženými smysly. Vedly jej na všech tvůrčích objevitelských cestách, za nichž zachycoval sebemenší, takřka nezpozorovatelný záchvěv v lidech, v přírodě až ke hvězdám. Byl nadán darem nejcitlivějšího vnímání, po celý život okouzlené dítě s rozzářenýma očima, vdechující stále vůni a pulz života. Klíček od zlaté brány dětství si uchoval do posledních dnů. Rychlost dotyku jeho vnímavosti byla přímo fantastická. Co on všechno viděl, slyšel, zatímco my, dívající se a naslouchající, byli jsme němí! Stojíme v údivu před rozlohou jeho básnické vize a hluboce se skláníme před básníkem našeho věku – Vítězslavem Nezvalem.

Dovedl svým tvůrčím snům vdechnout plnou životnost, nechal je promluvit lidsky hřejivým slovem. Vzácně čistá a krásná je jeho řeč. Je prudká jak bystřina za jarního tání, je něžná jak první sedmikráska a chvějící se jak ticho letního poledne. Je to zázračná studánka, v jejíž každé krůpěji je úsměv života. Velký pěvec Vítězslav Nezval rozezvučel naši řeč novými tóny, rozezněl ji v plnou zvukovost moderního jazyka.

Měl tolik rád pravé lidské štěstí. Nemohl se jen z dálky dívat na jeho příchod, celé bohatství srdce a ducha dal Vítězslav Nezval do vínku mladé socialistické společnosti. Věřil její velikosti, jí žil, jí zůstal věren a šťasten, že on, syn dvacátého století, spolupůřil se svým lidem novou dobu. V ní našel svou jistotu, svou bezpečnost. Jejím tvůrcům se vyznal ze své lásky. Mám Vás rád, Vás lidé, Tebe, krásný světe, miluji Vás a bděte, bděte, zni salvo, já se nemám čeho bát!

Drahý básníku, ne „Sbohem a šáteček – a bylo-li to všechno naposledy“ – ne, my se s Tebou neloučíme. Svě dílo jsi v nás vepsal živými písmeny. Ty půjdeš s námi, s námi překročíš práh a s námi vstoupíš do doby pravého lidského štěstí.

Ty budeš dál naším pěvcem, nás nic neodloučí, drahý Vítězslave Nezvale, nás nic nerozloučí.

Václav Dobiáš

47 Z básně *Z domoviny* (1951).

Smuteční projev Viléma Závady u hrobu Vítězslava Nezvala

Literární noviny 12. 4. 1958, roč. 7, č. 15, s. 2.

Drahý příteli,

už jen několik málo okamžiků nás dělí od chvíle, kdy se navždy uzavře nad Tebou země, na které ses narodil a na níž jsi prožil svůj čas. Stojíme teď okolo Tvé rakve my všichni, kdož jsme Tě doprovodili na hřbitov, my všichni, kteří Ti zůstaneme věrni až za hrob.

V osudových chvílích defiluje před námi v jediném okamžiku vždy celý náš život. Při loučení s Tebou ožívají v našich vzpomínkách všechny dny a chvíle, které jsme s Tebou prožili, a tyto vzpomínky zmírňují bolest, kterou pociťujeme nad Tvým odchodem. Budeme si je vyvolávat vždy, když na nás dolehne smutek z Tvé nepřítomnosti, kdykoliv pocítíme potřebu vyvolat si něco velkého a krásného. Vzpomínáme znovu na chvíle, kdy jsme se spolu poznali, vzpomínáme na všechna ta léta, která jsme spolu prožili. Vzpomínáme, jak všude, kamkoliv jsi přišel, zavanul svěží vzduch, a jak se všechno v Tvé přítomnosti rozjasnilo. Často se nám zdálo, že ani nejsi člověkem, nýbrž že jsi ztělesněným živlem, že jsi lidskou přírodou. A pak jsme Tě poznávali jako nejnežnějšího přítele, syna, bratra, otce, jako nejpozornějšího člověka na zemi. Možná, že jsme Tě za Tvého života leckdy ani dobře nechápali, možná, že Ti lépe porozumíme až teď, když už nebudeš mezi námi.

Chtěli bychom Ti toho naposled ještě mnoho říci, ale Tvůj vlak je už připraven k odjezdu, už jsi od nás oddělen neprostupnou stěnou, už Ti ani ruku nemůžeme podat, ale to Ti ještě musíme říci, že můžeš odejít spokojen, neboť jsi víc než bohatě naplnil svůj úděl básníka a umělce, neboť jsi jedinečným způsobem obohatil kulturu našeho národa a vložil jsi velký přínos i do socialistického umění světa.

A také to Ti musíme v této poslední chvíli ještě jednou říci, že jsme Tě měli rádi jako básníka i jako přítele. A nejen my, ale všichni Tvoji přátelé po celém světě.

Jako jsi nás za svého života inspiroval svým uměním a svou myšlenkou, tak nás teď mobilizuješ svou smrtí. Na co jsi však stačil často jen Ty sám, na to budeme muset nyní vynakládat své síly patrně všichni společně. Slibujeme Ti, že zmnožíme své úsilí, abychom jako Ty objevovali znovu a znovu krásy této země, abychom v lidech prohlubovali pocity štěstí ze života na této zemi, slibujeme Ti, že neochabneme ve svém snažení být spolutvůrci nové socialistické epochy světa.

Ty pak, veliký básníku a bojovníku, odpočívej v pokoji po boku svého milovaného Karla Hynka Máchy, Jana Nerudy i Jaroslava Vrchlického, odpočívej v pokoji v blízkosti ostatních velikánů naší země a našeho národa. Sladký mír už obestřel Tvoji tvář věčného lovce i věčného štvance. Žádná bolest už nerozerve Tvého srdce a žádný nepřítel už nepronikne k Tvému příbytku. Ukládáme Tě do země v době, kdy naši rolníci vycházejí do polí, aby do půdy znovu zaseli zrna, ukládáme Tě do země, kdy Ty jsi nám už odevzdal celou svou žně. Čest a sláva Tobě, Vítězslave Nezvale!

Vilém Závada

Ocenění Vítězslava Nezvala ve francouzském tisku

Rudé právo 12. 4. 1958, roč. 38, č. 101, s. 3.

Literární týdeník *Lettres Françaises* otiskl ve čtvrtek 10. dubna na první straně novou původní Aragonovu báseň *Smuteční zpěv za Vítězslava Nezvala* a článek René Lacôta, který hodnotí dílo zemřelého básníka.

Hovoří o něm jako o největším současném českém básníku a žádá, aby z Nezvalova díla byly uveřejněny další překlady, protože francouzská veřejnost nezná ještě dvacet jeho sbírek a knih. Jak zdůrazňuje autor, nejlepší představu o jeho díle dává Francouzům sbírka *Vybrané básně*, která vyšla v Paříži před čtyřmi roky⁴⁸.

V témže čísle uveřejňuje časopis také dvě ukázky z Nezvalova díla v překladu F. Kérela, a to úryvek ze sbírky *Sbohem a šáteček* a báseň *Neznámá ze Seiny*.

Také čtvrtěční *L'Humanité* přináší článek o Nezvalově díle. Zdůrazňuje jeho hlubokou lásku k Francii a dodává, že v Nezvalovi „dnes oplakáváme jednoho z největších básníků naší doby“. *L'Humanité* otiskuje rovněž Aragonův *Smuteční zpěv za Vítězslava Nezvala*.

Úmrtí Vítězslava Nezvala zaznamenaly i další francouzské listy, jako *Figaro* a *Monde*, které připomněly, že Nezval uvedl v Československu díla francouzských symbolistů a surrealistů.

Na paměť velkého básníka

Literární noviny 19. 4. 1958, roč. 7, č. 16, s. 12

Předsednictvo Ústředního výboru Svazu čs. spisovatelů se usneslo předložit plénu návrh na ustavení komise, která bude pečovat o literární odkaz a památku Vítězslava Nezvala. Komise by organizovala Nezvalovu pozůstalost, redakci spisů, starala by se o umístění a vybavení muzea V. Nezvala, rozhodovala by o návrhu na básníkovu sochu a spolurozhodovala o jejím umístění, o pojmenování některé z pražských ulic básníkovým jménem aj.

48 *Poèmes choisis*. Přel. Jean Marcenac a Miloš Sova. Paris: Pierre Seghers, 1954.

EXILOVÁ PERIODIKA

Čechoslovák v zahraničí (Londýn, Velká Británie)

Krátce z domova

Čechoslovák v zahraničí 18. 4. 1958, r. 10, č. 16, s. 2.

LIDSKÉ OSUDY: v Praze zemřel náhle ve věku 57 let básník Vítězslav Nezval. Byl pohřben na Vyšehradském hřbitově.

Jaromír Měšťan:

Nezval

Čechoslovák v zahraničí 30. 5. 1958, r. 10, č. 22, s. 3.

V Praze zanesli z Rudolfiny ke hrobu na Vyšehrad tělo Vítězslava Nezvala, který se stal v letech komunistického režimu básníkem až příliš oficiálním.

Znal jsem Nezvala přes dvacet let, když bydlel ještě na rohu Jiřího náměstí a Fochovy třídy, kde skládal hudbu, maloval a básnil. Miloval život a všechny jeho požitky; žil materialisticky, což mu umožňovali zámožní přátelé v čele s MUDr. J. Jandou. Patřil k řadě umělců, kteří se za I. republiky hlásili ke komunismu – pojímaného měšťácky a s výhradami.

Přepychu se dočkal po r. 1945 bohatě. Za to musil komunistům platiti daň. Její výsledek je *Zpěv míru* a báseň o Stalinovi. Nezval však těžce nesl smrt svých přátel K. Biebla a K. Teigeho a v tom smyslu došly některé jeho vzkazy do zahraničí. Až oddělí čas v jeho díle ocel od strusky, zbude národu ještě dosti z tohoto moravského zpěváka.

Jaromír Měšťan

Hlas domova (Melbourne, Austrálie)

Václav Michl

Smrt Roberta Davida

Hlas domova 28. 4. 1958, r. 8, č. 9, s. 5–6.

10. dubna byl pochován básník Vítězslav Nezval.

„Český národ se rozloučil se svým velkým synem básníkem Vítězslavem Nezvaem. Od rána přicházeli dnes básníkovi přátelé, spisovatelé i čtenáři do koncertní síně Domu umělců, zahalené rouškou smutku... Smuteční obřad začíná. Loučí se s básníkem hudba, již se tolik podobaly jeho verše. Loučí se s ním herci Marie Burešová a Vladimír Šmeral. Recitují sloky jeho básně *Z domoviny*. Ale nejsou to jenom oni, je to přece první Nezvalova Manon Lescaut, první Nezvalův rytíř des Grieux.“ (Pražský rozhlas)

V letech, která těsně předcházela druhou světovou válku, vycházely u Františka Borového sbírky sonetů psané anonymem. Anonym se sám pokřtil Robert David. Byly to brilantní verše, brilantně vykroužené a brilantně prázdné. Obsah: uhlazené pseudotrpení a rozkoš z veršování, pseudosociální ston, sladká pomáda navrch. Neutajitelný autor: Vítězslav Nezval. Vítězslav Nezval, piják světél potopených do stínu, piják rozkoše a zkrvavělých pěn, jak to definoval ve svém *Edisonovi*.

Alfred de Musset by se zachvěl závistí, kdyby mu bylo popřáno spatřit dílo Vítězslava Nezvala, zpověď dítěte svého věku. Ale bylo by třeba při nejmenším génia Moliérova, aby zachytil celou tragikomedii Nezvalova pohřbu. Nepochovávali tu zdravého nemocného, ale nemocného zdravého.

Vítězslav Nezval byl komunista ústy a činy, klaun, šarlatán a básník dílem a srdcem. Přáli bychom mu, aby mu někdo zazpíval nad hrobem tak jímavou báseň, jako byla jeho *Smuteční hrana za Otokara Březinu*.

Místo toho se dozvídáme, že nad jeho rakví promlouval Václav Kopecký, duch asi tak poetický jako Kalibán.

Podle Kopeckého slov byl básník Nezval „básníkem komunistické avantgardy proletariátu, byl básníkem dělníků, pracujících lidí, byl básníkem proletářských třídních bojovníků – revolucionářů. Byl básníkem těch, kdož pro krásu života porážejí starý podlý svět a pro krásu života se probíjejí do stále šťastnější budoucnosti.“⁴⁹

U Mánesa se s rakví loučil František Branislav, třetí houslista v podpalubí českého Parnasu. Na Vyšehradském hřbitově, kde leží Mácha a Čapek a mnoho znamenitých a poctivých lidí, se s Vítězslavem Nezvaem rozloučili stavitelé lepších zítřků sladkobolnou básničkou *Sbohem a šáteček*. Bylo mu asi tak, jako kdyby Dvořákovi na poslední cestě šmidlali *Humoresku*.

⁴⁹ Smuteční projev Václava Kopeckého v Domě umělců; zde viz Smuteční projevy.

Vítězslav Nezval byl především všechno možné, jen ne básník bolševismu. Kdykoli začal psát bolševicky, přestal být básníkem. Měl však velkou výhodu před svými soudruhy. I když lhal a i když si nestoudně lhal do kapsy, nepřestal rozlišovat poezii a poetiku. Pravda, básnil na objednávku a na počkání. Nad některými verši by se zarděl i Šimon Lomnický.

Ale přesto byl Vítězslav Nezval posvěcený básník, jako byl posvěcený básník Villon, který vraždil a smilnil a loupil, jako byl posvěcený básník Daniel Defoe, jenž se stal politickým udavačem a bezpáteřníkem, jako je posvěcený básník Ezra Pound, kterého dnes propouštějí z útulku bláznince, kam nikdy nepatřil. Literatura má básníky prokleté v zcela jiném smyslu než Baudelairově a Wildeově.

Vítězslav Nezval básník (rozlišujme od Nezvala–občana, nad jehož hrobem by měl zajít hněv) byl vskutku „věčný student Robert David“. Podprsenka ho inspirovala daleko víc (a daleko upřímněji) než šiky modrých halen. Edison, shrbený nad vláknem bambusu, mu byl básnický blíže než Klement Gottwald, který mu zaručil blahobytné živobytí. Byl-li Vítězslav Nezval milencem života, byl daleko víc milencem slova. V nejhorších chvílích českých básníků, ve dnech, kdy uveřejňoval verše o amerických pilotech, „onemocnělých gonorrhoeou, shazujících jak roboti své bomby nad Koreou“⁵⁰, kdy zkrátka zpíval nadiktovaný a nezažitý zpěv míru, táhlo ho srdce na „nábřeží Seiny / již vroubí stánky knih a pestré magazíny“⁵¹, znovu ho lákala „noc průvod rakví bez bubnů noc marná karavana“⁵² v pozměněném znění básně *Tesknice*⁵³: „Přiď, hvězdná noci, přiď, přiď, bosonohá“, znovu touží po „Paříži krčmářce“, která „vyhrává na niněru“.

Byl to Vítězslav Nezval nebo Robert David, kdo se opíjel v „kioscích smutku tance alkoholů“⁵⁴, kdykoli ho začal drtit „smutek stesk a úzkost z života i smrti“⁵⁵? Zasloužil si Vítězslav Nezval nebo si zasloužil Robert David, aby u rakve, kde měli stát André Breton, Henry Miller nebo Dylan Thomas, stáli takoví trpaslíci jako Turek Hikmet nebo Kurt Bartel, jehož literární pseudonym je v češtině velmi případný: Kuba? Oba to byli, oba si to zasloužili, jako si don Quijote zasloužil svého Sancho Panzu, neboť Robert David zvítězil nakonec nad Vítězslavem Nezvalem.

Václav Kopecký nás dnes ujišťuje, že Nezvalova památka bude nejlépe zachována *Zpěvem míru*. Mnozí z nás si budou Nezvala připomínat v hladkých kadencích *Manony*. Připojujeme se dnes k tryzně za Vítězslava Nezvala proto, že napsal *Básně noci*, jejichž jednotlivá čísla (*Edison*, *Neznámá ze Seiny*, *Smuteční hrana*) směle obstojí na předním místě žebříčku české poezie dvacátého století. A je-li jaký svatý Grál poezie, o kterém Nezval rád zpíval, pak nebude zneuctěn hvězdami z duše tohoto básníka.

Václav Michl

50 Parafráze veršů z básně *Zpěv míru* (1950).

51 Z básně *Tesknice* ze sbírky *Chrpy a města* (1955).

52 Z básně *Noci* ze sbírky *Básně noci* (1930).

53 Báseň ze sbírky *Chrpy a města* (1956).

54 Ze skladby *Edison* (1928)

55 Tamtéž.

Modrá revue (Rotterdam, Nizozemí)

Rudolf Kopecký

Na soudu tradice

Modrá revue 1958, r. 4, č. 6 (duben), s. 3–4.

U kolébky českého obrození stála literatura. Buditelé, zpravidla muži bez nejmenšího literárního nadání, učinili literaturu krásnou i naučnou hlavním nástrojem svého usilování. Spisovatelství jim nebylo něčím, čím člověk slouží sobě a svému oslavení a prospěchu, ale pokornou službou národu. Pro mnohého z nich to byla služba pracná a namáhavá. Pro každého to znamenalo mnohé odříkání a příkoří. Nikomu z nich to nepřineslo zisk. Český spisovatel a novinář, pokud se nenarodil bohatý nebo neměl výnosné či alespoň zajištěné jiné zaměstnání, věděl vždy, co je to chudoba a bída. Věděl to ještě hodně dlouho po tom, kdy skončila doba obrození a národ dorůstal do síly.

Tyto počátky daly národu nejen obrození, ale jednu důležitou tradici. Český spisovatel, básník, novinář, každý z nich byl souzen podle této tradice, jež pravila, že všechna jeho služba patří národu a že tomuto pánu musí sloužit a jen jemu, nechť si to vyžádá jakýchkoliv obětí. Pro literárního nebo novinářského řemeslníka nebylo místa na výšinách národní společnosti. Snad byl národ až příliš přísný ve vymáhání obětí, snad až příliš považoval za samozřejmé, že literát a novinář platí krutě za výsadu sloužit národu tím nejlepším, co je v něm. Snad opravdu nebylo potřebí, aby ti, kteří národu sloužili perem, umírali v bídě a na souchotiny. Snad mohla být naše národní pospolitosť citlivější k takovým případům, jako že Karel Tůma, životopisec Havlíčkův a Garibaldiho, musel v pokoji, v němž ležela mrtvolka jeho malého synka, psát v noci při svíčce další humoresku pro sbírku *Z českých mlýnů*, aby mohl dostat zálohu na honorář, za níž by koupil rakvičku. Ale tradice tu byla a je lépe, že se nemilosrdně vymáhala, než aby se od ní upustilo. Nejen spisovatel a novinář zahynul v bídě, ale díky Bohu, neměli jsme „novinářský průmysl“. Samo to slovo zní hrozně českému sluchu.

Bylo proto jen logické, že se za německé okupace ani jedno vážné jméno české literatury a českého žurnalistu nepostavilo do služeb nacismu. Byli vražděni a vrženi do koncentračních táborů, ale neznadili. A když byl nacistický teror vystřídán terorem komunistickým, viděli jsme totéž. Novináři a spisovatelé byli vražděni a zavíráni, umlčováni, ale nedali se do služeb. Literaturu pro komunisty vyrábějí packalové, noviny jim píší oficiálové novinářské služby. Dostávají tučné honoráře a zvučné tituly, ale žádný z nich nepřijde na Slavín a do dějin. A to je docela správné, zcela v duchu českých tradic, jež se nebudou měnit pro otroky Moskvy.

Zajisté, od výskytu komunistického hnutí v českých zemích byli mezi literáty a novináři komunisté. Ale mezi těmi, kteří věřili v komunismus před jeho ovládnutím Československa, a těmi, kteří mu slouží dnes, je jakýsi rozdíl. Básníci a spisovatelé jako Neumann, Olbracht, Hora, Hořejší, Seifert a Wolker, novináři jako Karel Vaněk věřili v ideál, který se jim zdál krásným a zasluhujícím služby právě proto, že neznali, jak vypadá jeho uplatnění. Hora i Vaněk se rozešli s komunismem

ještě za svobodné republiky, když poznali, jak vypadá „rodná strana proletariátu v praxi“, Wolker a Hořejší se uskutečnění proletářského ráje nedočkali. Seiferta umlčeli komunističtí tmáři. Novou komunistickou literaturu a nový komunistický tisk vyráběli noví lidé nebo pokoutní figurky z dřívější doby.

Ovšem komunisté měli Vítězslava Nezvala, jehož smrt byla před nedávnem z Prahy oznámena, a Nezval je právě příčinou, proč si připomínáme nepsaný zákon českého publicisty, že je potřeba sloužit národu, a ne panstvu dočasně u moci, že ten, kdo vzal pero do ruky, musí být spíše ochoten zemřít hladem nebo ve vězení, než aby se prodal. Vítězslav Nezval, muž nadaný, který mohl mít čestné místo v dějinách české literatury, je zjev ostudný a ohavný. Je to muž, který prodal svůj odkaz za čochovici, který zradil svůj národ a svou povinnost k němu, který sloužil za žold a zemřel jako žoldák. Je to zjev tak odporný, že by nestál vůbec za zmínku, kdyby nebylo toho, že se i v exilu ozvaly hlasy, jež vyslovovaly politování nad jeho skolem a řadily ho mezi nejvyšší zjevy naší literatury. To už i exil začíná zapomínat na české národní tradice, na povinnost, již se nikdo z nás nesmí uhnout za žádných okolností?

Nikdo z nás nemá právo vylučovat z národa někoho proto, že je jiného názoru než on. Komunisté patří k národu stejně jako my. Někteří z nich se však z národa vyloučili sami tím, že ochotně slouží cizím pánům proti svému národu. K těmto lidem patřil Nezval, jenž se zpronevěřil svým uměleckým i svým národním povinnostem. Muž, který znal a snad i miloval cizí literatury – může-li se něco takového tvrdit o muži, který svým životem dokázal, že dovede milovat jen svůj osobní prospěch – strpěl a podporoval zákaz cizích literatur a potlačování dobré české literatury. Básník – a trpěl a podporoval honičky na básníky. Muž, jemuž jeho nadání umožňovalo psát poezii, smolil řemeslné rýmovačky na zločinné tyrany. I básník může pošetile věřit v komunismus – ale autor *Zpěvu míru* a oslavných ód na Stalina má k básnictví asi stejně daleko jako autor reklamních říkanek o olomouckých syrečcích nebo nových punčochách. Autor reklamních říkanek nepodléhá přísnému soudu, protože nevznáší nároků. Neuchází se o místo na Slavíně. Čím výše kdo mří, tím přísněji je souzen. Kdo zprostitoval sebe i múzy, musí být souzen nejpřísněji.

Na dvou českých literátech ulpěla v minulosti nejvyšší hana. Karel Sabina a málo známý, ač nezměrně nadaný, Karel Drzka sloužili rakouské policii jako udavači. Oba měli omluvu – krutou bídu, v níž žili, Sabina byl kromě toho zlomen rakouským kriminálem. Ale současníci Sabinovi neodpustili, když muži jako F. L. Čelakovský nad ním vynesli svůj soud. O Drzkovi se mnoho nevědělo, a proto je dnes zapomenut. K těmto dvěma jménům se pojí dnes třetí jméno, jméno Nezvalovo. Jeho provinění je horší než obou předchozích, protože pro ně není omluvy.

Není náhodou, že ani literáti žijící pod komunismem nesoudili o Nezvalovi vlídně. Na sjezdu českých spisovatelů v době přechodné oblevy byli to právě čeští spisovatelé a básníci žijící pod komunistickým bičem, kteří ho soudili přísně a zavrhlí. Proč bychom měli my mít k němu poměr shovívavější, my, kteří máme možnost i povinnost ochraňovat tradice, aby nedoznaly pohromy?

Slyšeli jsme projevy lítosti nad tím, že Nezval zemřel. Soudíme, že sluší litovat jen jednoho, že se takový člověk vůbec narodil a poskvřnil tradice českého písemnictví.

Rudolf Kopecný

Nový život (Řím, Itálie)

Stalo se doma, v exilu a jinde ve světě. V Československu

Nový život 1958, r. 10, č. 5 (květen), s. 113.

[...] Úmrtí: 6. dubna krátce po svém návratu z kulturního zájezdu do Itálie zemřel básník Vítězslav Nezval ve věku necelých 58 let. Nad jeho rakví promluvili mj. ministr Václav Kopecký a za spisovatele František Branislav. Naposled zazněla jeho snad nejpopulárnější báseň *Sbohem a šáteček*. Byl pohřben na Vyšehradě.

Svědectví (New York, USA)

Smrt básníka

Svědectví 1958, r. 2, č. 1 (jaro), s. 93–95.

Vítězslav Nezval, který zemřel náhle 6. dubna 1958 ve svém pražském bytě, patřil k největším českým básníkům všech dob. V upřímných a takřka sveřepou oddaností poznamenaných holdech, které složili na básníkovu rakev jeho literární a umělečtí druzi, se obrází život i dílo Vítězslava Nezvala: Bohem nadaný, dynamický, proměnný, *enfant terrible* své doby a jejích -ismů ideologických i kumštýřských, jejích žertů hravých i dravých, jejích leninců i jejích stalinců. *Literární noviny* z 12. dubna věnovaly celý obsah Nezvalovi umělci a člověku – a je to pozoruhodné čtení po nejedné stránce. Neboť všechno nasvědčuje tomu, že zemřelý básník, který po 34 let byl členem strany, se na sklonku života stává symbolem odboje proti kulturní nivelizaci, odbourávání svobody, intelektuálnímu patolízalství a zcela nekulturnímu udavačství, jež básníková strana u nás nastolila zároveň se svou politickou mocí. „Jeho dílo“, píše jeden z mladých, „... bude vábit za sebou k neklidu, k nepokoji, nespokojenosti, k novým vzpourám proti konvenci i proti provinční malosti a proti reglementování...“⁵⁶ „Nezval,“ praví jiný, „neptal se na radu kominíků, psal-li o kominíkovi,“⁵⁷ neboť podle Matušky „světový názor třeba v poezii zazpívat, a nikoli vyhlašovat“⁵⁸, a podle Wericha je opravdu třeba milovat Prahu „svobodným srdcem svobodného muže svobodných snů a tužeb“⁵⁹. A tak – fascinující ironií osudu – Nezvalova smrt vyvolala vlnu kritického ocenění nejnovější situace československých básníků a umělců, jež přitlumena letošním vývojem je snad skrytější, ale neméně vášnivá než ta, již pamatujeme z druhého sjezdu spisovatelů. A je příznačné, že na své poslední italské cestě v Miláně recituje Nezval z celého svého díla jednu ze svých věcí nejranějších (a nejkrásnějších) – první zpěv z *Edisona*.

56 Jiří Šotola: *Mladší než my všichni*; zde viz *Vzpomínky a vyznání současníků*.

57 Jiří Trnka: *Velkorysý bojovník*; zde viz *Vzpomínky a vyznání současníků*.

58 Alexander Matuška: *Zavřelo se magické oko československé poezie*; zde viz *Nekrology*.

59 Jan Werich: *Mnohokrát jsem se chystal...*; zde viz *Vzpomínky a vyznání současníků*.

Zápisník (New York, USA)

Petr Hrubý

Halas, Biebl, Nezval...

Zápisník 1958, r. 1, č. 4 (duben), s. 12–13.

Komunističtí básníci umírají rozčarováni. Konstantin Biebl se zabil, když na něj dotírali prověrkou a tajnou policií. Okolnosti smrti Vítězslava Nezvala jsou stejně záhadné a posmrtné projevy jeho přátel stejně výmluvné svými náznaky, jako byly po smrti Bieblově, dokud ještě pravda nebyla oficiálně doznána. Literární noviny vydaly přímo manifestační číslo⁶⁰: básník proti režimu, poezie života proti dogmatu mrtvé litery, pravda proti lži, svoboda umělecké tvorby proti posluhování státu. To, co teď uvedeme, je vědomě jenom domněnka, jenom možnost, jenom detektivní rekonstrukce skutečných událostí z jednotlivých útržků z projevů básnickových přátel na rozloučenou. Prokládáme ovšem my⁶¹.

„Svaz československých spisovatelů oznamuje, že dne 6. dubna 1958 krátce před půlnocí zemřel náhle ve svém pražském bytě národní umělec Vítězslav Nezval.“⁶²

„O Velikonočním pondělí ... před půlnocí náhle skončil V. N.“ (Václav Kopecký u rakve)⁶³

„Žádná bolest už nerozerve Tvého srdce a žádný nepřítel už nepronikne k Tvému příbytku.“ (Vilém Závada nad rakví)⁶⁴

„Jeho náhlý sklon odpovídá zběsilému kurzu epochy.“ (Alexander Matuška)⁶⁵

„Soudruh Zápotocký ... oceňoval jeho upřímnost, otevřenost a dravou zásadovou bojovnost. Říkával, že Nezval je stále revolucionářem, stále chce něco nového...“ (Václav Kopecký)⁶⁶

„Naposledy jsem ho potkal v sobotu na Hradčanech. Pravím mu ... bez konvenční fráze: „Ty skvěle vypadáš!“ Slávek se jen poněkud zachmuřil a odpověděl: „Ale dobře mi není.“ ... Znovu jen opakoval, jak si mám zařídit život, abych se dožil dlouhého věku. A druhého dne ten otřes. Nezval zemřel.“ (Jiří Mařánek)⁶⁷

„Nečistí duchové se ho báli jako pes vosy. Byl zraňován nespravedlivostí tak, že v bezprostředním hnutí myslí kácel vše kolem sebe jako tank.“ (František Rachlík)⁶⁸

„Dovedl jako tank prorazit frontu protivníků v zápase o moderní umění ... Nebylo muže ani ženy, kteří by v prověrce loučení mohli říci křivé slovo o jeho stranické příslušnosti k životu ... Vědomý si toho, že z formulace pravdy není pro básníka odvolání, ... necouval. Měl odvahu krásného slova a odvahu krásného činu ... rozčilen okázalou hloupostí povstal proti literárním

60 *Literární noviny* 12. 4. 1958, roč. 7, č. 15; odtud jsou také všechny dále citované pasáže.

61 Viz podtržený text.

62 *Svaz československých spisovatelů oznamuje...*; zde viz *Oznámení a úmrtí*.

63 *Smuteční projev Václava Kopeckého v Domě umělců*; zde viz *Smuteční projevy*.

64 *Smuteční projev Viléma Závady u hrobu Vítězslava Nezvala*; zde viz *Smuteční projevy*.

65 *Alexander Matuška: Zavřelo se magické oko československé poezie*; zde viz *Nekrology*.

66 *Smuteční projev Václava Kopeckého v Domě umělců*; zde viz *Smuteční projevy*.

67 *Jiří Mařánek: Za Slávkem*; zde viz *Vzpomínky a vyznání současníků*.

68 *František Rachlík: Schovávaná bez – krahulíka...*; zde viz *Vzpomínky a vyznání současníků*.

donašečům a příkyvníkům nerozumu ... ukázal na centrum choroby – rakovinu charakterů a zništnou zbabělost malých, malorysých a malověrných.“ (Adolf Hoffmeister)⁶⁹

„Čtyři dny před smrtí strávili jsme s ním celé odpoledne v Klubu spisovatelů.“ (Jan Pilař)⁷⁰

„Bojoval za naše právo dělat uměleckou práci po svém ... S tak velkolepou bezohledností nedovedeme za svůj názor bojovat nikdo.“ (Jiří Trnka)⁷¹

„Měl odvahu za všechny, kteří ji neměli. Při památce básníkově, nedopustíme, abychom pohřbili ve čtvrtek odpoledne do nejstarší země Čech odvahu moderních umělců.“ (Adolf Hoffmeister)⁷²

Petr Hrubý

69 Adolf Hoffmeister: *Pěvec moderního času*; zde viz *Vzpomínky a vyznání současníků*.

70 Jan Pilař: *Kníže básníků*; zde viz *Vzpomínky a vyznání současníků*.

71 Jiří Trnka: *Velkorysý bojovník*; zde viz *Vzpomínky a vyznání současníků*.

72 Adolf Hoffmeister: *Pěvec moderního času*; zde viz *Vzpomínky a vyznání současníků*.

VZPOMÍNKY A VYZNÁNÍ SOUČASNÍKŮ

Emil František Burian

[Drahý Vítězslave...]

Kultura 10. 4. 1958, roč. 2, č. 15, s. 1.

Drahý Vítězslave, cos mi to udělal? Vždycky jsem si myslel, že se se mnou jednoho smutného dne budeš loučit Ty, a zatím je tomu naopak. Takový smutek není k utišení. Vždyť mi s Tebou odchází tak velká část života, že je mi jako bych pohřbíval sám sebe. A svět kolem nás je tak nevýslovně krásný. Život kvete nejkrásnějšími květy jara dělného lidu. A přece ten smutek není k utišení. Ať se namáhám jak mohu, nemohu zadržet pláč. Doprovázím Tě na poslední cestě užaslý ze všeho, co život podává, s bolestnou nenávistí ke všemu, co život ničí. Vítězslav Nezval umřel – Vítězslav Nezval umřel! Jaké hrany se to vtírají do sluchu. Tvé verše v nich bouří proti nenávistné smrti, které je bohužel ještě celá lékařská věda bolestně poplatná. Bouří proti všem, kteří si přejí zničení. Vítězslav Nezval umřel! Takový smutek není k utišení.

Odešel jsi mlád, Vítězslave. A mladý navždy zůstáváš v mém tesklivém srdci. Ach, Ty naše nejkrásnější ze všech laní, na jejíž kráse čas nic nezmění! Co všechno jsme spolu prožili! I čas, kdy naše revoluční sny byly básnivější než skutečnost, i naše dny, kdy sen se stával skutečností, i současnost, která je básnivější než naše sny. Jaké strašné války poznamenaly náš život ranami, které vtiskly našemu umění nenapodobitelný ráz. Kdo by se mohl divit, že v našem umění najde i radost i smutek i lásku i nenávist! Jak bych Tě chtěl teď tady u sebe mít a posílit se jiskrou Tvého pohledu, kterou vznítila Velká říjnová revoluce. Jaký to byl život a proč teď tahle smrt? Ne, takový smutek není k utišení.

Vítězství lidu je i Tvým vítězstvím. Tvůj odkaz se stal pokladem lidu. Jeho rozvíjení září do budoucnosti socialistických a komunistických generací, jejichž sláva bude i slávou Tvého jména. Věřím s Tebou, že se naše vlast rozezpívá nejkrásnější básnivou kantilénou sociální svobody, štěstím lidu a radostí bez válek a bez ukrutné smrti.

Ne, tento smutek musí utěšit to vše, co se z Tvého, z našeho snu již uskutečňuje a co se docela jistě ještě uskuteční. Dnes mé slzy padají na Tvou ztichlou tvář. Ale nezeslábl jsem. Zazlíval bys mi to jistě, a právem. Slibuji Ti slavně, že až do svého dne budu neochvějně věren všemu krásnému, pro co zahořela naše srdce, a že nikdy nedopustím, aby Tvé dílo mohlo být vhodným terčem pro krasodušné čarostřelce.

Bud' sbohem, příteli, velký národní básníku Vítězslave Nezvale.

Emil František Burian

Jan Slaviček

[S Vítězslavem Nezvallem...]

Kultura 10. 4. 1958, roč. 2, č. 15, s. 1–2.

S Vítězslavem Nezvallem jsem se intimněji spřátelil v letech třicátých. Z té doby mám jeho sbírku *Pět prstů* s připsanými verši. Za války, pokud byl v Praze, jsme se stýkali často, někdy skoro denně. Vzpomínám, jak ke mně chodíval do mého ateliéru na Hradčanech, i jak já na oplátku jsem ho navštěvoval na Vinohradech. Vzpomínám, s jakou vervou se tehdy Nezval pustil do malování: dal si ode mne vykládat o kontrastech a brával si ode mne tóny barev, které mu chyběly. Často usedal ke klavíru a hrál a zpíval své songy. Vzpomínám na jeho improvizované projevy plné myšlenkové hloubky, vzpomínám na jeho nenapodobitelné recitování Homéra v řeckém originále.

Nejkrásnější byly naše vztahy pracovní, když Vítězslav Nezval připravoval své studie o malířském díle mého otce Antonína Slavička.

Bylo to v roce 1948, kdy se Orbis rozhodl vydat velkou monografii o díle mého otce Antonína Slavička⁷³. S přítelem Nezvallem jsme často mluvili o otcově umění a znal jsem dobře jeho lásku a porozumění k otcově práci. Požádal jsem ho proto o úvodní studii. Dnes, kdy Vítězslav Nezval není již více mezi námi, chci se srdcem smutným vzpomenout „na stovky dnů, které jsme strávili spolu nad dílem A. S.“. Tak mi napsal věnování do monografie, která potom v roce 1952 vyšla. Nezval postupoval ve své práci na této věci neobyčejně systematicky, začal od jednotlivých obrazů, ke kterým jsem ho zavedl nebo které jsem dal shromáždit ve svém ateliéru, díval se a mluvil – přítomná sekretářka pak stenografovala jeho výroky. Takto vzniklý materiál jsme později třídili podle motivů i časově zařazovali. Byla to práce krásná a Nezval objevoval v obrazech otcových krásu, která byla – až do té doby i mnoha odborníkům – často skryta. Tuto obsáhlou Nezvalovu studii pokládám za nejlepší, která byla u nás o otcově díle napsána. Cituji několik Nezvalových vlastních slov: „Chtěl jsem, obraz za obrazem, upozornit na jednotlivé vlastnosti, které, jak se mi zdálo, spolutvoří krásu a poezii Slavičkovy malby. Vědomě jsem se vyhnul tak zvané *srovnávací metodě*, která obecně snižuje veliké umělce tím, že na ně navěsí jako na polní strašáky nejnesmyslnější cizí strakatý šat, jemuž pak říká *vliv*.“

Rok později se připravovalo souborné vydání korespondence Antonína Slavička⁷⁴. Nezval ujal se i v tomto případě úvodního slova. Tiskárna již čekala na rukopis; Nezval byl v té době velmi zaměstnán. Pro charakteristiku jeho pracovního tempa nemohu nevzpomenout na několik okolností, které souvisely s touto prací. Posledního dne telefonoval, že nemá text úvodu ještě hotový, že přijde zítra, ale na naléhání mé ženy, která věc vyřizovala, přece pak řekl: „Pipčo, budu tedy volat za deset minut, připravte si mašinu k telefonu, sluchátko si přivážete utěrkou k uchu, aby vám nespadlo a abyste mohla psát, a začneme.“ Skutečně pak celou tuto předmluvu, aniž měl písemný koncept, nadiktoval do telefonu téměř bez přestávky za necelé dvě hodiny a po zcela nepatrných korekturách šel rukopis ráno do tiskárny.

Vzpomínám na jednu z přehlídek v Jízdárně, na které Švabinský vystavoval portrét Fučíkův. Nezval tehdy pro mne přijel a společně jsme se obdivovali Švabinského mistrovství. Říkal jsem

⁷³ Antonín Slaviček. Praha: Orbis, 1952.

⁷⁴ Antonín Slaviček: *Dopisy*. Praha: SNKLHU, 1954.

tehdy Nezvalovi: „Měl bys mít také portrét od Švabinského.“ Uplynul čas a loni na podzim došlo k splnění tohoto přání. Nezval jel poprvé sedět Švabinskému do jeho ateliéru v Dejvicích. Ještě večer po sedění mi volal do bytu. Pamatuji se, jak byl nadšen Švabinského moudrostí i jeho uměním. A bylo to nadšení oboustranné. Vždyť i Švabinský, který si posadil Nezvala k oknu svého ateliéru, řekl při pohledu na Nezvalovu tvář svým prostým způsobem: „To je krásné.“ A po druhé mu podle Nezvalova vyprávění nestačil ani papír, chtěl zachytit celou Nezvalovu postavu. Myslím, že z této obdivné spolupráce vznikl jeden z nejkrásnějších portrétů, který nám zachoval Nezvalovu tvář na věky.

Vzpomínám na mnohá přátelská setkání s Nezvalem ve svém ateliéru na Hradčanech. Jedno z nich: radostná slunečná neděle v únoru 1956. Přišli společně s Jiřím Tafrem a sovětskou kunsthistoričkou Larissou Žadovovou. To byl Nezval ještě zcela zdrav, v plné síle. Mluvili jsme o sovětském umění, o mém otci a současném našem českém malířství; moje žena Pipinka nás hostila zákusky a svěžím dobrým moravským vínečkem, jarní sluníčko vesele svítilo do oken. Nezval pojednou rozevřel naši knihu, do které již několikrát při různých příležitostech zapsal své myšlenky a básně, podíval se z okna, vzal do ruky jedno ze svých mnoha per, které měl tak rád a měl jich celou sbírku, a napsal malou básničku, kterou zde cituji, a která mně tak připomíná tehdejší radostnou chvíli:

*Slunce bosá noha
se v okně míhá a míhá
To jaro s nehty s červení
nese k malíři nové umění
Sníh stéká z větviček –
ten malíř – toť Jan Slaviček.*

Jan Slaviček

František Kautman

Odešel ten, který nám otevíral brány poezie...

Kultura 10. 4. 1958, roč. 2, č. 15, s. 2.

Dočítal jsem právě poslední stránky *Pražského chodce*. Neznal jsem dosud tuto jemnou, důvěrně zasvěcenou, každým nervem procítěnou dušezpytnou studii Prahy. Psal ji básník, který jako nikdo jiný procítil a promiloval její kouzlo, který se dovedl ponořit řetězem asociací do nejhlubších záhybů tajemství jejích domů, náměstí, uliček, chrámů, zahrad. A psal ji v době, kdy nad ní a nad celou zemí výstražně zahřmívala blížící se bouře, v níž celý ten podivuhodný komplex tisíciletého lidského díla byl vydán v smrtelnou sázku. Několikrát jsem se vracel k posledním stranám knihy. Je jich téměř celá polovina, neboť jako se nemůžeme rozloučit s milovanou ženou, vymáhající nové pohledy, nové polibky, nová objetí i nová ještě, ta poslední a přece ne poslední

zamávání, tak ani básník nemůže napsat poslední tečku za svým nejhoroucnějším vyznáním lásky milovanému městu...

A za několik minut poté zazvonil telefon, aby oznámil, že Vítězslav Nezval zemřel.

Dlouho se v mé mysli nemohly protnout dva zcela protikladné dojmy: žiji stále ještě Nezvalovou Prahou, také já jsem pražským chodcem a připravuji se právě, mysl osvobozenou od všeho trpkého, vzdát se plně opojným vlnám snění, do něhož zve Nezval po svých stopách. A zcela protismyslně, ba nesmyslně propilovává se ocelová pilka prostého sdělení: zemřel...

Zemřel básník, o němž jako o málokterém druhém bylo možno říci, že celý svůj život zasvětil poezii. V poezii se měnilo vše, čeho se dotkl. Nejdrsnější slova, nejotřelejší rýmy a nejvzdálenější asociace dostávaly pod jeho dotekem řád, soulad, harmonii. Nezval mi někdy připomínal zázračný automat, do něhož jednou stranou vkládáš nejrůznější předměty, cenné i bezcenné, perly i smetí, aby z druhé strany vycházely křišťálově čisté poetické tvary.

Okouzloval nás od okamžiku, kdy jsme poprvé uslyšeli slovo moderní poezie. Milovali jsme jej za války a nechali se unášet stejně tak sladce melodickou romantikou *Manon Lescaut*, jako potají vroucně slabikovaným *Podivuhodným kouzelníkem* a *Edisonem*. A nově, zcela nově jsme jej prožívali, když se k nám vracel poválečnou tvorbou. Nikdy nezapomenu na kouzelný okamžik, v němž mně a Ladislavu Fikarovi předčítal z rukopisu *Zpěv míru*. Nezvalův hlas byl přímo stvořen k recitaci jeho veršů. Refrén „Zpívám zpěv míru“ nabýval v jeho dikci desítky barevných odstínů, intonací. Jaké to bylo štěstí slyšet báseň, která záhy poté jako mírová holubice obletěla celý svět, v okamžiku, kdy ještě vyzařovala svěžestí prvního čtení. Mimoděk všechna pozdější setkání s básníkem mi splývají s touto chvílí. Ať to bylo několik návštěv v jeho pražském bytě, ať to byl neméně opojný zážitek z recitace *Z domoviny* v brněnském bytě rodičů, přerušovaný zvonečkem těžce nemocné Nezvalovy maminky, „matky naděje“, s níž jsme se tehdy rozloučili naposled. Jen jedna návštěva se ze všech vyděluje, neboť ona první signalizovala dnešní strašnou zprávu: v brněnské nemocnici ležel básník na bílé posteli bez hnutí, neodvažuje se po srdečním infarktu k nám obrátit hlavu, a rozmlouval s námi, sleduje nás jen očima.

V takových důvěrných, intimních okamžicích se Nezval přiblížil srdci nejbližší, tak jako ve svých básních nebo lyrických prózách. Ale stejně živou složkou jeho osobnosti byla vášnivá, zaujatá bojovnost. Intimní lyrik Nezval byl současně naším, po St. K. Neumannovi největším básníkem agitátorem, tribunem lidu, bojovníkem za práva dělnické třídy stejně neohroženým jako za práva poezie. Patřil k té generaci básníků, která měla v sobě ještě něco z heroických dob, kdy všichni socialisté byli básníky a všichni básníci byli socialisty. Vášnivě miloval Majakovského i Apollinaira, překládal Rimbauda a Heina, opájel se plátny Antonína Slavička i Kremličky, zbožňoval Picassa, Éluarda, Hikmeta, Pabla Neruda stejně oddaně jako překládal verše Mao Ce-tungovy. A jak odhodlaně a vytrvale se dokázal bít za své umělecké vyznání, jak neoblomně si dovedl vynutit, aby bylo respektováno!

Mnohé z toho, čím jsme žili a co jsme milovali, odchází s Nezvalet navždy. Byl básnickým učitelem mé generace a přirostl nám k srdci nejbližší. Byl jednou z nejpevnějších našich opor a nejjasnějších vzorů v dobách těžkých a složitých. Pokládali a přijímali jsme jej za svého. Jak je

trpké pomyšlení, že také jeho dílo se již definitivně přelévá do uzavřené rubriky literárního dějepisu.

Ale jeho básně jsou příliš živé, než aby se staly jen svědectvím a dokumentem. Z jeho poezie vyrostle ještě mnoho básnických generací jako z půdy nejživnější. Z jeho bojů se budeme také my ještě dlouho učit. Jeho verše budou opojovat, posilňovat i povzbuzovat ještě tolik čtenářů, zvláště mladých. A mladá poezie, která je historicky povolána nastoupit na Nezvalovo místo, přijímá jako odpovědný závazek: nikdy neopustit čistý prapor komunismu a poezie, který držel ve svých rukou!

František Kautman

Josef Kadlec

[Nejsou a nemohou to být vzpomínky...]

Kultura 10. 4. 1958, roč. 2, č. 15, s. 3.

Nejsou a nemohou to být vzpomínky. Už sám pocit, že co chvíli zazvoní telefon a v sluchátku se ozve jasný Nezvalův hlas a bude se bavit o všem, o literatuře i o ptácích, především však o tom, jaký mají ohlas fejetony *Z mého života*, pak že náhle přeruší hovor s poukazem na to, že přišel syn Robert a že zase zavolá, ne, to nemůže být vzpomínka. Stejně jako není vzpomínkou, ale živou současností náš rozhovor před třemi lety na Leningradském šosé v Moskvě, které se mu zdálo trochu abstraktní a jež si vbrzku zamiloval pro neustálý pohyb aut a chodců a pro ono oslnivé večerní osvětlení velkoměsta. Mluvílo se o světové poezii, o jménech jemu drahých, která měla silný zvuk ve světové poezii (Majakovskij, Aragon, Jesenin, Éluar, Hikmet a Neruda), o poezii, kterou příliš dobře znal a které věřil; rozhovor přeskakoval z jména na jméno, z osoby na osobu, a zatím ne zcela určitě formoval zamýšlený plán cyklu pamětí, které by měly být, jak je později autor nazval, literárními pamětmi svého druhu. V Moskvě byl tehdy mráz, stromy byly holé, obilné mrazem, a Nezval se pomalu, tak nějak samozřejmě, ve velké ušance stažené na uši, procházel po své Moskvě, okouzloval se její atmosférou, jemu vždy nesmírně blízkou. A ještě jeden večer s Konstantinem Fedinem, kdy se hovor opět na chvíli stočil na téma pamětí a přispěl též svým dílem k utvrzení nejasně se rýsujícího zámyslu. A pak přešel čas a nová setkání, záměr napsat „literární paměti svého druhu“ byl na nějakou dobu pozapomenut. Snad by Jiří Taufer mohl vyprávět o dalších rozmluvách na toto téma i mnohé o tom, jak vznikaly jednotlivé kapitoly velkolepého cyklu umělcova vyznání *Z mého života*. Není však také vzpomínkou onen telefonický hovor ani beseda při černé kávě u Nezvalů, kdy byly napevno dohovořeny termíny dodávání rukopisů (proč to neřící: sám jsem příliš nevěřil, že budou plněny) a uzavřena nepsaná dohoda. Nezvalův souhlas se však změnil ve skutek: a od toho dne (bylo to, myslím, 3. ledna 1957), jako plynuly týdny v kalendáři, pravidelně vycházely na stránkách *Kultury* nezvalovské exkurze do prožitých let, oživující s překvapivou jistotou ovzduší, v němž se utvářel obrovitý talent básníkův. Stalo se jaksi samozřejmostí, pro nás v redakci a patrně i pro čtenáře, číst každý čtvrtek novou kapitolu (pro nás v redakci s týdenním předstihem), kterou autor s neobvyklou kázní psal a posílal.

Tak se stal Vítězslav Nezval nejstálejším spolupracovníkem tohoto listu (publikoval tu nové verše, nedávno se ještě chystal říci své slovo k diskusi o tzv. halasovštině, k otázce životního pocitu, v níž sám nikdy neměl nejasno). Když jsme si někdy ve shonu dne neposlali však pro rukopis, už rozezleně drnčel telefon a Nezval připomínal – jak to, že jste zapomněli. Nebo na podzim minulého roku, kdy nemocí upoután na lůžko volal a zlobil se, že mu psací stroj klouže s kolenou a ruší ho v práci. Nebylo takových okolností a příčin, které by mu mohly zabránit, aby přesně, každý čtvrtek, nedodal svůj rukopis... Naposledy právě před týdnem.

V pražských ulicích je proměnlivý duben, chvílemi padá ještě sníh. Z našeho života odešel člověk nejbližší. Cyklus jeho pamětí zůstal nedopsán, zůstal torzem. Dnes vychází poslední jeho pokračování. Psal je básník naší současnosti, básník z největších, jaké znala tato země, z největších, jaké měla světová poezie tohoto století.

Josef Kadlec

Vladimír Šmeral

Budeš žít i budoucím

Rudé právo 10. 4. 1958, roč. 38, č. 99, s. 1.

Těžko vyslovit slovo do ticha bolesti, tak neuvěřitelně, nečekaně zasáhnuvší srdce. Myslím, že dnes ani není třeba říkat slova, která stejně cítí celá naše země, Tvá domovina.

Hlavou mi letí všechna naše setkání, plná horoucího dechu života milovaného, že nemohu pochopit jeho konce. Odpusť, přece však musím Ti vyslovit dík za Tvou lásku k divadlu a k hercům. Znovu přede mnou vystupují postavy Tvých dramát, které jsem hrál. Daroval jsi jim revoluční romantismus svého mladého dychtícího srdce, jak činí jen největší umělci. Tvé srdce bylo velké, ale ne nekonečné. A přece jsi dával, na dlaních jsi je dával. Dík! Zůstane v nich věčně. A dál vzpomínkami letí básně, které už před mnoha lety jsem přednášel tisícům dělníků na jejich manifestacích. Už při vyslovení Tvého jména zaplněné prostranství tichlo. Když dozněly Tvé verše, jako bouře vytryskla láska ze srdcí dělníků ke svému básníku.

Za srdce srdce, za lásku lásku. Ano, Slávku. Za srdce srdce. Rozdával jsi je, jak činí největší umělci, a rozdal jsi je celé na otevřených dlaních, a jen ty nakonec Ti zůstaly. Ale každý z nás, když otevře Tvou knihu, slyší jeho tep, i když už nejsi mezi námi. Tak žiješ dál pro svůj národ, tak žiješ dál, aby se lépe žilo na celém světě. A budeš žít i budoucím.

Tvůj Vladimír Šmeral

Vlastimil Maršíček

Poslední setkání*Tvorba 10. dubna 1958, roč. 23, č. 15, s. 338–339.*

Když jsme se ve čtvrtek v našem pražském klubu loučili, nevěděl jsem, že víckrát Tvou ruku nestisknu. A že místo návštěvy u Tebe, kam jsi mě pozval na tyto dny, budu Tě naposled vyprovázet. Slyším každý odstín Tvého vzrušeného hlasu, pamatuji si vše, o čem jsme mluvili, ožívají ve mně Tvé obavy, s kterými ses nám svěřoval. A jakou jsem měl radost, když ses při posledním stisku našich rukou ke mně přátelsky naklonil a znovu mi řekl, abych Ti tykal. Po celou dobu, co jsem Tě znal – a jak jsem šťasten, že jsem často mohl být v Tvé přítomnosti! – jsem se ostýchal a nějak se k tomu nemohl odhodlat: příliš jsem si Tě vážil, příliš jsem Tě měl rád.

Vím, že už mě neslyšíš, vím, že již nevíš, že dnes tak prvně činím a že bych Tě chtěl oslovit co nejdůvěrněji. Smrt přece nepřetrhává pouta mezi živými a mrtvými, alespoň v našich vztazích je bezmocná. Naopak, řekl bych, jen víc sblíží – proti své vůli, proti své zákeřné zlobě. Učí nás vážit si lidí, jejichž význam jsme si ne vždy dost dobře uvědomovali, vede nás k ještě větší úctě k těm, které jsme ctili.

Dnes Ti to už mohu prozradit: obávali jsme se o Tvůj život, i když jsme Ti to nepřiznávali. Pociťovali jsme strach, když jsi před necelými třemi nedělemi odjížděl do Itálie. Když jsme Tě odváželi na letiště, v té tváři, v tom jemném seizmografu Tvých nálad, Tvých duševních stavů, Tvých radostí i Tvého hněvu, v Tvé citlivé tváři nebylo něco v pořádku. Ani sobě jsem si to nechtěl přiznat, spíš podvědomě jsem to tušil a cítil. Žil jsem v nemocnici mezi lidmi, které přepadala smrt, – a vryl si v paměť, jakými náznaky se už předem ohlašuje. Ale nechtěli jsme Ti kazit radost: hleděl jsi k své cestě do Itálie jako k spásné hvězdě, tušili jsme, že si od ní slibuješ obrodu i uzdravení. Očekával jsi ji netrpělivě, vyhlížel jsi příznivé počasí, těšil ses, jako bys cítil, že je tomu tak naposled. Takřka už za zápražím života a v předsíni velkého ticha jsi navštívil slunečnou zemi božských básníků, jako by ses přijel na vlastní oči přesvědčit, odkud putovali do podsvětní říše duše těch, jimž jsi roven svým dílem.

Povzbudil jsi nás, když jsi cestou k letišti náhle ožil, říkáte nám, že je Ti lehce, že jsi svěží a že pociťuješ štěstí... A tvoje tvář – po vystoupení z letadla po Tvém návratu přesně týden před Tvou smrtí – naznačovala, že ses opravdu osvěžil a že jsi doopravdy štěstí pocítil. I v tom, že ses pustil sám napřed únavnou cestou letadlem přes Švýcarsko, jsme viděli naději na obrat k lepšímu. A s jakou vděčností jsi vyprávěl o posádce našeho letadla, jehož pilot přišel z kabiny za Tebou a starostlivě se Tě ptal, zda by měli snížit výšku letu kvůli Tvému srdci...

Mátl nás však spěch, s jakým ses domů navracel, mátl nás, že ses nechtěl zúčastnit večera v Miláně, který byl připraven na Tvoji oslavu. Ale Tebe sláva nikdy nezajímala, Tobě byl bližší vzduch, Tobě bylo milejší slunce, které Tě zaplavilo naposled svou vlídnou náručí na jihu Itálie.

I my jsme kolísali, pozorující každý zákmit v Tvé tváři, každý stín v Tvém oku, každý záchvěv Tvé ruky. Cítím, jak ses mě chytil za paži, když jsme Tě odváděli od letadla... Sdíleli jsme Tvou radost, s jakou jsi volal hned z letiště svým drahým, že ses navrátil ve zdraví. Tatam byla Tvá únava, když jsi nám říkal o svých dojmech z cesty, když jsi hovořil o svých zápiscích a kreslil nám

tváře italských básníků, s nimiž ses setkal. Básně o tom už ale nenapíšeš! A také už nám o tom nebudeš vyprávět! A také už nezahájíš večer Nazima Hikmeta, na který ses tolik těšil...

Ve čtvrtek 3. dubna jsme spolu hovořili naposled! Tehdy ses také, myslím, naposled viděl se svými druhy: objali jste se s Vilémem Závadou, stiskl sis ruku s Františkem Hrubínem, Janem Nohou a dalšími. Tehdy ses naposled zlobil na ty básníky, kteří komolí náš jazyk a zamotávají pohříchu věty, zamlžující jejich smysl. Tehdy jsi naposled vzdal hold naší mateřštině, vedle níž, podle Tvých slov, tolik velebená francouzština bledne závistí, nemohouc ze sebe vytvořit takovou pokladnici rýmů jako náš prostý jazyk.

Ale tehdy ses nám, svým přátelům, také naposled svěřil se svými úzkostmi. Vyprávěl jsi nám o příčině smrti svého otce, četl jsi nám své jaterní nálezy a stěžoval si na těžkou únavu. Proč Tě stále přepadala touha spát a proč Tě přikrývala svými křídly? Proč jsi v Itálii procitl z takového těžkého spánku se vzpomínkou na mrtvého otce, který Tě k sobě volal? Proč jsi tam najednou z čista jasna začal recitovat útržky veršů, v nichž Tě lákala smrt? Proč jsi s takovým chvatem psal své Paměti, které už nedokončíš?⁷⁵ Mnozí tvoji básničtí druhové je přece obvykle psali až v pozdějším věku... A proč já jsem – dnes se Ti k tomu přiznávám – pocítil ve chvíli, když jsi mě k sobě zval, takovou úzkost?

*

Vítězslav Nezval se až do poslední chvíle zajímal, ač těžce nemocen, o vše kolem sebe: o osudy nejdrobnějších lidí, o praktické otázky spisovatelské organizace, o mladé básníky, nad nimiž vyslovil nejednu obavu, aby se zase nezachumlávali do vět a obrazů, chladně rozumově vyspekulovaných a cizích cítění našeho čtenáře. Zlobilo ho i sebevědomé počínání některých mladých kritiků, tupých a lhostejných k citlivému srdci básníka, a – podle něho – nechápajících poezii. Dovedl povzbudit, dovedl se mýlit a odpouštět, dovedl se i prát, hněvat a mít svou hlavu. Vždyť mu šlo o člověka a o spravedlnost. Až do hloubi duše ho zlobila přízemnost, nízkost, podlost, podlízavost a hrbení hřbetů. Pohrdal nepřátelskou závistí, která se kolem jeho osobnosti, většinou z neznalosti a z ústního podání, šířila. Nikdy však, neznaje zbabělost, nepohrdal člověkem, ať už byl jakýkoli.

Ale ze všeho nejvíc měl jednu vlastnost, kterou si podle jeho příkladu na člověku nesmírně vážme: říkal vždy to, co si myslel a co cítil. A proto jsi – ať už jsi s ním souhlasil nebo ne, v zásadě či pro předmět hovoru – vždycky věděl, že se nepředstírá, věděl jsi, na čem jsi a s kým máš tu čest. Byl spontánní a přirozený jako jeho verše. Jak se sluší na velikého básníka – opravdového člověka!

Vlastimil Maršíček

⁷⁵ Vzpomínkové fejetony *Z mého života*, které v týdeníku *Kultura* vycházely na pokračování (1957–1958).

Miroslav Ivanov
Kamarád Nezval

Práce 11. 4. 1958, roč. 14, č. 86, s. 5.

Pod námi se rozutíkaly červené střechy Malé Strany, drobné uličky a špičaté věže chrámů. Nádherný výhled. Okno bylo široké a pohledem odtud jsi mohl obejmout celé město: od hradčanských zdí až k černému Petřínu. Sněhové vločky se střídaly se sluníčkem, z petřínských strání voněla jarní, vlhká země.

Malíř Jan Slavíček, zasloužilý umělec a laureát státní ceny, popošel několik kroků od okna a ukázal na červené křeslo. „Tady seděl před několika desítkami hodin. V sobotu. Dneska máme úterý... Mluvil o životě i o smrti. Co je po smrti? Ach, ne, nač na to myslet, když se chce žít, a člověk je naplněn chutí tvořit, psát...“ Křeslo stojí poblíž masivního sloupu, podpírajícího starodávnou místnost. Vedle malý stolek se svícnem, jehož svíčka je už malá, maličká. Opodál nízká kožená křesílka.

„Chodil sem často, moc často...“ zavzpomíná malíř. „Měli jsme se rádi. Pracovali jsme spolu. Jednou, je tomu už hezká řádka let – bylo to v roce 1933 – mi věnoval svou sbírku *Pět prstů*. Já mu dal za to nějakou kresbu – a v té době jsme se sblížili. Za války jsme se stýkali skoro denně. Bydlel na Fochovce na Vinohradech⁷⁶ a já jezdil buď k nim, nebo on k nám. Támhle stálo piano“ – Slavíček ukazuje do rohu sousední místnosti – „a tam hrával své songy a zpíval. Málo tehdy psal, zato hodně maloval. Já mu dával barvy a on byl vášnivý malíř...“

Slavíčková žena přináší koflíky kávy. Všude kolem jsou obrazy, fotografie a sochy.

„Chodil sem neohlášen. Třeba tuhle“ – malíř vytahuje krabičku od cigaret, kde je několik Nezvalových vět, oznamujících, že se tu stavil v půl šesté ráno, ale nemohl se dozvonit... „Našel jsem to tehdy za dveřmi,“ říká s úsměvem.

„Čítávali jsme spolu Homéra. Nezval byl originální recitátor. Zaklonil hlavu a spustil. Znal to řecky a dovedl dát veršům takový patos, že strhl každého posluchače. Před časem, když začínal psát svou *Atlantidu*, mi najednou zvoní telefon. Jeho hlas byl rozčilený, netrpělivý... Prý shání po celé Praze jednu antickou knížku a nikde ji nemůže sehnat. A tak že si vzpomněl na mě, na Slavíčka, a že ji jistě budu mít doma...“

„Co to bylo za knihu?“

Malíř mlčky vytáhne z knihovny útlý svazek: Platonova *Kritias*⁷⁷. „Ještě večer si ji nadšeně odnesl...“ dodává po chvíli.

„Byl obdivovatelem antiky. Škoda, že se tehdy před rokem nepodíval s námi do Řecka. Pamatujete na ten den?“

Přikyvuji. Vyšli jsme z budovy athénskému muzea, omámeni krásou soch i váz, zavolali taxík a Slavíček tiše řekl s posvátným přízvukem: „Na Akropol...“ Přelézali jsme spolu zříčené chrámy a malíř si vybíral vhodné místo k práci. Náhle se sehnul a cosi sbíral na zemi.

„Co to děláte?“ tázal jsem se překvapeně.

⁷⁶ Dnes Vinohradská třída č. 109, Praha-Vinohrady.

⁷⁷ První zmínky o bájně Atlantidě pocházejí právě z Platonových dialogů *Timaios* a *Kritias*; Nezval z těchto Platonových děl při psaní svého dramatu čerpal.

Slavíček se narovnal, v ruce drobné úlomky mramoru a s omluvným úsměvem vysvětloval: „Víte, Nezvalovi na památku. Když sem nemohl jet, tak aspoň ať má takovou maličkost...“ Měl z těch drobností radost, byl úžasně citlivý a dovedl se radovat i z věcí prostých, nepatrných.

„Když chystal svou velkou monografii o mém otci malíři Antonínu Slavíčkovi, scházeli jsme se často a bývala to šťastná setkání. Nezval – to byl ohromný chlap. To byl úžasný člověk. Ta paměť, ta jeho fantastická schopnost přesně a rychle formulovat své myšlenky, to byl – to byl lev.“ Ne, nedá se popsat tón poslední Slavíčkovy věty. Bylo to zvolání, výbuch slov, byl v tom úžas, láska a obdiv i smutek bez konce...

Zvolna čte verše, které mu Nezval napsal. Nemůže je dočíst.

Nezval se před týdnem vrátil z Itálie s novými silami... Opravdu? Nebylo to jen poslední vypětí před smrtí? Slavíček mlčí. Má neuvěřitelně podobnou tvář Karlu Konrádovi. Jen jeho tělo je mohutnější, má v něm více síly.

„Nezval měl plný notýsek poznámek a všechny chtěl zpracovat. Chystal se napsat fantastickou povídku z Holandska. Vykládal mi děj a měl jsem mu dělat ilustrace. Půjčil jsem mu dokonce i plán Amsterodamu, chtěl v něm totiž nalézt kavárnu, kde seděl a kde se mu stala taková zvláštní příhoda... Už ji nenapíše.“

Už nikdy nezasedne do červeného křesla u svého přítele Slavíčka, už nikdy nebude obdivovat krásu a monumentalitu Prahy, ležící pod malířovým ateliérem.

Je smutno, třebaže přichází jaro. Je smutno, protože zemřel veliký básník.

Miroslav Ivanov

Josef Kaušitz

[Nevyzpytatelná krutost osudu...]

Literární noviny 12. 4. 1958, roč. 7, č. 15, s. 3.

Nevyzpytatelná krutost osudu chtěla, aby k tomu došlo v poslední chvíli. Přitom se oba už při prvním setkání tolik navzájem utvrzovali v tom, že dlouho žít je povznášející, nevyčerpatelná příležitost k činům, které mohou blažit nejenom jejich tvůrce. Oba to také všemi silami dokazovali.

Letos koncem ledna setkaly se dva světy, které byly odjakživa k nesetkání. Bylo to poutavé a inspirující. Bylo to silné a také vzbuzující bázeň. Bylo to však upřímné. Švabinský byl samá záře, Nezval samá mluva, potřásali si rukama, byli oba rádi tomu potřásání a byli hned napoprvé přáteli na hlubinu duše. Švabinský se ihned, jako pokaždé, hnal do práce. Posadil si model: „Jenom prostě, jako bychom měli spolu chvíli povídat...“ Nezval ho zase utvrzoval v tom, že se nepotřebuje ani opřít o židli, že vydrží takto, jak dlouho bude zapotřebí, a že se cítí skvěle. Nepřál si nic jenom sklenici vody: „Hodně odtočit, aby byla pořádně studená!“ Pak seděl a mluvil. Občas se živě pohnul, avšak na mírně napomínající gesto Švabinského levice se poslušně vrátil do správné pózy. Říkával pak: „Švabinský je jako dirigent.“ A Švabinský slyšel jeho mluvu, mluvil také, nezvykle mnoho při své práci. Vymezené půldruhé hodiny pokaždé uplynulo rychle, jako letí čas v pohodě.

A tak pětkrát, než byl portrét hotov. Pokaždé se vítali jako při prvním setkání, pokaždé se loučili jako při posledním loučení. Nyní už víme, proč se jim oběma při posledním stisku ruky poněkud zachvěl hlas.

Josef Kaušitz

Boris Polevoj

Žije ve svých verších

Literární noviny 12. 4. 1958, roč. 7, č. 15, s. 4.

Jsou lidé, o nichž je těžko a vlastně skoro nemožné mluvit v minulém čase. Právě takový je Vítězslav Nezval. Je to básník, jak se říká, z milosti boží, básník až do morku kostí. Neměl jsem mnoho příležitostí mluvit s ním o samotě. Častěji jsem se s ním setkával v přátelském kruhu spisovatelů. Ještě častěji jsem ho slýchal z tribuny. Přitom jsem se nikdy nemohl zbavit pocitu, že ať dělal cokoli, ať se zabýval čímkoli, že jeho básnický mozek neustále pracuje a že se v jeho hlavě rojí obrazy a skládají verše.

Jednou, bylo to v Moskvě, v hotelu, uprostřed rozhovoru o věcech zdaleka ne poetických, řekl Nezval, který se jako obvykle bouřlivě účastnil diskuse, dívaje se z okna:

„Tamhleten oblak nad Kremlem připomíná pivoňku. Kdosi položil pivoňku vedle Spasské věže.“

Jindy přednášel v kroužku svých moskevských přátel verše ze své skvělé poemy *Zpěv míru*. Potom četla tytéž verše v překladu do ruštiny dívka, žačka střední školy, dcera jednoho z našich společných přátel. Vítězslav si uprostřed recitace náhle začal utírat oči:

„Víte, přátelé, poezie může, stejně jako hudba, znít mezinárodně, jestliže se v podobě izolátoru mezi básníkem a posluchačem nevyskytne špatný překladatel.“

U nás překládali Vítězslava Nezvala nejlepší básníci. Proto my, sovětští lidé, známe plnou míru jeho mistrovství a proto ho zvláště milujeme. Ano, „milujeme“, „oceňujeme“, a nikoliv „milovali jsme“ a „oceňovali“. Pro nás neumřel – ne, nezemřel můj drahý přítel Vítězslav, plný plamene a bouřlivé energie. Žije ve svých verších, v srdcích čtenářů, v duši svých přátel.

Boris Polevoj

Nazim Hikmet

[Já vím, tváří v tvář smrti je třeba mlčet...]

Literární noviny 12. 4. 1958, roč. 7, č. 15, s. 4.

Já vím, tváří v tvář smrti je třeba mlčet, pěsti sevřené. Já – píši.

Před týdnem jsem byl u něho doma, přede dvěma dny byl na návštěvě u přátel, včera ho viděli, jak chodí po nákupech, dnes – už není.

Je těžko uvěřit v smrt lidí, tak živých, tak plných naděje a tak vášnivých, i když víme, že nosili už osm let v srdci prasklinku, i když víme, že lékaři klopi oči smutně a se studem, když chceme, aby nám dali o tom srdci zprávu.

Jeden z velikých mistrů opravdové veliké poezie dvacátého století – zemřel. Ve smutku je nejen česká literatura, ale i literatura světová.

Byl stejně velký jako Apollinaire, Jesenin, Majakovskij, Éluard.

Když jsem poznal jeho poezii, byl jsem hrdý na to, že žije v našem světě, že je básník, byl jsem hrdý na to, že je komunista, že je můj přítel.

Vítězslav Nezval, který zemřel v Praze v noci 6. dubna 1958, zanechal budoucím pokolením nezhasitelné světlo, lidé, kteří milují verše, budou si to světlo odevzdávat z ruky do ruky jako pražské jaro.

Vyslovuji vám soustrast, vážení občané Prahy a světa.

Nazim Hikmet

Ilja Erenburg

[Mezi básníky mé generace...]

Literární noviny 12. 4. 1958, roč. 7, č. 15, s. 4.

Mezi básníky mé generace Nezval byl jedním z nejlidštějších. Pojila se v něm velká citlivost a umění s hlubokým smyslem pro spravedlnost, dokázal, že poezie může být drahá jak jednotlivci, tak celému národu. Byl to muž odvážný, přímý, citlivý, se srdcem dítěte, což znamená se srdcem básníka. Jsem hrdý na to, že jsem ho znal tak dlouho, že po desítky let nás pojilo hluboké přátelství, přestože jsme žili od sebe tak vzdáleni.

Ilja Erenburg
Paříž, 8. dubna 1958

Jiří Mařánek

Za Slávkem

Literární noviny 12. 4. 1958, roč. 7, č. 15, s. 4.

Co chci dnes napsat, není rozbor velikého díla podivuhodného kouzelníka poezie, ale osobní vzpomínka na renesančně opojeného člověka, k němuž mne po třicet let vázalo důvěrné přátelství. Jeho hluboká citovost, i když se snad někdy vybíjela výbuchy sopečného nitra, nikdy nedovedla zranit a vždy svědčila o člověku, který miluje lidi a život.

Vzpomínám – a byla by to celá kniha vzpomínek, co jsme spolu prožili – jak jsme se loni společně léčili ve Františkových Lázních. Vyzbrojen odbornými vědomostmi, udílel mi rady, jak si prodloužit život. Dokonce jednou přispěchal, aby mi oznámil, jak v Rumunsku úspěšně léčí

novokainem – a že se tam spolu příštím rokem vypravíme... Krásně tu, v městě Goethově, improvizovaně přebásnil vstupní verše jeho *Fausta* a sám tu psal verše, které mi potom předčítal. Pamatuji se, jak mu při tom někdy stékaly po tváři slzy. Bezděčně jsem si vzpomněl na Heinricha Kleista. Dopsal *Penthesileu* a přítel, jenž ho navštívil, zastihl ho usedavě plačícího. Když se ho polekaně zeptal, co že se stalo, odpověděl mu Kleist mezi vzlyky: „Penthesilea umřela!“

Naposledy jsem Slávka, toho milence života, jenž od mládí dal všechny své síly do služeb pokrokového umění, naposledy jsem ho potkal v sobotu na Hradčanech. Pravím mu bez konvenční fráze: „Ty skvěle vypadáš!“ Slávek se jen poněkud zachmuřil a odpověděl: „Ale dobře mi není.“ Pak ještě chvíli hovořil o mých vzpomínkách, jež právě četl, ale nechtěl se tentokrát dát pozvat do mého blízkého bytu. Znovu jen opakoval, jak si mám zařídit život, abych se dožil dlouhého věku.

A druhého dne ten otřes. Nezval zemřel. V mém smutku se mi vybavila biblická věta o člověku, jenž jiným pomáhal, sám sobě pomoci neuměl.

A to je skutečnost nejbolestnější.

Jiří Mařánek

Jan Werich

[Mnohokrát jsem se chystal...]

Literární noviny 12. 4. 1958, roč. 7, č. 15, s. 4.

Mnohokrát jsem se chystal zajít za tebou, až oba nebudeme vědět, co počít s volnou chvílkou. Zaklepat a dříve, než slovo řekneš, vysypat na Tebe bez zábran strachu z frází všechno, všechno, jedním slovem, proč Tě mám, Nezvale, rád. Až tenhle led prolomím, pak klidně a ve smíchu sečtu všechny Tvé dary a pěkně Ti za ně poděkuju.

Jak jsme tenkrát stáli spolu před výkladní skříní horoucně roztoužení oslavit slávu dne koupí něčeho, to asi nejdříve probereme a hned potom Tvoje groteskní první setkání s mojí Zdeničkou. Znovu Tě budu přirovnávat k obrovské sněhové kouli, která se valí vesmírem a nabírá do sebe perly, diamanty, zvadlé listy a hvězdy. A znovu se budeš řehtat a dokreslovat obraz po svém, a pak Ti přibližně řeknu tohle: Nezvale, to je báječný, že jsme spolu. Tu, v Tvém pokoji, v naší zemi, v našem světě, že jsme! A jsem rád, že jsem s Tebou v jedné době. Že se tě mohu dotknout, že mohu slyšet Tvůj hlas, že se můžeme hádat, pamatuješ, jak jsme se jednou strašně pohádali U Brabců? Chovám Tě ve své duši tam někde, kde člověk hledá oporu; za sebou jako jistotu. Víím, že kdybych v úzkosti zavolal, že bys přišel na pomoc. V úzkosti, která prýští někdy z krásy, někdy z ošklivosti bytí. Miluji Tvůj hlas, když se zlobí, když se mazlí. Jednou ses na skok u nás zastavil. Spatřil jsi svou *Manon Lescaut* a neodolal jsi. Celou jsi mi ji přečetl, přisedával z židle na židli, burácel a šeptal. Viděl jsem Tě jak v mlze, pro slzy, za které jsem se tenkrát trochu styděl.

Tys mi dal moc věcí, Nezvale. Mezi jinými takový malý, starý, odřený škopíček na slivovici. A představ si, teče!

Dal jsi mi páva, který „skloněn hlavou do talíře, rozhrnul ocasem nebe“.

Vypověděl jsi odedávna boj nudě, krutému nepříteli.
Naučilš mne milovat Prahu
svobodným srdcem
svobodného muže svobodných snů a tužeb.
A to je jen zrnko z hory klenotů, které jsi vykoulil baculatou rukou.
Zaklepal jsem.
Nikdo mi neotevřel.

Jan Werich
V Praze 8. dubna 1958

František Rachlík

Schovávaná bez – krahulíka...

Literární noviny 12. 4. 1958, roč. 7, č. 15, s. 4.

*Krahulíku, ty to víš,
co mne trápí dnes.
Moje srdce samým hořkým žalem
puká, puká,
vrat' mi je a nech si „pět peněz“.⁷⁸*

Mé vzpomínky na Vítězslava Nezvala rámuji dvě provedení jeho *Schovávané na schodech*.

První z roku 1931, kdy po premiéře ve Stavovském, dnes Tylově divadle⁷⁹, přijel ke mně, do mého malého zahradního domku v Braníku, ještě s režisérem představení Jiřím Frejkou a mladými herci Národního divadla.

Byl to bouřlivý večer. Nezval zpíval své songy ze *Schovávané – Krahulíka* do únavy a s vášní – recitoval varianty veršů. Ještě teď slyším:

„Když člověk umírá, prý ztrácí svoje srdce...“, myslil tehdy umírání láskou...

„Proč nejsem hercem?“ povzdechl si – učil se šermovat – a hned popadl v rohu stojící mou hůl a udělal několik sotů, které se při jeho váze rovnaly útoku vášnivého býka.

Druhá *Schovávaná* byla ona karlínská z roku 1952⁸⁰, která patřila k údobí jeho, jak sám říkal, znovuvzkříšení.

Zas zpíval, recitoval, skládal hudbu, kreslil kostýmy, hádal se s kdekým – hrál na klavír.

Myslil zas na lásku, tento věčný milenec múz. Zas jeho srdce se změnilo „v hnízdo slavíků...“.

⁷⁸ Z divadelní hry *Schovávaná na schodech* (1930).

⁷⁹ *Schovávaná na schodech*. Národní divadlo Praha. Režie Jiří Frejka, prem. 18. 4. 1931.

⁸⁰ *Schovávaná na schodech*. Divadlo hl. m. Prahy. Režie Jiří Frejka, prem. 4. 6. 1952.

Když sedával v šeru hlediště a pozorně sledoval zkoušky – režii měl opět Jiří Frejka – přeříkal si polohlasně s sebou verše přednášené na jevišti. Někdy, když rytmus nebo kadence či přízvuky a pomlky nebyly podle jeho představ, recitoval už hlasitě, dokonce vybuchoval.

„Ticho tam!“ rozkřikl se od svého pultu Frejka. „Kdo to huláká při zkoušce v hledišti?“

„To jsem já, Jiří! Kdo to má vydržet?!“ volal Nezval ze tmy. „Říkají to, proboha, špatně – to doslova bolí!“

„Vždyť to, Slávku, šmarjápano, teprve zkoušíme – hledáme. Přijď sem za tři neděle a pak si hulákej!“ bránil se Frejka.

„Já jdu raději pryč. Mě by ranila mrtvice!“ zlobil se Nezval, prchaje z hlediště.

Ale pak mu to nedalo a za chvíli se zase vracel a tiše si sedl vzadu, aby si zas pobrukoval verše s sebou a aby, tot' se ví, zas, po jistém ovládnutí, vybuchoval a scéna s režisérem se opakovala.

Frejka říkal starostlivě:

„My ho prostě do divadla pustíme až o generálce!“

„To by nešlo!“ namítl jsem. „On by nám určitě vyvrátil dveře.“

Podobné výstupy se odehrávaly při zkoušení hudby, při sborech, baletu.

Sám chtěl zpívat, hrát, tančit.

„Měl jsem být hercem...“ zasteskl si jako tenkrát před dvaceti lety.

Ano, chtěl být vším. Naplňovat svůj život životem kolem sebe. Byl životem samým v nepřetržitých oslňujících proměnách. Byl jeho pravdou, kterou dovedl tak odhodlaně a nadšeně vyjadřovat a dávat jí nové netušené krásy. Dovedl za Ni bojovat – a jak bojovat! Pro Ni se stával zápasníkem umíněným a nebezpečným. Nečistí duchové se ho báli jako pes vosy.

Byl zraňován nespravedlivostí tak, že v bezprostředním hnutí mysli kácel vše kolem sebe jako tank.

Dovedl hrozit jako uražený prorok. Jeho spílání byla přesná jako jeho verše. Nešetřil slovy, obrazy ani kletbami, aby:

„v nepravdu potměšilou
uhodil božím bleskem...“

František Rachlík

Jan Pilař

Kníže básníků

Literární noviny 12. 4. 1958, roč. 7, č. 15, s. 5.

Nebyl to snadno pochopitelný člověk. Nebylo lehké přijmout ho naráz v jeho živelné dravosti, nevypočitatelnosti, v jeho nezkrotné vůli podrobovat si život vždycky jen po zákonu svého srdce.

Bylo v něm něco z výbušnosti sopky, která z nejvnitřnějších hloubek české země rve kusy skal a roztavuje i nejtvrďší kovy v ohnivé jiskry zpěvu. V tom neznal žádných zábran a omezení.

A přece bez tohoto nespoutaného života, který někdy uváděl v pohoršení závistivé duše, by nebylo jeho poezie, za níž byl po právu nazván knížetem básníků. Byl jsem svědkem, jak mu tento vznešený titul dal při jedné návštěvě v Beskydech sám Petr Bezruč.⁸¹

Chodil jsem s ním před několika lety po leningradské Ermitáži. Byl fascinován Rembrandtem. Třikrát se vrátil do sálu, prohlížel si čočkami brýlí každý stín, jas, každou barevnou vrstvu, každý suverénní tah štětce. Jestliže dva dny předtím v sekci moskevských básníků doznávaly ještě tehdejší české literární spory, nebylo možno před geniálním malířem nedat za pravdu jeho argumentům o jediném možném realismu, který se rodí jen z vnitřně vybojované svobody a z největšího tvůrčího soustředění.

Zdávalo-li se nám někdy, kdož jsme se v posledních letech účastnili literárních sporů, v nichž Nezval byl vždycky vášnivým bojovníkem, že jeho cesta je příliš živelná a nezachytitelná, pochopili jsme později po těžce vydobytých zkušenostech, že to byla vpravdě revoluční cesta socialistického básníka, jemuž to, co my mladší jsme si často vynahrazovali vůlí, bylo samozřejmou prazkušeností. Že tu nešlo o živelnost a bezbřehost, ale o myslitelskou koncepci světa a poezie, důsledně budovanou, neustále promýšlenou a dotvořovanou.

Jak při tom všem nevzpomenout na tehdejší diskuse kolem básně *Moře* a jubilejní stati o Apollinairovi, otištěných v *Literárních novinách*! Tyto polemiky se nám z dnešního dne zdají plané, naivní. Pravda v nich byla na straně Nezvalově.

Tato i jiná nedorozumění se v posledních letech vyjasnila. Vždyť i tato střetávání byla zejména pro nás mladší plodná, ostříla náš smysl pro osobnost, pro správné chápání socialistického umění, pro světovost naší poezie.

Nezval chodíval v posledních dvou letech rád na schůze Svazu spisovatelů. Líbil se mu nový duch, který tu po sjezdu spisovatelů zavládl⁸². Sám se o přátelské vztahy mezi spisovateli odlišných názorů zasloužil nejedním moudrým zásahem. Dovedl bránit ty, jimž bylo ukřivděno, dovedl se přiznat s otevřeností velkých lidí, kde se sám mýlil, kde nechápal nebo kde falešně viděl svého literárního druha.

Z těchto let, v nichž jsme od něho daleko více přijímali, než mu dávali, zůstane v nás Nezval trvale důvěrně zapsán jako neopakovatelná básnická osobnost. Jako by náhle dozrál k harmonické goethovské moudrosti a cítil ve svém srdci schopnost vyznat se na všech křižovatkách světa.

Byl hvězdou první velikosti na nebi české poezie 20. století. Byl rodným bratrem velkých básníků a se vši vášnivostí svého talentu vkládal svůj hlas do sborového zpěvu mírových pěvců. Milovali ho básníci celého světa. A on, který snil o světovém zpěvu lidské lásky a štěstí, vracel jim to mnohonásobně.

Vzpomínám si na překrásné hodiny v moskevském bytě K. Simonova, kde Nezval s nenapodobitelným kouzlem recitoval své verše a jeho sovětský druh četl své ruské překlady jeho

81 Nezval se s Bezručem poprvé setkal až v roce 1952. Titulem „kníže českých básníků“ Nezvala oslovovala už několik let předtím Jarmila Glazarová, jak o tom sama Nezvalovi píše v dopise z 23. května 1950 (KRULICHOVÁ, Marie (ed.). *Depeše z konce tisíciletí: korespondence Vítězslava Nezvala*. Praha: Čs. spisovatel, 1981, s. 167–168).

82 Druhý sjezd Svazu čs. spisovatelů v dubnu 1956.

poezie. Vidím ho u klavíru a slyším, jak zpívá kubánskému básníku Guillénovi české lidové písně a odhaluje před ním spanilost české krajiny, husy na návsích, milníky u cest, keře a všechno tvorstvo. Toto materialistické pozemšťanství ho důvěrně sblížilo s Pablem Nerudou, jehož *Generální zpěv* v posledním čase překládal. Vždyť je to jen několik málo měsíců, co četl na Národní třídě Pablu Nerudovi nově přeložené stránky.

Jaká to byla čeština, ryzí, nedeformovaná, barvitá! Na ni myslel nejvíc, na její zázračnou moc, když jsme s ním čtyři dny před smrtí strávili celé odpoledne v Klubu spisovatelů. V jakési divoké změti vyplouvaly z jeho paměti vzpomínky čerstvé i dávné. Vyprávěl o Itálii, vzpomněl na své setkání s básníkem Borisem Pasternakem. A nezapomněl jako mnohokrát předtím ani na našeho společného kamaráda z mé vesnice, který o něj pečoval v pankrácké věznici.

Ten vesnický písmák nás sblížil. Vozil jsem mu pozdravy z míst, která mám tak rád. Letos na podzim už mu nepovezu voňavé renety z dolanské zahrady od Tondy Karlíka, který na prahu nacistického kriminálu pozdravil v Nezvalovi bolševického básníka a přikryl ho na pryčně svou dekou.

Jeho místo osiřelo. Jeho slib napsat nám do *Literárních novin* své dojmy z Itálie, nebude splněn...

Jan Pilař

Ladislav Fikar

Na poslední stránku italského deníku

Literární noviny 12. 4. 1958, roč. 7, č. 15, s. 5.

Řekli mně to u nás na vsi, na Vysočině, kousek od jeho dětské vlasti. Za oknem se prášil sníh, ve světnici však byly Velikonoce, talíř s obarvenými vajíčky a kočičky na stole, chodil jsem pak po lese, pokřikovala už na mne odevšad sladká ptačí havěť a vítr řezal jak slzy.

Byl velký a zralý, byl bůh poezie, melický a dovršený jak úplněk v noci a nekonečný jak jezero v létě, uvnitř celý popsáný dětskými pastelkami, z něžných, prostých čar, světél a věcí. Křižovaly se v něm pěšiny Moravy a oblaka světa a dráhy poezie, byl čistý a zaujatý jak oheň, hluboký, složitý a plný snu, celý ze zážitků, z vidění, ze smyslů a paměti. Ani jeden uzel v něm nebyl nazadmo, jeho zámek nikdy nezaskřípal rzí. Držel se země a lásky, ale uměl chodit po provaze, byl jako mapa světa, plný vlastního osudu a svého střemhlavého, velikého století, nosil s sebou svá souhvězdí, svou maminku a svého synáčka, své barevné notýsky pro verš nebo znamínko, všecko, co potkal, vzal k sobě, města a moře, blízkost i dálku, lidské utrpení i lidskou záři, zrnko písku i celý vesmír. Byl živ na této zemi a chtěl ji mít rozsvícenou a sladkou jak hvězdu. Byl pozemšťan a vyhýbal se místům, kde mu země nestála pevně, vždycky opřen o její paprsek, o její kamení, o její jaro.

Skládám si ho z tisíce útržků a nikdy ho nezachytím, jaký byl. Nevejde se lidskému peru a hoři, uhýbá ve vzpomínce, utíká jako hladina vody, velký a zářivý jak balvan, zdůvěřňuje se v úsměv, v malé, prosté, teplé gesto, ale je nezměřitelný.

Směl jsem mu říkat přítel, směl jsem tolikrát sedět u něho, v tom pokoji vysoko nad Prahou, a naslouchat, jak četl. Byl zabořený do poezie jako oráč do svého lánu, zvedal jí celé centy, uměl být tak krásně a prostě marnotratný, když byl hotov s knížkou. Bral osmerku po osmerce, hlavu trošičku zakloněnu, jako čtou dalekozrací, přímo hrnul krásu, hromadil ji jak zlatník, byl celý sál obrazů, byl vzrušený a nepřeborný; uchvacoval, podmaňoval, dojímal, uhranul.

Moci přivolat zpátky tu napřaženou chvějící se ruku s popsaným listem!

Moci ho přivábit zpátky na palubu letadla, které nás ještě před třemi nedělemi neslo do Itálie! Tolik po ní toužil, chodil jí naproti celý poslední čas, v každém telefonu, jako by tajně doufal, že spraví jeho unavené, nemocné srdce. Vyčítám si, že jsme ho dost nepřemlouvali, aby počkal, tak se těšil na jižní jaro a moře. Chodil s námi světlými římskými rány, okouzlen jejich latinskou duší a rosou, propadal se do své mladosti, zastavoval se u svých vzpomínek, vším srdcem v zítřku, posedával u stolečků venku před římskými kavárničkami, chválil slunce a barvy a architekty, ožívala v něm z hloubky bytosti veselost a harmonie, zapíral sobě i nám, že je nemocen, jenom schodů se bál a na procházkách co chvíli odpočíval, rozkročen v rozevlátém kabátě jak Zeus, jako by se chtěl postavit hrozbě. Věděli jsme, jak v něm pracuje a pustoší únava, posedávali jsme s ním na lavičkách římských zahrad, na sedátkách muzeí a před Michelanželem, byl unaven a okřívál a chtěl být neúnavný. S jakou radostí přijímal krajinu za krajinou, lidská hemžení měst, neony, skály, pinie, oranžové háje, uličky, modř a tržiště. Nebo to poledne v Ostii se zeleným hráškovým mořem, slunečnou a šťastnou cestu do Neapole, zážitek Pompejí. Smál se, vystoupil z auta, zářil, byl rozverný a přece: V Pompejích nám nalíval červené „Lacrimae Christi“, sobě taky sklínku, aby nám nezáviděl. Postavil láhev na stůl, zadíval se na vinětu a improvizoval sloku:

Řekla k němu, blízka a šakal:

Už brzy, už brzy!

A Kristus pro něho plakal

Krvavé slzy.⁸³

Přehlušili jsme tuto chvíli, roztráceli ji v dešti i slunci toho dne, až teď ji trhám jako trn ze své vzpomínky.

Myslím na každou hodinu, kdy jsme byli s ním. Přemáhal únavu veselostí, jiskřil, vzrušoval se s italskými přáteli i s námi, snažil se nám ukázat vnitřek své poetiky, moudrý a šťastný jak Goethe, celou cestu nabroušen proti mystikům a abstrakcím, proti křeči a násilí v básnické řeči a umění. Slavil antiku, prostotu, moře a krásu.

Rozhodl se zůstat na Capri, provázen pozorností a péčí manželů Fučíkových. Objali jsme se to úterý všichni tam nahoře na ostrově na malém náměstíčku a uviděli jsme se pak až v sobotu v Miláně, kam za námi přiletěl na veřejný diskusní večer. Vidím ho jako teď, trochu opáleného,

83 Z pozůstalosti; čtyřverší napsané v březnu 1958.

plného elánu, beze stop únavy, jak se první z hostů ujímá slova a nakonec recituje z paměti z prvního zpěvu *Edisona*. Měl radost z vřelého přijetí, dlouho se loučil s milánskými básníky a toho

večera se naposled rozloučil i s námi. V neděli odpoledne se první z nás vrátil letadlem do Prahy. Týden jsme ho neviděli.

Bolí to hrozně, pomyslit, že není, že už není živ.

Ladislav Fikar
7. dubna 1958

Jan Slavíček

Na poslední návštěvě

Literární noviny 12. 4. 1958, roč. 7, č. 15, s. 6.

Stýkali jsme se často, již dlouhá léta, někdy – v době, kdy jsme připravovali velkou otcovu Monografii⁸⁴ a Korespondenci⁸⁵, jejichž úvody Nezval mistrně napsal – skoro denně.

Na Bílou sobotu letošních Velikonoc Nezval telefonoval, že půjde odpoledne se synkem do restaurace U Lorety, jsme-li doma, že by se rád u nás zastavil a vyprávěl o své poslední italské cestě. Dal jsem Mu totiž před Jeho odjezdem do Říma několik rad, půjčil jsem mu bedekra a zaškrtl v něm nejdůležitější věci, které by měl v Itálii vidět, aniž by se příliš unavil – neboť na to jsem dobře myslel.

Byly přesně 3 hodiny, tak jsme totiž schůzku smluvili, když přišli: Nezval, malý Robert s maminkou. Nezval v jarním šatě, pěkně upravený vstoupil svým monumentálním způsobem a řekl: „To je přece naše tradice, že ano, vidět se na Bílou sobotu!“

Sesedli jsme se v mém ateliéru kolem Něho, vytáhl z kapsy malý notýsek, svůj kalendářík, kde měl den za dnem, hodinu za hodinou, zaznamenány všechny dojmy římské, všechny cesty do okolí – s kým mluvil, koho navštívil z italských básníků a politiků, kde recitoval básně – svého *Edisona*. To nám vše vyprávěl. Mluvil o neapolském předměstí Posillipo, které se mu líbilo ještě více než pařížský Montmartre, vyprávěl o silném pocitu krásy při pohledu na Neapol shora, z předměstí Vómero. To jsem mu zvlášť dvakrát v průvodu zaškrtl. Je to pohled, nespočetněkrát viděný a obdivovaný, ale vždy znovu mocný hloubkou prostoru a osvětlením města, kde vidíš hemžení lidí, kotvící i plující zaoceánské lodi dole v přístavu, celý záliv neapolský – zatím vším kouřící Vesuv. Potom vyprávěl o Pompejích! Na ty se obzvláště ještě v Praze před svým odjezdem těšil – spojoval si jejich osud s osudem své Atlantidy – jak řekl. V Pompejích si připadal, jak žertem podotkl, jako římský senátor, použil tam totiž při prohlídce nosítek, aby předešel zbytečné únavě. Na ostrově Capri cítil se opravdu šťastný. Bydlel v hotelu blíže Muntheova San Michele, s překrásnou vyhlídkou na moře. Poznal i dům, v kterém žil dlouhá léta Maxim Gorkij, procházel se

84 Antonín Slavíček. Praha: Orbis, 1952.

85 Antonín Slavíček: *Dopisy*. Praha: SNKLHU, 1954.

po Tragaře – caprijské cestě k Faraglioniům – dýchal s radostí svěží jarní mořský vzduch. I o Sorrentu, rodišti Torquata Tassa, vypravoval – i o Amalfi, staré mé lásce.

Pak jsme diskutovali před mým velkým obrazem Prahy, který jsem maloval pro zesnulého našeho prezidenta soudruha Zápotockého; na vlastní prezidentovo přání. Minulého podzimu, dříve než jsem mohl obraz soudruha Zápotockému odevzdati, předešla mne smrt. Jest dokončený u mne v ateliéru, Nezval sledoval tuto věc již dříve, po etapách, během práce. Vždycky jsem se s Ním radil. Měl živý a řekl bych podstatný vztah k malířství, k tomu obrazovému konkrétnímu vyjadřování skutečnosti, která jest kolem nás. Pro abstraktní malování neměl nikdy příliš velkého smyslu. Řekli jsme si to v tu poslední sobotu znovu.

Prohlíželi jsme potom ještě některé mé věci italské, z nichž mnohé kresby Mu živě připomínaly místa, která nedávno, před několika dny v Itálii viděl. V jednom okamžiku se na mne Nezval obrátil tím svým přímým pohledem a řekl: „Ale neumřu, vid’?!“ Bylo to otřesné. Nedovedl jsem odpovédět. –

V pět hodin jsem Ho doprovodil k automobilu, který si ještě sám řídil.

V pondělí časně zrána mi telefonovali, že Nezval v noci zemřel.

Jan Slavíček

Stěpan Ščipačov

[Truchlím hluboce...]

Literární noviny 12. 4. 1958, roč. 7, č. 15, s. 7.

Truchlím hluboce nad smrtí Vítězslava Nezvala. Nejen československá, ale i pokroková poezie celého lidstva ztratila jednoho z největších básníků.

Setkal jsem se s Vítězslavem Nezvallem několikrát v Praze, později ve Varšavě a jednou v Moskvě. Vždycky mne ohromoval jeho bouřlivý temperament, jeho emocionálnost. Nikdy jsem neviděl, že by byl lhostejný nebo prostě klidný. Jeho oduševnělá tvář vždy vyjadřovala kypící myšlenku. Tak jsem ho viděl, když mluvil na sjezdu československých spisovatelů v roce 1945, tak jsem ho viděl na návštěvě u sebe v Moskvě loni v létě. Z každého jeho slova vanula láska k životu a k poezii.

Četl krásně svoje verše. Ale uměl se stejným zápalem a soustředěním poslouchat i verše cizí. Vzpomínám si na své setkání se čtenáři v Praze, kterého se účastnilo mnoho básníků. Čeští herci přednášeli moje verše přeložené do češtiny. Vítězslav Nezval seděl v první řadě. Jeho tvář bezděky k sobě poutala mou pozornost. Mohl jsem podle ní přesně uhadovat všechny odstíny působení mých veršů na čtenáře.

Vítězslav Nezval je básník ohromné emocionální síly, který viděl a cítil svět v celé jeho mnohozvukné barvitosti, ve vši jeho složitosti. Byl to vlastenec vášnivě milující svou vlast, byl to básník internacionalista, bojovník za mír, za socialismus, za spravedlnost, za štěstí na Zemi.

Nelze nelitovat, že mnohé krásné Nezvalovy verše nebyly ještě přeloženy do ruštiny. Jsem však přesvědčen, že brzy budou přeloženy a sovětský čtenář pozná tohoto velkého českého básníka ještě blíže.

Sdílím hoře příbuzných, přátel a nesčetných čtenářů básnickových a utěšuje mne jen myšlenka, že básníkovo srdce tluče dál v jeho verších.

Vítězslav Nezval zemřel, ale jeho poezie zápolí s časem a smrtí.

Stěpan Ščipačov

Věra Inberová

[Zpráva o smrti Vítězslava Nezvala mě prudce zbolela...]

Literární noviny 12. 4. 1958, roč. 7, č. 15, s. 7.

Zpráva o smrti Vítězslava Nezvala mě prudce zbolela. Byl jedním z těch, který nám dlouho zůstane v paměti.

Tvůrčí tvář Nezvalovu jsem znala ještě dřív, než jsem se s ním setkala. Zvlášť silným dojmem na mne zapůsobil jeho *Zpěv míru*, tak krásně přeložený do ruštiny. Je to dílo plné poezie a života. Zdá se, že se chvěje na stránkách knihy. Vracím se k němu znovu a znovu. Svou složitou kompozicí, zralostí, prudkým střídáním barev, harmonií jednotlivých oddílů připomíná Nezvalova poema podivuhodně zemi, v níž se zrodila. Připomíná Československo, kde je možno během krátké hodinky vidět tolik krajin, jednu krásnější než druhou.

Seznámila jsem se s Vítězslavem Nezvalem v Praze. Zvlášť se mi vrylo v paměť setkání ve Svazu československých spisovatelů, kde jsem mluvila o sovětské poezii. Nezval seděl na mé přednášce přímo přede mnou a poslouchal neobyčejně pozorně. Výraz jeho tváře byl soustředěný a zároveň plný života. Byla to tvář přítele, kterému je blízké všechno, co se týká sovětské poezie. Její úkoly, cesty, řešení těchto úkolů, její úspěchy, její těžkosti.

Naposled jsem viděla Nezvala, když přiletěl do Moskvy. Byl zde uvítat skupinu československých spisovatelů na nádraží. Vítězslav Nezval byl čilý, vzrušený, zřejmě plný plánů a plný života.

Jak těžké je vědomí, že tak velký básník, tak blízký nám svým duchem, tak úzce spojený se sovětskou zemí, milovaný ve své vlasti – že ten básník už nežije.

Ztratili jsme přítele, na něhož nezapomeneme.

Věra Inberová

Sergej Michalkov

[Znal jsem Nezvala...]

Literární noviny 12. 4. 1958, roč. 7, č. 15, s. 7.

Znal jsem Nezvala a nejednou jsem se s ním setkal v Praze i Moskvě. Znal jsem ho jako člověka i básníka, vášnivého diskutéra o otázkách literatury, který dal celé své srdce poezii.

Když z poezie odchází člověk veliké duše, bolí to. Když je ten člověk navíc velkým básníkem, bolí to dvojnásob. Odnáší s sebou stovky nedopsaných veršů, stovky básnických obrazů, které nestačil zaznamenat na papír. Takovým básníkem byl Nezval.

Chraňme proto svatě všechno, co po sobě zanechal.

Sergej Michalkov

Jean Marcenac

[Živý oheň, který planul...]

Literární noviny 12. 4. 1958, roč. 7, č. 15, s. 7.

Živý oheň, který planul společně s Vítězslavem Nezvalem, zmizel zhašen smrtí. Jeho dílo, jeho zpěv, jeho příklad napříště bude živit neuhasitelný plamen lidí. Byl z velikého rodu bratrských básníků jako Éluar, Aragon, jako Neruda, jako Hikmet. Jeho velikost byla v jeho lidskosti.

Z hloubi svého smutku ho bezútěšně oplakávám. Byl můj přítel a učitel. Ale chci mu zůstat věrný a s očima plnými slz zdravím pražské jaro, českou budoucnost, štěstí, socialismus, všechny, jimž věřil, všechny, za které ručí.

Jean Marcenac

Tristan Tzara

[S hlubokým a bolestivým smutkem...]

Literární noviny 12. 4. 1958, roč. 7, č. 15, s. 7.

S hlubokým a bolestivým smutkem se dovídám o smrti Vítězslava Nezvala. Byl to můj přítel, druh v dlouhém a vášnivém literárním zápase, který jsme vedli o to, aby poezie sloužila člověku. Byl především velký básník a těm, kteří poznali jeho lidské bratrství, které vyzařoval, se prázdno, které zanechal, zdá nenahraditelným.

Nezval však bude žít v paměti příštích generací jako jedinečná a příkladná osobnost. Lekce z naděje, kterou uděloval i ve chvílích, kdy se všechno zdálo beznadějně mizet, posiluje naši vlastní důvěru v krásnější a ušlechtilější lidstvo. Nezval byl jedním z básníků, kteří pochopili, že aby byl život změněn, tak jak chtěl Rimbaud, je třeba změnit svět. A že tato změna nemůže být provedena pouze slovy, ale že je dílem vytrvalé práce, která proměňuje, stále vůle a neústupného zápasení na půdě živoucí skutečnosti. Proto záření Nezvalovy poezie přesahuje hranice jeho vlasti. Jestliže český národ nacházel v jeho hlase svůj zvláštní výraz osobní, pak světový duch jeho poezie

představuje svrchovaný přínos novému humanismu, jehož tvořením se pyšní nejlepší síly současnosti.

Tristan Tzara

Nikolaj Tichonov

[Je tomu teprve několik dní...]

Literární noviny 12. 4. 1958, roč. 7, č. 15, s. 7.

Je tomu teprve několik dní, co jsem potkal zcela nečekaně na jednom zahraničním letišti Vítězslava Nezvala. Byl pln energie, vypravoval mi, že je pozván na několik literárních večerů do Itálie, chtěl přednášet své nové verše, cestovat, těšit se z časného jižního jara. Měl široká ramena, mocné tělo, ale skoro dětský úsměv svítil na jeho rtech a oči měl plné básnické odvahy. Nikdo by nebyl mohl říci, že na něho za rohem číhá tragický stín.

Byl prodchnut životem stejně jako jeho poezie. Zpráva o jeho smrti se na nás zřítila tak neočekávaně, že bylo nemožné jí uvěřit. Ale běda! Noviny už i o tom přinesly zprávu do nejvzdálenějších koutů světa a všude básníci, kteří znají cenu skutečné poezie, uctili památku vynikajícího syna Československa, planoucího básníka, který vyslovil tak mnoho svou originální inspirovanou mohutnou poezií. Slovanský básnický svět ztratil slavného pěvce. Bojovníci za mír sklánějí hlavy u hrobu svého přítele a spolubojovníka, který vyzpíval veliký zápas s nepřáteli svobodného lidstva. Život básníka vstoupil do nového stadia. V paměti současníků i potomků bude teď zářit to velké a čestné a krásné jméno mistra, který tvořil nádherné verše, v srdcích přátel zůstanou jeho slova o přátelství národů, o vznosu básnických křídel k novým výškám, písně o lásce a míru.

Praha má smutek. My spolu s ní vážeme černou stuhu na rudý prapor, ale jarní vítr už rozechvěl větve v sadech zlaté metropole, jarní země roztrhla okovy sněhu a slunce začíná svítit jako sama poezie. A stejně bude zářit velké jméno národního básníka – Vítězslava Nezvala, jméno přítele a bratra.

Nikolaj Tichonov

François Kérel

[Skon Vítězslava Nezvala mne hluboce dojíká...]

Literární noviny 12. 4. 1958, roč. 7, č. 15, s. 7.

Skon Vítězslava Nezvala mne hluboce dojíká. Pro toho, kdo se s ním setkal, je Nezval navždy nezapomenutelný se svou živelnou zemskou silou, která nás strhovala. Celé jeho bytí bylo oslavou života. Zasednout s ním ke stolu v kavárně byla radost; tak veliké bylo potěšení, jež pociťoval z pohledu na chodce a z chuti vína a pokrmu.

Nezvalova poezie je prostředek proti velikým frázím. Mějme se všichni na pozoru, abychom do nich neupadli. Vítězslav byl člověk prostý, od základu prostý; měl jsem dost příležitostí ke styku

s ním, abych o tom byl přesvědčen. Nemohu zapomenout na jemně přijímajícího hostitele, jakým byl.

Náleží k tomu, co poezie tohoto století bez rozdílu hranic vytvořila největšího. *Básně noci* znamenají podle mého nová proniknutí skutečností do poezie, dobytí nových básnických oblastí, nebo aspoň postup k jejich dobytí. U Nezvala evidentnost poezie dosahovala svrchovanosti. Byl básník zároveň vědomý i spontánní, básník píle i magie. Mistrovská síla jeho zpěvu nezahyne. Nezapomeneme nikdy na dobrotu jeho úsměvu, kdy práce byla skončena.

François Kérel

Charles Dobzynski

[Smrt velikého básníka...]

Literární noviny 12. 4. 1958, roč. 7, č. 15, s. 7.

Smrt velikého básníka je pro lidstvo vždy jako ranou do srdce. Smrt Vítězslava Nezvala, jehož jsem miloval jako velmi drahého přítele, jehož obrovské básnické zkušenosti obohatily všechny básníky, mne zbavila dechu. Napříště tolik věcí v životě každého dne a tolik myšlenek i citů nevyslovených zůstane bez ozvěny, neboť on tu již nebude, aby je odhalil a vyslovil. Byla v něm obrovitá síla, ochraňující celý les, do něhož se uchylují ptáci tlumočící všechna poselství větrů.

Dík jeho dobrotě a pečlivé zvědavosti jsem objevil fantastickou a ušlechtilou Prahu. S Nezvalem jsem prožil nezapomenutelné hodiny v Paříži, jejíž bludiště znal jako linie na své dlani, i v Praze, kterou znal jako tep svého srdce. Zdálo se, že v jeho domku zaplaveném zelení se zastavil čas, aby naslouchal jeho slovům, jeho smíchu i jeho životu, jímž šel velikými kročejemi chodce a bojovníka.

Opěval moderní svět, obnoviv nástroj poezie jako Apollinaire, opěvoval rovněž přeměnu světa člověkem po vzoru Majakovského.

Provdy je z těch, jejichž světlo nebude moci zhasnout, neboť splývá v nás s hlubokým smyslem našeho života.

Charles Dobzynski

Jiří Šotola

Mladší než my všichni

Literární noviny 12. 4. 1958, roč. 7, č. 15, s. 7.

Býval v tom možná občas i kousek módy. Ale především to vždycky byl krásný zážitek, kus mladosti, života, směs vážného pocitu své doby i pocitu vyzývavé provokace: být čtenářem Nezvalovy poezie. Znal jsem v sextě septimě skoro všechno, co Nezval napsal. Opisovali jsme z toho, imitovali jsme to až po ty básně, vytažené z klobouku, a dekalky. Ředitel gymnázia si nás zvával do kanceláře – bylo to začátkem války: Dejte pokoj s Nezvalem! Přeshlapovali jsme po koberci a myslili jsme si svoje. *Edison* (kdopak dnes napíše takovou báseň o této době?). *Neznámá ze Seiny*. *Sbohem a šáteček*. *Žena v množném čísle*. *Matka Naděje*. *Moderní básnické směry*. *Manon*.

A znovu po válce, znovu se Nezval vrací. A vrací do čtenářských zážitků, dobývá se do nich, znovu provokuje. Protože Nezvala nelze obejít. Bez Nezvala by česká poezie posledních pětadvaceti let byla jiná, než jaká je. I současná poezie. Kolik hloupých zábran, kolik zbytečných zdí prorazil svou tvorbou i všemi možnými svými vystoupeními v posledních letech! Před žádnou regulí neměl respekt. I v tom teď bude českému umění chybět. *A Chrpy a města? Batávská slza?* Kolikrát jsme si, uvažující a hádající se o cestě mladého dnešního básnického pokolení, kolikrát jsme si přitom musili přiznat: dobře, ale vždyť Nezval je i dnes modernější – neklidnější i mladší než my všichni dohromady.

Bylo by směšné dnes larmoyantně „slíbit“, že česká poezie bude v Nezvalově díle pokračovat. Nikdo v něm dnes nebude přímo pokračovat. Takoví básníci se nerodí jako houby po dešti. A ostatně v české poezii dnes nežije typ básníka, příbuzného Nezvalovu naturelu. Jeho dílo je skončeno a nedá se dál naplétat. Ale věřím, že po léta, po dlouhá léta ještě bude zahanbovat, nedá spát, bude nasazovat ostruhy, vábit za sebou k neklidu, nepokoji, nespokojenosti, k novým vzpourám proti konvenci i proti provinční malosti a proti reglementování k neustálému, k nekonečnému hledání bohaté, roztodivné a spontánní poezie tohoto světa.

Jiří Šotola

Jarmila Glazarová

Beskydské setkání

Literární noviny 12. 4. 1958, roč. 7, č. 15, s. 8.

Když je člověku hrozně smutno, když se navždycky loučí se živým, aby už navždy jen vzpomínal na mrtvého, hledá si v paměti něco zvlášť krásného pro útěchu. Vítězslav Nezval leží teď na katafalku, vzdálen už všemu a všem. A já si znovu prožívám příběh naší společné pouti na Moravu, do srdce Beskyd, do hlubiny Kavalčanského revíru. Jeli jsme blahopřát Petru Bezručovi k pětadesátým narozeninám. Oba jsou dnes už jen stínem, oba národní umělci v pravém slova smyslu, i když tak různí, každý tak zcela svůj a zcela jiný.

Nezval se měl setkat s Bezručem poprvé. Poprvé viděl také Beskydy. Bylo to mlhavé podzimní ráno, když jsme se proplétali duchovitými a tlumeně barevnými kopci z Frýdlantu do Bílé a v Bílé před dřevěný kostelík na místo romantické a poněkud tajemné schůzky. Petr Bezruč, věren svému samotářství, utíkal před oslavami. Živá duše nevěděla o jeho úkrytu. Se spisovateli, jejichž návštěvu přece jen přijmout chtěl, ujednal dostaveníčko na prostranství před voňavým dřevěným kostelem.

Nezvala vzrušovala nezvyklá tajemnost a romantika, jež předcházela neméně vzrušujícímu setkání s básníkem. Seděli jsme v automobilu mezi topoly, které tichounce opadávaly. Pršelo drobně a hustě, mlha pohlcovala zvuky, všechno se rozplývalo v šedi. Dívali jsme se na cestu, která taky odplývala do tajemství za mlžnou oponou. Vyhlíželi jsme posla, který nás měl vésti do Bezručova úkrytu.

V malém prostoru auta se těžko mohlo stěsnat tolik vzrušující nedočkavosti, dohadů, reminiscencí. Nezval si recitoval některé z veršů, které poznamenaly naše mládí, šly s námi životem, formovaly naše myšlení svou revoluční silou. Déšť padal a padal, mlha se ovíjela okolo stromů, minuty mýjely a všechno se dostávalo do nějakého neskutečna. A pak se z mlhy a deště vynořila postava v dlouhém nepromokavém plášti. Náš posel přicházel. Teprve docela blízko jsme poznali, že je to žena. Vklouzla do vozu a odhodila mokrý plášť. A bylo to jako ta dramatická chvíle, kdy se z šedé kukly osvobodí motýl a rozestře křídla. Dívka byla krásná takovou mánesovskou krásou, měla žlutý vlněný svetřík, byla zářivá, přišla z mlhy a lesů jako víla. Nezval by nebyl tím smyslovým a žhavým básníkem, aby nebyl okouzlen. V elektrických výbojích jeho básnické fantazie jsme potom jeli do hlubiny lesů, do daleké myslivny, kde si pak básníci prvně stáli tváří v tvář.

Nezval byl pokorný. Byl dojemný a nějak nesmírně, studentsky mladý. Uctíval, miloval. Pánbůh ví, jak se vlastně začala ta беседа, která byla tak prostá, lidská, a tak dlouhá. Byla nás hrstka, všichni jsme se vyznávali, všichni jsme s dojetím slyšeli, jak Bezruč znal naše křestní jména, naše práce, naše životy. Zpod obočí si nás černé a jiskrné oči pozorně prohlížely a utkvávaly zejména na Nezvalovi dlouze a zpytavě.

Všichni jsme mluvili. Rozhovořil se zejména Nezval. Jako žák milovanému učiteli vyprávěl prostě, vzpomínal na dětství a mládí, bylo to tak lidské a dětsky čisté, že Petr Bezruč, starý poustevník, tak opatrný v přístupu k lidem, tak ostražitý, si radostně oddychl. Ukázalo se, že i on s napětím čekal na setkání s básníkem veršů kdysi tak exkluzivních, veršů vždycky vzrušujících, pulzujících nesmírnou smyslovou silou, nesmírnou představivostí.

Bezruč se usmíval nad skleničkou, ruka s doutníčkem se trochu chvěla. S ulehčeným smíchem se dotkl Nezvalova širokého ramene: „Čekal jsem na Nezvala, myslil jsem na něho – na básníka –. A on je to takový milý, takový obyčejný moravský syneček!“ Nezvalova kulatá, tvárná a dobrosrdečná tvář se rozzářila šťastným úsměvem. Takového si chci zapamatovat navždy.

Bezelstně radostné, pochválené dítě. Chasníček, kterému chmurný pěvec revolučního boje otevřel srdce. Nezval tam vcházel vděčně, s pokorou, s radostnou slzou.

Takový zůstal po celou dlouhou zpáteční cestu. Všechno šlo s námi, mokrý podzimní les, srny za plotem revíru, vysoká bělovlasá postava a černé oči, které nás sledovaly až za hradbu jedlí.

Oba už patří dějinám. Zahaleni slávou octli se mimo náš svět. A přece s námi, našimi dětmi, vnuky zůstanou navždy. A pro mne, pro útěchu i tichou, docela soukromou radost, zůstává nad všemi oficiálními i každodenními tvářemi Nezvalovými ta dojemná, čistá tvář obyčejného moravského synečka.

Jarmila Glazarová

Adolf Hoffmeister

Pěvec moderního času

Literární noviny 12. 4. 1958, roč. 7, č. 15, s. 9.

Dne 26. května 1900 narodil se na Moravě celému světu český básník, Vítězslav Nezval.

Seznámili jsme se v Devětsilu.

Cestovali jsme spolu všemi uměleckými směry. Cestovali jsme spolu také několikrát neviditelnou Moskvou, blešími trhy Paříže a Prahou s prsty deště v přepychu kamarádství či v úřední chudobě, ale vzpomínám nejvíce na bezcílné procházky plné objevů a plánů.

Byli jsme oba mnohomluvní a mluvili jsme často najednou a každý o něčem jiném, ale nakonec jsme vždycky souhlasili jeden s druhým.

Cestovali jsme v závěsu dobré nálady.

Jako kluci, posedlí touhou tropit neplechu, stříleli jsme s Julkem Fučíkem všichni tři v noční moskevské Ermitáži a starý Haken lomil rukama nad básníkem, který nezná míry nadšení.

Jako lidé, kterým rozvázní stařešinové svěřili výstavbu domu veškerenstva a kola štěstěny, rozbírali s Le Corbusièrem budoucnost ve starém klášteře v rue de Sèvres.

Jako bujní kozonozi plní nezkrotné tvůrčí živelnosti trkali do sebe nápady a šťouchanci kořenili řeč s Pablem Picassem nad modrým nebem.

Jako tuláci s dřavými botami v moskevských parcích na lavičkách nejskromnější poezie seděli s Lacem Novomeským a recitovali vrabcům verše.

Básníci Majakovskij, Tzara, Soupault, Éluard, Breton, Neruda a Hikmet se střídali po jeho boku v bludištích let, unaveni okouzlením nad jeho osobností, bystrostí i dětinstvím, které nestárnulo.

Kolik to bylo Nezvalů, s nimiž jsem se za téměř čtyřicet let, co se známe, sešel.

Kolik bohatých životů tu žilo souběžně v téže osobě.

Kolik stop zanechal ve vzpomínkách lidí na celém světě.

Dojemně věrný věrným, statečně věrný straně a tvrdohlavě věrný sobě.

Až se dějiny literatury zmocní jeho jména, aby mu daly podobu, hodící se do čítanek, jeho přátelé budou si vyprávět u vína o jeho krásných slabostech. Jeho pomník jimi ožije a kruh přátelství mezi těmi, kteří tu zůstali, a těmi, kteří už odešli, zdůvěrní kolem živé vzpomínky.

Přátelé znali kardiogram jeho lásek i rozbor nedopitého burgundského.

Staří námořníci několikrát proplouvali Scyllou a Charybdou sem i tam, hledajíce závětří na lodici generace, kde on byl zároveň kapitán i kormidelník, i stěžeň i příď i kýl. Byly to dobrodružné mladé cesty, ale básník, důvěrně známý s drahami hvězd, bezpečně věděl, kdy lze vyplout na nestřežené moře nálad a pochyb a kdy je třeba se vrátit do přístavu pracovitých lidí ve městě luceren pod kohoutí horou.

Jeho život se dělil: buď básnil, nebo se za něco rval. Vedle toho také zplna plic dýchal a jedl a pil a miloval. Vše souviselo se vším a nebylo mu lze nic si odepřít.

Obrana hodnot, která se mu stala náplní dospělého života na staveništi socialismu, určovala formu jeho zápasu s drakem.

Mladí lidé, kteří jsou básníky a malíři nebo jimi začínají být, i ti, kteří budou jednou básníky a malíři, ale dosud se třeba ještě ani nenarodili, všichni ztratili 6. dubna 1958 před půlnocí střelku své příští jistoty, zkušební kámen umělecké spolehlivosti a ruku s ohnivým mečem, která klestila cestu poezii houštinami nástrah doby.

Říkali jsme žertem, který se stával skutečností, že – umění tam se hne, kam Nezval sílu napře.

Dovedl jako tank prorazit frontu protivníků v zápase o moderní umění, školen lety a proměnami let od počátků tohoto věku, který začíná Říjnovou revolucí.

Byl život sám, ač unesený svou závratí. Tak úzce spjatý s rozkošemi a zármutky lidí, že nebylo ani muže, ani ženy, kteří by v prověrce loučení mohli říci křivé slovo o jeho stranické příslušnosti k životu.

Soudruh živých lidí, jak je to vznešený přídomek básníků.

Básník, jehož knihy si dávají na památku milenci a vojáci míru.

Básník tak moderní, jako jsou myslící stroje, a tak lidský, jako jsou myslící lidé.

A tento básník moderního času, jasnovidný mluvčí lidstva, které se bojí o svobodu cti a svobodu krásy i svobodu hříchu, po čtyřicet let dával příklad občanské zralosti básníků.

Vědomý si toho, že z formulace pravdy není pro básníka odvolání, promýšlel, ale neváhal a necouval. Měl odvahu krásného slova a odvahu krásného činu.

Je to vzácná vlastnost a šlechtí jen velké umělce.

Když rozčilen okázalou hloupostí povstal proti literárním donašečům a příkyvníkům nerozumu, nebylo právníka, který by byl ostřeji a předvídavěji vedl svůj spor, a nebylo chirurga, který by sebejistěji ukázal na centrum choroby – rakovinu charakterů a zisťnou zbabělost malých, malorysých a malověrných.

Měl odvahu za všechny, kteří ji neměli.

Při památce básníkově, nedopusťte, abychom pohřbili ve čtvrtek odpoledne do nejstarší země Čech odvahu moderních umělců.

Adolf Hoffmeister

Iša Krejčí

[Věru je těžko vyrovnat se...]

Literární noviny 12. 4. 1958, roč. 7, č. 15, s. 9.

Věru je těžko vyrovnat se s tak bolestnou a nečekanou zprávou, jako je zvěst o náhlém skonu geniálního básníka Vítězslava Nezvala. Vždyť byl to básník naší generace! Jaroslav Ježek, jemu lidsky i umělecky obzvláště blízký, i moje maličkost vytvářeli a hledali jsme si svoji osobní notu zhudebňováním jeho opojných veršů. Mých *Pět nezvalovských písní* a *Malý balet*, to jsou dvě začátečnická dílka, v nichž jsem kdysi hledal a snad částečně i našel svoje hudební já. A za tento

podnět děkuji Vítězslavu Nezvalovi, kouzelníku, virtuosu a čaroději českého verše, jehož hudebnost přiřazuje Nezvala k největším zjevům české poezie: k Máchovi, Vrchlickému a Březinovi.

A jemu děkuji zde i za milou něžnou vzpomínku, kterou ve své krásné kronice svého života věnoval mému milému otci a mému švagrovi Emilu Fillovi, jehož smrt před pěti lety oplakal krásnou, hlubokou básní. Škoda tak dobrého přítele! Sláva památce umělce tak velikého, jako byl Vítězslav Nezval! Sláva a věčná paměť!

Iša Krejčí

Jiří Trnka

Velkorysý bojovník

Literární noviny 12. 4. 1958, roč. 7, č. 15, s. 9.

V nedávné době jsme ztratili Josefa Ladu, Petra Bezruče a Vítězslava Nezvala. Poslední je pro mne ztrátou nejbolestnější, protože si stále uvědomuji jeho vliv na cesty českého umění.

Bojoval za naše právo dělat uměleckou práci po svém.

Byl vždy a při všem velkorysý.

Měl neomylný cit pro vše skutečně umělecké a týž přesný postřeh pro sebemenší falešný tón v umělecké práci.

Rozděloval a přebíral věci české kultury ne jako kritik rozumem, ale citem jako umělec.

To dobré zachraňoval a špatné ničil a všechno s takovou silou a drtivostí, láskou nebo nenávistí, na jakou v našem vlažném kulturním životě nejsme zvyklí. Tato vlažnost také určovala vztah k němu; nikdo jím nebyl překvapován, byl brán spíše jako přírodní úkaz.

S tak velkolepou bezohledností nedovedeme za svůj názor bojovat nikdo.

Žil, pracoval i bojoval ve velkých rysech, nikdy se nebál chyb ani u sebe, ani u druhých, nikdy nevyškrabával ani negumoval, aby pak odevzdal čistý a úhledný výkres.

Neptal se na radu kominíků, psal-li o kominíkovi, a neradil se s dětmi, co a jak má pro ně napsat, chtěl-li psát pro děti, protože skutečně tvořil, nemudroval a měl sebedůvěru.

Měl vždy raději dílo živé, divoké a chybuující nežli učesané, nedomrlé, držící se na třesoucích se nožkách mnoha přátelskými radami hodných přátel.

Měl mnoho nenávisti i přátelství a nikdy nikdo nemohl být na omylu, jak si stojí v jeho očích. Měl rád, nebo neměl rád. A přitom čteme v jeho vzpomínkách⁸⁶ o jeho nepřítelích; popisuje je věcně a klidně.

Vždy znovu jste měli a máte pocit jeho základní vlastnosti: lidské a umělecké velkorysosti.

Jiří Trnka

86 Vzpomínkové fejetony *Z mého života*.

Karel Nový

Navzdory vánici

Literární noviny 12. 4. 1958, roč. 7, č. 15, s. 9.

Ještě přede dnem Velikonočního pondělku jsem vyšel na náš sad a pod ním v nezamrzlém okraji rybníčka jsem zastihl pár divokých kachen. Hned se vznesly a zmizely v mlze nad chudlazskou loukou. Zmizely náhle, jako mizejí sny v mlze spánku. Jako letmé vzpomínky na dávné příběhy, které jsi zažil. Objeví se a zapadnou v paměti a znova ti šlehnou hlavou možná až po letech.

Ale z mlhy nad loukou hned tu, hned tam se kačeny ozývají, chtějí zpátky na vodu. Mají hlad. Přiletěly do jara a našly zimu. Nevím, proč bych jim svou přítomností bránil v lovu. Ustupuji, vcházím do lesa.

Zazněl vítr a sněží. Ve chvíli je lesní půda pokryta bílým popraškem, jako v únoru.

Po měsíce jsem přehlížel, opracoval a přepracovával svou trilogii *Železný kruh*, zvláště třetí díl *Tváří v tvář*, příběhy z první světové války, končící rozpadem habsburské říše a znovuzrozením našeho státu – mám toho ještě plnou hlavu. My vojáci toho čtyřletého masakru jsme byli pevně přesvědčeni, že lidstvo provždy zúčtovalo s imperialismem a militarismem, s věkem barbarství. Krutě jsme se poučili o nesmyslnosti válek. Největší škůdce kulturního člověka, německý militarismus, byl rozšlapán a lid všech kontinentů se počal řadit ve světle jediné naděje, vytrysklé ve vyhladovělé a zakrvácené Rusi, ve světle ozařujícím cestu věčného míru mezi námi všemi, na níž vše, dělný člověče, co ti dávno patřilo a oč jsi byl oloupen, bude tvé, výsledky tvé práce a snažení.

Ale proti vůli miliónů militaristická a imperialistická hydra zůstala žít, rozrůstala se – všechna poučení, tak draze zaplacená, jako by byla zapomenuta!

Ale co vyprávět?

Německý imperialismus znovu ožil, za pomoci francouzských, anglických a amerických monopolistů – a Vatikánu! – vyrostl fašismus, nejbrutálnější forma barbarství, Mussolini, Hitler, druhá světová válka... co vyprávět, když dávno ještě rány většiny lidí na této planetě nedobolely? A zvedá se znovu nesmírné nebezpečí barbarů, imperialistické války, nebezpečí smrti pro nás všechny...

Sněží. Les je pokryt bílou únorovou pokrývkou, dlaň našeho údolí zcela zapadla.

Navzdory vánici, Vítězslave Nezval – o Tvé smrti, když jsem se vrátil, zaslechl jsem zdrcen zprávu z rozhlasu – navzdory vánici zpívají ptáci, ozývají se divoké kačeny, houká doupňák a nad zamrzlým rybníkem bronzově rozkvétá prastará olše!

Jaro, které jsi věštil, o němž jsi zpíval, veliký mrtvý, jaro člověka a lidstva, které jsi velebil, jde vítězně i ledovými smrštěmi, jeho prapory, které jsi pomáhal nést, s Tvým jménem, věčně živým, třpytícím se jménem, neseme dál v nesmírném pochodu síly a slávy života proti mrazu a smrti!

Karel Nový
Miroslav 7. dubna 1958

Jiří Voskovec, Jan Werich

Z korespondence

Korespondence I. Praha: Akropolis, 2007, s. 137, 139.

Dopis Jana Wericha Jiřímu Voskovci z 12. dubna 1958

Milý Jiříku!

Včera jsme pochovali Vítězslava Nezvala⁸⁷. Napíšu Ti o tom sám. Byl to pohřeb takový, jak je poslední léta u nás zvykem. Slavnostní a, i když si Nezval někdy na pompu potrpěl, jistě včera se většinou nudil. Až teprve na ulici před Mánesem a na Vyšehradském hřbitově (on si vymínil, že nebude ležet ve Slavíně), to dostalo lidské proporce. To jen tak na okraj smutku, který vyplývá z jarního počasí na celém světě. Ráno jsem se probudil, kouknu z okna, Vánoce. Je to už k posrání.

Dopis Jiřího Voskovce Janu Werichovi ze 17. dubna 1958

Milý Jene,

[...]

Na telegram o Nezvalovi jsem ti neodpověděl jen proto, že

a) jsem byl příliš zarmoucen, než abych vůbec mluvil,

b) měl jsem hroznej fofr [...].

Budiž Slávečkovi Nezvalovi těžkopádná půda česká lehkou. Je to škoda, že odešel poměrně tak mlád. Byl to básník, kterému s vysokým věkem by bylo jen přibylo na hloubce a moudrosti a kuráže... nebyl ten typ mladistvého, křehkého génia, který umře mlád a stejně by víc byl neučinil. A on umřel ani mlád ani staříčkový – a to je v jeho případě škoda.

A tak či onak, svým způsobem se zaň modlím – a vážím si ho a vzpomínám a – vůbec. Hodí-li se ti to, vyříd' jeho vdově moje vřelé soucity, a že s ní cítím a že měla báječného člověka, a, propánakrále, ať ví, že je nesmrtelný.

87 Vítězslav Nezval byl pohřben 10. dubna, nikoli o den později, jak by bylo možné podle datace dopisu soudit.

František Branislav

Jiskry vzpomínek*Lidová demokracie 13. 4. 1958, roč. 14, č. 88, s. 5.*

Den, ve kterém jsem se dověděl, že zemřel Vítězslav Nezval, byl přesmutným dnem. A pojednou, jako by se vrátila všechna ta léta, od chvíle, kdy jsme se s Nezvaem osobně poznali, až do posledních měsíců jeho života. Poznovu bral jsem jeho knihy, tu a tam v nich zalistoval. Přilétly vzpomínky, které vyvolávaly dobu, kterou jsme s Nezvaem společně prožívali. Jaká doba nás vedla k prvnímu setkání! Bylo nám 14 let, když začala bouře první světové války. A bylo nám 18 let, když válečný požár dohasínal. Čas války zanechal tolik ran, slz a rozvratů. Naše mládí bylo tím vším bolestně poznamenáno. Hledali jsme všichni cestu do jasnějších dnů, s radostným úsměvem a ve víře, že bude na světě lépe. Zanedlouho po válce přijížděli z různých krajín mladí literáti do Prahy. A brzy sešli se v kruhu všech těch, kteří byli zapáleni revoluční vírou. Do kruhu přátel přišel Vítězslav Nezval. Tento různolící Moravan přinesl plno nového rozruchu, nadšení, hýřivou fantazii. Tuším, že to bylo v roce 1922, když Nezval vydal první sbírku básní *Most*, tehdy tiskli jsme si poprvé přátelskou ruku. A od té doby jsme zůstali dobrými přáteli.

Kavárna Tůmovka byla místem, kde se tehdy scházivali literáti. Tam přicházel Karel Toman, St. K. Neumann, Josef Hora, Jindřich Hořejší, Jiří Wolker, Karel Konrád, A. M. Píša, Jaroslav Seifert, Jan Alda a řada jiných. Přechasto se dlouho debatovávalo a každé slovo rozhořelo se vírou a optimismem.

Občas chodíval jsem s Vítězslavem Nezvaem kolem Vltavy. Recitoval své básně. Dosud slyším ten melodický hlas, který opájel, jiskřil, který se nezapomenutelně vezpíval do paměti.

Nemohu říci, že bychom se s Vítězslavem Nezvaem často scházeli. Ale dobré přátelství mezi námi trvalo až do posledního dne.

Vzpomínám, že jsme se vídávali na koncertech. Nezval byl vášnivým milovníkem hudby. Je známo, že sám také komponoval. Jak měl rád hudbu, o tom by nám mnohem více mohli říci Jiří Svoboda a E. F. Burian.

Řádkou let probíhal životní film světlem i stínem. Prožívali jsme jasné dny i propastné chvíle, měli své úsměvy i smutky. O Vítězslavu Nezvalovi může člověk vděčně říci, že to byl spolehlivý přítel, který nikdy nezklamal a který vždycky rád podal pomocnou ruku.

Loňského roku jsem byl poprvé v Sovětském svazu. Byl jsem členem spisovatelské delegace, kterou vedl Vítězslav Nezval. Do Moskvy letěli jsme tupolevem. Byl to úžasný zážitek v té nesmírné výšce. Než jsme doletěli do Moskvy, Nezval měl již novou báseň, která zachycovala náladu v letadle a vyjadřovala obdiv nad moderní technikou⁸⁸.

V Moskvě chodívali jsme tři: Nezval, Závada a já. Nezval byl dobrým průvodcem. Znal Moskvu dobře. Měl tam mnoho přátel. Připomínám si první večer, kdy nás vedl na Rudé náměstí, kde vzpomínal na své dřívější návštěvy. V jeho vyprávění bylo vždy plno kouzla.

Několik dubnových dnů jsme byli u Černého moře, v Soči. Tak živě dosud vidím Nezvala, který se radostně díval na moře, vdechoval vzduch jižního jara, jako by v dětských hrách zajásal.

88 Báseň *TU 104* z posmrtně vydané sbírky *Nedokončená* (1960).

Rozkošnický naslouchal živlu moře. Pak se zadíval na pár žlutých kvítků, aby si líbezně přiblížil rodnou krajinu.

Na břehu v zelených travách květy daly mu vzpomenout na naši líbeznou zemi, kterou měl tak nesmírně rád.

František Branislav

Marie Adamová

[I my, čtenáři...]

Kultura 17. 4. 1958, roč. 2, č. 16, s. 5

I my, čtenáři, chceme Vám, básníku, říci slova díků. Poznat Vás, Mistře, to byla touha našich mladých snů. Setkat se s Vámi, stisknout ruku a promluvit slovo. Zůstalo to jenom snem, tak bolestně, náhle nesplnitelným. Vaše velká láska k životu měla velký vliv i na náš duševní rozvoj. Naučila nás milovat poezii. Vaše verše jsou nám divokou bystřinou, vůní neznáma, nekonečnou dálkou a náhle milou blízkou cestičkou do naší zahrady. Zdálo se, že nás, kteří jsme byly dětmi za války, oloupí tato doba o vše krásné.

Proto jak nemilovat, nezbožňovat básníka, jehož verše rozechvějí, co otupěle v srdci dříme. Zvony, zvoňte, do duše člověka vchází krása vytvořená člověkem. Básníkem ne jedné tváře, ne jedné duše. Básníkem, pro něhož celý svět je louka květů a on je všechny svým horoucím srdcem miluje. Vám, drahý Mistře, nebudeme nikdy říkat sbohem! Vy zůstáváte mladý mezi mládím, které je určeno k stárnutí. My Vás už nepotkáme, ale až nám Petřín zamává bílým šátečkem rozkvetlých stromů, bude to pozdrav od Vás, básníku našeho i budoucího mládí. Ne slzy a ne sbohem, zamávat bílým šátkem stačí.

Marie Adamová
Žebrák u Hořovic

Konstantin Simonov

Památce přítelově

Kultura 24. 4. 1958, roč. 2, č. 17, s. 5.

Dověděl jsem se o smrti Vítězslava Nezvala daleko od Prahy, v srdci Střední Asie, v Hladové stepi. Je tu už jaro: ve dne v noci hřmí traktory, ve dne v noci valí se po sotva dostavěných silnicích automobily a vysoko v černém nebi, viditelné na mnoho verst, pohybují se ohnivě vytečkovanou linií krácející exkavátory. Ze třech stran se rozvíjí útok na step jako na obkličovaného nepřítele. Před třemi čtyřmi dny, když jsem seděl s mladými staviteli ve vagónku polní dráhy, vzpomínal jsem na své přátele-básníky a chtělo se mi přivést je sem, abychom společně

spatřili ten těžký, veselý, hřmotný život, jímž žijí lidé bojující se stepí. Na prvním místě jsem pomyslel na Vítězslava Nezvala.

A najednou neočekávaný zvonek – a do vzdáleného šramotu telefonního sluchátka se vrývá vzrušený moskevský hlas: zemřel Nezval.

Od té doby uplynuly dva dny, a přesto se nemohu smířit s neodvratnou myšlenkou – že je to pravda, že je tomu tak. Vždyť ještě docela nedávno, koncem ledna, kdy jsem se dostal náhodně na jeden den do Prahy, strávili jsme několik okamžiků v bytě u Vítězslava Nezvala – vypadal špatně a s poněkud ustrašeným úsměvem člověka nenávidějícího nemoci si stěžoval na srdce, ale hned poté neobyčejně rychle přerušoval sám sebe a přecházel na jiná témata – na poezii, na novou výstavu obrazů, vzpomínal na svůj zájezd do Dalmácie. Tehdy se vkradla do mého srdce obava, kterou jsem přes všechny snahy nemohl zcela rozptýlit.

A přece i přes tehdejší obavu nemohu nikterak uvěřit, že se neodvratné vyplnilo. Nelze uvěřit asi především proto, že Nezval patřil k lidem, které si zvláště těžko dovedeme představit jako nežijící. Byl sám jakoby koncentrátem života, živý, hlučný, plný vášní, přání, vzpomínek, záměrů. Plány se v něm nerodily, ale vytryskovaly, spory nezačínaly, ale vzplanuly; jeho veliká silná postava byla plná života – života veselého a moudrého, života velikých citů i nepatrných slabostí, těch, bez nichž člověk není člověkem, ale dřevěnou loutkou.

Probírám v paměti všechna svá setkání s Vítězslavem Nezvallem – a nebylo jich málo, počínaje prvním setkáním v Praze v květnu 1945, v jásající Praze, o níž napsal své štěstím naplněné *Prapory 9. května*⁸⁹. Probírám v paměti tato setkání a těžko si mohu uvědomit, že to, které se mi mezi nimi zdálo předposledním, bylo ve skutečnosti posledním, a to, o němž jsem před několika dny přemýšlel jako o budoucím – se již neuskuteční.

Pravděpodobně stejně tak jako mnozí lidé, a zvláště ti, kteří měli větší právo na Nezvalovo přátelství než já, nemohu si ani já stále představit, že ho už není, že nikdy už nebude jeho úsměv, ani hlas, ani stisk ruky, ani veselé široké objetí, jímž tak rád vítal své přátele.

Odešel nám velice dobrý, milý, široký, nekonečně štědře talentem obdařený člověk, a mluvím o tom spolu se všemi, kdo se radovali ze známosti s ním.

Nechci tu hovořit o Nezvalově poezii; co ztratila s jeho odchodem česká poezie, ví každý, kdo ji má rád a kdo jí rozumí.

Slyšel jsem Nezvalovy verše z jeho úst – recitoval je v doslovných i básnických překladech; bylo mým štěstím některé z nich přeložit. Jsem přesvědčen, že jeho revoluční lyra bude s každým rokem znít silněji nejen v jeho vlasti, ale i u nás – v zemi jeho přátel. Nezval psal opravdové verše, a opravdové verše neumírají.

A přece jen, když řekneš o básníku „Zemřel, ale jeho verše žijí a budou žít!“ – byť by sebehrději ve své naprosté pravdivosti zvučela druhá polovina této věty, její první polovina zůstane nenapravitelně hořkou, vyslovuje se těžko, se zadrhnutým hrdlem, s nejtěžším z lidských pocitů, s pocitem nenávratnosti.

Konstantin Simonov
11. dubna 1958, Jangi-Jer, Uzbekistán

⁸⁹ Báseň ze sbírky *Veliký orloj* (1949).

Marie Burešová

Slunečný člověk Nezval*Divadelní noviny 30. 4. 1958, roč. 1, č. 13, s. 1–2.*

*Lásko, setkáme se spolu
až se světu poštěstí
sedět u jednoho stolu
na jediném náměstí.*

Vítězslav Nezval: *Place du Tertre*⁹⁰

Dlouho už jsem znala, recitovala a milovala básně Vítězslava Nezvala, než jsem ho poznala osobně. Kdy to bylo? Když jsem zkoušela Helenu v jeho *Milencích z kiosku* v Déčku v Mozarteu⁹¹.

Přišel na zkoušku, a zatímco jeho velký přítel E. F. Burian se s ním vítal, stačila jsem na jevišti jen vydechnout: „Slunce přišlo.“ Ano, slunce. Básník, který v pouhém čtyřverší už tehdy vyjádřil naši touhu, náš cíl. Aby celý svět seděl u jednoho stolu. Od prvního setkání vystačili jsme při pozdravu s dvojverším z *Milenců* – nikdy nás neomrzelo. Básník se zeptal s něžným úsměvem: „Jak se daří?“ „Toužíme po vás jako po lékaři,“ odpovídala upřímně herečka, která se nikdy nezbavila ostychu před tímto největším z velkých. Ano, byl naším básníkem, každého z nás, dovedl ve svých verších dát tvar a melodii našim láskám věčným, lásce k rodné zemi, k Sovětskému svazu, lásce zrazené, naší lásce k Francii, našim bolestem a nadějím, našim snům, které se splnily a staly se naším skutečným dnešním životem.

Nekompromisní – byl vzorem, jak a co milovat, jak a co nenávidět. Setkávali jsme se po představeních jeho her, nejčastěji, téměř denně, po *Manon*⁹². Básník, Šmeral⁹³ a já⁹⁴ – snili jsme, konkrétně snili, co bude a jaké to bude, až se po zatemněném protektorátu rozzáří naše Praha. Někdy jsme se dlouho nesetkali, ale vědomí, že je, že žije, že stačí zavolat telefonem, poradit se, pozdravit, v tom byla síla inspirace, v tom bylo slunečno i za nevlídných dnů. Patřím k těm, kteří potřebují k životu poezii jako vzduch, k těm, kteří si zachovali po celý život studentské nadšení, ostych a nevyslovená osobní přání.

Když se rozhodlo, že činohra Národního divadla bude v Paříži hrát *Atlantidu*, vyslovila jsem před odjezdem z Prahy nesmělou prosbu, že bych se chtěla projít Paříží – s Nezvalem. Věděla jsem, že jsme oba hluboce zklamáni a rozčarováni Francií po Mnichovu i Francií dnešní; ale snad najdeme někde na chodníku nebo v metru něco ze sbírky *Sbohem a šáteček*. V Paříži se už končil náš krátký pobyt a Nezval netelefonoval, ač to neurčitě slíbil. Nu což, vzdala jsem se naděje, milovat znamená rozumět – a kdybychom si spolu schůzku dali, možná, že nepřijdem, že přijde jiný host... Vyšla jsem poslední den na různé procházky. Prošla jsem brankou v metru a na špinavém, mastném nástupišti jsem viděla, snad pohozené, snad ztracené, dvě nádherné růže, čerstvé a voňavé. Muselo kolem nich přejít dost lidí – já jsem si je zvedla, donesla do hotelu a schovala. Poslední

90 Báseň ze sbírky *Sbohem a šáteček* (1934).

91 *Milenci z kiosku*. Divadlo D36. Režie E. F. Burian, prem. 13. 11. 1935.

92 *Manon Lescaut*. Divadlo D40. Režie E. F. Burian, prem. 7. 5. 1940.

93 Vladimír Šmeral, první představitel rytíře des Grieux v Nezvalově nejslavnější hře *Manon Lescaut*.

94 Marie Burešová, první představitelka *Manon Lescaut* a Šmeralova herecká partnerka z Divadla E. F. Buriana.

odpoledne jsme vyšli se soudruhem Grussem do sobotních poloopuštěných ulic směrem k Montmartru. Stoupali jsme pomalu k vrcholku, samozřejmě – musela jsem pozdravit nezvalovskými verši *Moulin de la Galette*⁹⁵ řadu malířů a stánků, věděla jsem, že docházíme k Place du Tertre. Náměstíčko, letní restaurace s barevnými slunečníky nad stolky, náměstíčko, které dalo titul slavnému čtyřverší.

Když jsme došli nahoru, stačila jsem jen vydechnout: Nezval! Seděl tam s maminkou svého synka, a když jsme jej pozdravili a sesedli se u jednoho stolku, řekl mi, že věděl, že se sejdeme, a proto netelefonoval. Toto setkání bylo pro mne splněním jedné touhy; Nezval to věděl, byl neskonale milý, lidský – slunce. Vyprávěla jsem mu samozřejmě příhodu o dvou růžích nalezených v metru, a když jsme se s ním rozloučili a vraceli se kolem Sacré-Coeur – nesla jsem si překrásné verše, napsané milovaným básníkem na kus utrženého, ne příliš čistého papíru, který byl právě po ruce⁹⁶.

A poslední – poslední setkání při představení *Atlantidy*⁹⁷. Miloval jednu větu, kterou jsem říkala vždycky pro něho, když jsem jej viděla sedět v lóži. Opakoval ji a nechal si ji opakovat do telefonu, nadšený jako chlapec. A tak do nekonečna lze vybírat, vzpomínat, vzpomínat – bohužel.

V každé té osobní vzpomínce na Nezvala se ozývá smutek a hořkost překvapení. Překvapení, ač jsme všichni věděli, že je nemocen. Náležel k těm, o nichž se domníváme, že budou žít věčně. Neříkejte, prosím – sentimentální povídání. Komunisté mají srdce, které dovede milovat i nenávidět – a strašně bolet.

Zemřel kníže básníků, odešel slunečný člověk. Trvá a přetrvá. Ale rána je nelidsky veliká. Mám velký žal.

Marie Burešová

Václav Holzknecht

Hudebník a přítel

Divadelní noviny 30. 4. 1958, roč. 1, č. 13, s. 2.

Nezval měl blízko k hudebníkům, protože byl sám hudebník. Recitoval své verše netoliko v úzkém kruhu přátel, nýbrž i před veřejností – a sklízel vždy úspěch. V jeho řeči byla melodie, která se příjemně poslouchala.

Také komponoval. Překvapil poprvé při *Schovávané na schodech*, pro kterou si napsal sám hudbu. Byla tam píseň, která by byla oklamala i znalce. Málokdo by byl hádal na hudební autorství básníkovy, když Mosquito spustil pijácký nářek: „Zpropadené schody – ani trochu vody – ve džbánu – a já bych tolik pil.“ Ostatně, mluvíme-li už o hudbě, je třeba říci, že málokteré české verše mají v sobě tolik hudby jako Nezvalovy.

95 Báseň ze sbírky *Sbohem a šáteček* (1934).

96 Báseň *Čtyřverší* z posmrtně vydané sbírky *Nedokončená* (1960): *Nic nepomůže ti, ne, nic ti nepomůže, / ani píseň cikád, ani prerie, / jen ty růže v metru, růže, jen ty růže, / jež ti poslala dnes Paříž, Marie!*.

97 Při derniéře Nezvalovy hry *Dnes ještě zapadá slunce nad Atlantidou* ve čtvrtek 3. dubna 1958 v Tylově divadle. Marie Burešová vystoupila v úloze Pradleny.

To k němu přitahovalo skladatele. E. F. Burian zhudebnil jeho drobné básně v cyklu *Cocktailly* a použil jeho libreta k baletu *Fagot a flétna*. Išu Krejčího zlákal k tangu na Almaidu d'Etremont v *Malém baletu* a poskytl mu lidově primitivní náměty k *Pěti písňím*. Ačkoli se vliv básníkův rozšířil na značný okruh českých skladatelů, našel nejvděčnější předmět v Jaroslavu Ježkovi, který převedl do hudby několik čtyřverší z *Pantomimy*, několik básní z *Menší růžové zahrady*, později několik songů – a projevil Nezvalovi od počátečního seznámení až do konce života nejvíc obdivu a lidské oddanosti.

Jejich vztah měl v sobě něco dojemného. Nezval oplácel Ježkovi jeho přichylnost upřímně. Cenil jeho nadání a ochraňoval ho, kdykoli se domníval, že mu někdo ubližuje. Mušketýrsky bujarý Moravan a skoro chlapecký Ježek se doplňovali. Povídali si spolu a Nezval obohacoval zvědavého Ježka svými velkými znalostmi. Rádi spolu putovali a Ježek se s nadšením účastnil příhod, které jeho temperamentní druh lehce vyvolával. Jednou zašli do Evropa hallu poslechnout si černošský orchestr. Nezvala rozčilila společnost, která při hudbě tančila, a protože byl v náladě, začal jim z balkónu spílat vyžilců a házet na ně židle. Rozzuření číšníci se na ně vrhli a Ježka před výpraskem zachránil Ančerl jedině tím, že ho rychle zavřel do nějaké bedny. Silák Nezval se s Bieblovy proklestil k východu a byl by se vrátil pro Ježka, kdyby ho Ančerl mezitím nevyvedl postranními dveřmi na ulici. Ježek byl událostí – až na bednu – nadšen a liboval si, jak „v tom lítali“. Prodělali spolu řadu takových dobrodružství; byla to jejich bohatýrská leta a něco z nich uvízlo i v Nezvalově *Kronice*⁹⁸. Vztah obou umělců nenarušila ani válka, přestože je odloučila. Oba na sebe vzpomínali vždy s láskou. Nezval učinil i po smrti svého kamaráda mnoho pro jeho památku, a když byla o něm napsána kniha, stál za ní plnou vahou své osobnosti. Byl to nejenom umělec mezinárodního významu, byl také znamenitý přítel. A měl dobré srdce.

Václav Holzknecht

Jiří Svoboda

Z knihy „Přítel Vítězslav Nezval“

Přítel Vítězslav Nezval. Praha: Čs. spisovatel, 1966, s. 317–319.

Poslední příčina Nezvalovy smrti byl zápal plic, jehož nápor nezdolalo básníkově churavé srdce. Převozem do nemocnice nebyl by se prodloužil Nezvalův život, spíš by byl urychlil jeho konec. Takový byl názor lékařů.

[...]

Chřipkovému onemocnění neušly ani Nezvalova manželka paní Fafinka a sestra Vlasta. Když jsem přijel do Prahy v den pohřbu, opouštěly teprve svá lůžka. A na opuštěném lůžku básníkově byl dlouho pietně zachován zvlněný záhyb polštáře, do něhož klesla básníkova hlava; v jídelně na židli, kde nesčíslněkrát vysedal se svými přáteli, byl položen básníkův klobouk...

98 Román *Kronika z konce tisíciletí* (1929).

Rakev s mrtvým básníkem zahaleným státní vlajkou, rakev s čestnou stráží a mnoha věnci, mezi nimi i prezidenta republiky, rakev, nad níž ve výši před varhanami zářily zlaté iniciály VN, byla vystavena v den státního pohřbu ve čtvrtek 10. dubna 1958 v koncertní síni Domu umělců od 9–13 hodin. Dvoranou zněla tichá smuteční hudba. Sta lidí se přišlo rozloučit s mrtvým básníkem.

Procházím chodbou předsálí. Předě mnou, poblíž vchodu do sálu, stojí žena – zřejmě bezradná, vzrušená. Poznáváme se. Zachránkyně...⁹⁹ „Nemohu dál, nemohu se odhodlat jít dovnitř. – – Ne, nemohu!“ Beru ji za ruku a vedu ke katafalku.

V patnáct hodin začíná smuteční slavnost. Proslovy náměstka předsedy vlády Václava Kopeckého a Jiřího Taura, přátel zesnulého. Básníci, vy, kteří stojíte poslední čestnou stráž u mrtvého přítele, mnohým z vás probíhá myslí doba prvních dvacátých let a všechna další léta s Vítězslavem Nezvallem. Viléme Závado, vidím, jak tvá dojatá tvář jen s námahou potlačuje slzy, vždyť byls jedním z prvních Nezvalových pražských přátel. U básníkovy rakve jste se vystřídali všichni – díky vám, Aldo, Bednáři, Branislave, Čivrný, Hoffmeister, Hrubíne, Kadlec, Pleva, Taufre – díky i vám ostatním, kteří tu nejste jmenováni.

Nepřehledný smuteční průvod ozářený náhle jarním sluncem sledovalo z chodníků mnoho lidí. Vyšel o 16. hodině za rozžehnutých pouličních svítlen, ubíral se po nábřeží k budově Mánesa, u níž se průvod zastavil. Promluvil tu básník, Nezvalův přítel František Branislav. Při konečném rozloučení na Vyšehradském hřbitově vzpomněl svého uměleckého druha skladatel Václav Dobiáš.

Nezval vyznával vždy jas, klad života, všechno ponuré mu bylo vzdálené, cizí. Tak i těžko snášel představu, že by měl po smrti ležet ve vyšehradském Slavínu; nepřál si tam být pochován. Slavín ho děsil přítímím a stíny chladné kamenné ponurosti.

Již od studentských let odmítal kremaci. Chtěl být pochován do země, splynout s ní.

Naposled vidíme rakev s básníkem. Ční opodál na kamenné plošině Slavína nad hlavami smutečních hostí. Teprve pak – po Dobiášově rozloučení – je rakev snesena ke hrobu. Vítězslav Nezval je ukládán do hrobu – zcela blízko Bedřicha Smetany – do země, české země, která mu byla dražší nad všechny země světa.

U hrobu se tísní mnoho lidí, malý prostor nestačí, mnozí zůstali v pozadí. Vidíš známé tváře umělců, básníků, spisovatelů, hudebníků, herců, výtvarníků...

Velkému synu národa zaznívá naposled státní hymna.

⁹⁹ Herečka a spisovatelka Lilly Hodáčová, Nezvalova blízká přítelkyně, jež ho inspirovala k napsání sbírky *100 sonetů Zachránkyni věčného studenta Roberta Davida* (1937).

Jan Pilarš

Z knihy „Sluneční hodiny“

Sluneční hodiny: vzpomínky. Praha: Čs. spisovatel, 1989, s. 287–289.

Třebaže jsem nepatřil k Nezvalovu táboru, vysoce jsem ctil jeho široké rozpětí křídel, jakého v takovém orlím rozmachu od dob Vrchlického nedosáhl u nás nikdo. Pouhá existence Nezvala zajišťovala české kultuře práva, která jí básník vydobyl svou uměleckou potencií, svými politickými postoji a svým mezinárodním zvukem.

[...]

I v době, kdy v dočasné jednotě spisovatelů ve vedení svazu, vyvolané vnějším tlakem, jsme cítili odpudivé síly, Nezval znamenal harmonizující ferment pro strohé ideologické názory.

Zatímco nejmladší radikálové byli Nezvalet a Bieblem okřiknuti, a teď si léčili rány a hledali způsob, jak psát (někteří jako S. Neumann ho nikdy už nenašli), hlásili se o slovo kritici narození kolem roku 1930, jako Brabec, Červenka, Chvatík, Opelík, Trefulka, Sus a jiní, kteří přicházeli s odlišným pojetím literatury. S těmi už se nestačil Nezval setkat, ani utkat.

Šestého dubna 1958 náhle zemřel. Čtyři dny před smrtí několik nás s ním sedělo v Klubu spisovatelů. Byl neobyčejně sdílný a vnitřně rozechvělý. Chvatně upíjel ledového bílého vína. Ve zvláštní euforii vzpomínal na různé události ze svého života. Na setkání s Pasternakem. Na Tondu Karlíka z Dolan, který o něho otcovsky pečoval, když mu ho v noci vyděšeného šoupli do cely. Varoval nás před jedním kritikem, který prý ho udal gestapu¹⁰⁰.

Dlouho se zdržel u své nedávné cesty do Itálie. Vynutil si ji přes zákazy lékařů. Otčenášek vyprávěl báchořečné historky o Nezvalovi. Protože špatně dýchal, dal se nosit v nosítkách po náměstí Forum Romanum a vykřikoval senatus populusque romanus. V Sixtinské kapli marně hledali WC a básník hrozil, že znesvěť posvátná místa. Renesanční volnost Nezvala nadchla, ale docela obyčejná chřipka ho zlomila. Nevydržel její nápor.

Najednou se u kázalo, jakou osobnost ztrácí česká kultura. Naši redaktoři připravili takřka přes noc zvláštní číslo Literárních novin. Získali, což bylo pochopitelné, množství hlasů domácích, ale i telefonicky projevy soustrasti od mnoha osobností z celého světa. Otiskli smuteční zpěv L. Aragona, vzpomínku N. Hikmeta, B. Polevého, J. Marcenaca, S. Michalkova, I. Erenburga, V. Inberové, S. Ščipačova, T. Tzary, N. Tichonova. Nezvalův *Zpěv míru* byla nejpřekládanější česká báseň. Mezi domácími soustrastnými projevy čteme jména Trnka, Nový, Mukařovský, Hoffmeister, Kundera, Šotola, Matuška, Žáry, Slaviček, Taufer, Fikar, Rachlík, Werich, Mařánek, Hrubín. Svůj příspěvek jsem nazval *Kníže básníků*. V něm bylo usmíření a výraz velkého obdivu.

Pohřeb z Rudolfiny patřil k několika národním pohřbům, které byly za velké účasti lidu uspořádány největším bardům naší literatury. Taky za Nezvalovou rakví se táhl dlouhý kondukt truchlících, který zastavil u Národního divadla, kde byla právě v té době hrána Nezvalova hra *Dnes ještě zapadá slunce nad Atlantidou*. U budovy Mánesa se rakev oddělila. Uložení do země se konalo na Vyšehradě.

100 Vítězslav Nezval byl 6. září 1944 zatčen gestapem a do 30. září vězněn v brněnských Kounicových kolejích a v pražském Pankráci.

Jaroslav Seifert

Z knihy „Všecky krásy světa“

Všecky krásy světa. 4. vyd. Praha: Eminent, 1999, s. 418, 420.

Vítězslav Nezval zemřel předčasně, nebyl ještě stár. Ale umíral lehce. Tak lehce, jako lehce psal své verše. Nikdo netušil, že jeho nemoc je smrtelná. Myslili jen na chřipku. Pojednou v náručí své ženy sklonil hlavu a v tom okamžiku ztratila tato země jednoho ze svých velkých básníků.

Ležel jsem po operaci v motolské nemocnici a o posledních chvílích Nezvalových mi vyprávěla jeho žena, když jsem s ní později mluvil telefonem.

[...]

Trvalo to ještě pár měsíců, než jsem mohl na Vyšehradském hřbitově navštívit jeho hrob vedle hrobu básníka Nebeského. Byla tam již také Nezvalova bysta od sochaře Švece. Při pohledu na ni zatajil se mi poněkud dech. Přivřenýma očima dívá se Nezval kamsi a na někoho a lehoučký úsměv chvěje přitom jeho tváří. Znal jsem dobře tento jeho pohled.

Tak se tvářil, když recitoval své verše. Tak se díval, když hovořil se ženami a pokoušel se vylákat z jejich očí přitakávající milostný pohled.

A konečně byl to i úsměv chvíle, kdy vyprávěl choulostivé erotické anekdoty.

Ale anekdoty vypravovat neuměl.

Vlastimil Maršíček

Z knihy „Nezval, Seifert a ti druzí...“

Nezval, Seifert a ti druzí...: necenzurovaný slovník českých spisovatelů. Brno: Host, 1999, s. 79–82.

Pět dnů po návratu z Itálie jsem viděl Nezvala naposled. Ve čtvrtek 3. dubna 1958 jsme obědvali ve spisovatelském klubu s jeho dávným přítelem, francouzským básníkem Jeanem Cassouem, z dalších přítomných si pamatuji Závadu, Nohu, Hrubína a Jariše.

Nezval byl mimo prostor a čas. Zvedal se mu žaludek, nechutnalo mu, hosta nevnímal, stále byl soustředěn jen na sebe. Chtělo se mu jenom pít a pít, „něco ledově studeného“, co by uhasilo jeho „bezednou žízeň“. Seděl vedle mě, ukazoval mi své jatrní testy, jak je má „rozhašené“, usrl si vychlazeného šampaňského, jež mu doporučil na uhašení té velké žízně Milan Jariš, do něhož jsem skrytě dloubal, aby ho k vínu v takovém špatném zdravotním stavu neměl – ale Nezval stejně nedopil ani jedinou číši. Zas se mu udělalo zle, musel od stolu, pak si zas sedl ke mně, chtělo se mu spát a spát, ale znovu se vzchopil a vzpomínal a vzpomínal, ač k tomu neměl žádný vnější impuls, a třebaže se u stolu hovořilo o něčem docela jiném. Zejména vzpomínal na svého tatínka, na jeho poslední chvíle, když umíral. Byl celý rozteskněný, rozlítostněný...

Ale když Cassou odešel, ožil a na bolest zapomněl. Sedli jsme si ještě na chvilku do vedlejší klubovny – a on tehdy, pod čerstvým dojmem z návštěvy francouzského básníka, se smál: „Kampak se hrabe ta sladká francouzština na naši češtinu, vid', Františku?“ položil ruku na rámě Hrubínovi. „To máš pořád,“ vstal, „la femme, de la femme, à la femme, la femme..., až toho máš plnou hubu.“

Ale čeština? Poslechni si: žena, ženy, ženě, ženu, ženo, ženě, ženou! Copak se z té francouzštiny dají udělat pořádné rýmy?“ A znovu začal slovo „žena“ skloňovat...

Stál, majestátný, nad klubovkou, zapomněl úplně na sebe a svým zvučným hlasem recitoval: „Žena, ženy, ženě...“ – a já z jeho úst slyšel znít jeho nejkrásnější ódu na ženu. Pak se obrátil k nám: „Co dneska ti básníci chtějí? Kamuflovat se do nesmyslností a nesrozumitelnosti? Velikost byla vždycky prostá. Přirozená...“

Zmínil jsem se o Jarišovi – nechtěl bych, aby vznikl dojem, že chtěl tím šampaňským Nezvalovi špatně poradit. Naopak. Jariš, celá léta jeden z nejvášnivějších „nezvalobijců“, se s ním v posledním období jeho života úzce spřátelil [...], nedal na něho dopustit, a já na vlastní oči viděl, jak je zdrcen, když se dozvěděl, že Nezval zemřel. To on přišel na nejbližším svazovém předsednictvu s konkrétním návrhem na trvalé uctění Nezvalovy památky, který pak nikdo nerealizoval, protože se staral jenom o sebe.¹⁰¹ (A nakonec se nikdo nestaral ani o Jariše, když – zapomenut vedením takzvaného nového spisovatelského svazu v sedmdesátých letech – sám zemřel.)

V sobotu časně ráno¹⁰² mě probudila Fáfinka, Nezvalova dlouholetá hospodyně, domácí paní, družka a posléze i legitimní manželka, a rozespalému a v tu chvíli nic nechápajícímu mně do telefonu s pláčem oznámila: „Slávek dneska v noci zemřel... Přijďte se na něho podívat...“

Podívat jsem se nepříjel. Nenašel jsem sílu spatřit Slávkovu mrtvou tvář. Za mne k mrtvému jel Jan Noha, kterému jsem zavolaal, s Otčenáškem, jenž bydlel patro pode mnou. Slyšel jsem, že Nezval den před nocí, v níž naposled vydechl, byl se svým „Eckermannem“ Vlastimilem Fialou na Vyšehradském hřbitově a tam že ukázal na místo, kde chce být pochován – a kde byl za pár hodin pohřben...

S Janem Nohou, Otčenáškem a Lád'ou Fikarem jsme ještě před pěti měsíci stáli před pelestí postele, na níž Nezval ležel (a říkal, že s chřipkou), a domlouvali jsme znovu přípravy jeho odkládané italské cesty. Dobrou hodinu, co jsme u něho byli, Nezval rukou pořád něco hledal pod polštářem za svou hlavou. Teprve když jsme se měli k odchodu, hledané našel – mosazný zvonec na dlouhé dřevěné rukojeti. A jím začal třepat a nesmyslně zvonit, až se ve dveřích objevila Fáfinka, které bez okolků přikázal: „Uvař jim kafe!“ Pak se ponořil do sebe a mlčel. Až po chvíli si uvědomil, že jsme ještě neodešli. „Mládenci,“ procitl a pozvedl k nám oči, „že musím umřít, to vím, to se nedá nic dělat. Sám fakt mě tak neděsí – jako to, že se po mé smrti narodí ještě tolik krásných holek, kterým se já z toho posraného hrobu nebudu moct ani podívat pod sukně...“ Pak se tomu všemu zasmál – a my jsme se museli ještě před svým odchodem podle jeho pokynů seřadit podle velikosti jemu u nohou a přísahat, že budeme naplňovat jeho odkaz, až on nebude na světě. Že budeme, řečeno terminologií přípustnou v knize, hodně milovat. Zaklínací slova, z nichž to druhé pronášel jadrnou češtinou, jsme museli po něm třikrát opakovat: „Budeme m...! Budeme m...! Budeme m...!“ Se zvednutou pravicí, se vztyčenými dvěma prsty. „Jak Beneš nad rakví s tatínkem Masarykem...,“ poznamenal s úsměvem.

101 Viz zprávu *Na paměť velkého básníka* v oddílu *Jiná oznámení*.

102 Maršíček chybně uvádí datum Nezvalova úmrtí: básník nezemřel v noci z pátku na sobotu, ale z neděle na pondělí. Ve své knize se rovněž mýlí i v dataci úmrtí Marie Pujmanové: 19. května 1958 nepřípadl na pátek, nýbrž na pondělí. Maršíčkovy vzpomínky jsou v tomto směru značně zavádějící.

Jiří Kuběna

Z knihy „Paměť básníka“

Paměť básníka. Brno: Host, 2006, s. 148–149.

Když dne 6. dubna 1958 (tj. absolutně vzato vpředvečer skutečného „Dne, Kdy Zemřel Kristus“ – čili jakoby na Zelený Čtvrtek, ale v našem čase právě na Velikonoční Pondělí, den po Dni Vzkříšení!) – právě po návratu z Itálie, kde „*Kristus nad ním plakal*“ – však právě ty zelenočtvrteční – „*Krvavé Slzy*“, Vítězslav Nezval přes všechny prosakující a zas dementované zlopořestí nakonec přece jen nečekaně zemřel, byl to šok.

Pro všechny šok. Srdce země se zastavilo – a co hůř, jak bylo zřejmé, trůn zůstal prázdný, tenhle trůn už nikdo po něm neobsadil. Jistě, v polovině šedesátých let se stály fronty na Holana a trochu později, po svém zázračném znovuzrození v Koncertu na ostrově, a zejména při svých aktivitách pro dobré obecné mohl zasednout na prázdný trůn Seifert: ale mezitím se do nepaměti propadl sám trůn, sám úřad básníka. Nebylo kam dosednout. S básníkem *ex offio* zanikl i Básník *ab Ovo*, básník z milosti Boží jako zjevená instituce, a zůstal jen literát, ustoupila Poesie, ale nastoupil kлокot Zlatých Slavíků, ale i ryk hardrocku a ovšem, umlčovaný, leč o to mocnější hlas *svědomí národa*. Až dotud příliš samozřejmá velikonoční Kraslice Poesie jako by se nenávratně rozpadla na zábavní průmysl a na žalující ethos. Od těch dob však něco neodčinitelně chybí. Básník Chybí! Básník jako zmocněný člověk, jako bohy zmocněný zvěstovatel Kráasy Světa a Vtěleného Slova – Básník jako srdce národa, *Básník Vůbec* – Odešel s Nezvaem.

Onu zvěst o Nezvalově smrti, pamatuji si to přesně, bylo to u Věry Fridrichové, večer v jejím ateliéru, a hráli jsme kanastu, ten blbý mor ještě blbější doby, jsem přijal navenek nevzrušeně: dělal jsem sám před sebou haura, dělal jsem na osud „ramena“. Přišlo mi poslední, srdcové eso a já s nepohnutou tváří vynesl na stůl další, ze samých es vyskládanou kanastu. Ale, cítil jsem to až v hrdle: Něco se stalo. Něco právě *pro mne* se stalo.

Brzo nato Josef Topol, při jedné ze svých brněnských návštěv u mne na Antonínské, vytáhl jednu z posledních fotografií Nezvala (jehož smrt ho hluboce dojala a za nímž tehdy napsal nádhernou báseň¹⁰³) a položil ji přede mne na stůl. Tvář básníkova na ní byla před ostře kontrastním, jako noc černým pozadím, celá mléčně bílá a neobyčejně kulatá, i když ne úplně kruhová – a on se láskyplně zeptal: „Co vidíš? Jako co Ti to připadá? Co Ti ten obličej připomíná?“ Asi jsem nic kloudného neodpověděl (co proboha máš s tím Nezvaem?), ale přece mne zarazilo, když řekl: „*Luna*.“ Teprv dnes vím, drahý Josefe, že ses mýlil, určitě tehdy mýlil. Ani Labuť, ani Luna. „*Vejce*.“ Omnis ex ovo!

103 Báseň *Počátek světa* – viz oddíl *Básně reagující na Nezvalovo úmrtí*.

Jan Zábrana

Z deníkových zápisků „Celý život“*Celý život I.* Praha: Torst, 1993, s. 510–511.

Jak se milovali čeští básníci: to poledne, kdy pohřbívali Nezvala, seděl jsem s Jiřím Kolářem, Josefem Hiršalem a Kamilem Lhotákem ve Slávii. Když začátek průvodu s rakví začal přecházet pod okny – šedovlasý Svata Kadlec nesl na prsou černou sametovou podušku, na které byla připjata nebožtíkova vyznamenání a řády –, zvedl jsem se, že se půjdu na pohřeb podívat. Kolář mi tehdy řekl: „Jdete se podívat, mladej, jak budou tu mršinu zahrabávat? Tu krysu udavačskou, co dělala kariéru, když druhý básníci seděli v kriminálech nebo nemohli publikovat, toho ješitnýho sráče, kterej na mladý kluky zavolał policajty¹⁰⁴? No, jen jděte...“¹⁰⁵ Dostihl jsem kondukt až u Mánesa, kde se zastavil. (Na chodníku na nábřeží mezi Slávií a Mánesem jsem uprostřed lidí, nebylo jich tak moc, potkal zrzavého Nazima Hikmeta, kterého jsem znal z fotografií. Šel sám a po chodníku, ne v průvodu, na tváři měl jakýsi vytřeštěný strnulý úsměv.) Před Mánesem František Branislav se zakloněnou hlavou a trčícím nosem, s matně pableskujícími brejličkami, bylo pod mrakem, a s přiblblým výrazem mírně sklerotického podučitele z jednotřídky, který nasazoval vždy, když chtěl zevnějškem vyjádřit svou představu sebe sama jakožto *lyrického básníka*, recitoval Nezvalovu báseň *Sloky o Praze*¹⁰⁶ nadneseným réterským hlasem, který povážlivě a téměř komicky znejistěl, když dočetl k osmému verši (...*hladina / jako rybí kůže / již se trochu štítím*), poněvadž ta slova se do toho slavnostně zádušního tónu nehodila, Branislav nevěděl, jak je má říct, jestli stejně pateticky jako ostatní verše, nebo je jen odmumlat jako méně významné místo v básni... (Srdce mi poskočilo radostí: *básník* se ozval, i z rakve, přece jen nechal ve své básni zašité nůžky, verš, který ji *nedovolil* proměnit v totálně oficiální pitomost!) Pak se průvod rozjel dál po nábřeží k Vyšehradu... Tam jsem už za ním nešel... V hloučku před Mánesem jsem zahlédl Lídu Duškovou a „květnáky“, s nimiž tehdy byla v těsných vztazích, s J. V. Svobodou, Šotolou, Šiktancem... Chvilí jsem s nimi stál a pak se vrátil do Slávie... Pokud si vzpomínám, Kolář ani ti druzí dva se mě na nic nevyptávali... Vůbec mi tehdy ten Kolářův hněv, to spílání mrtvému, nepřipadalo nevhodné nebo nechutné. Mrtvý byl ve chvíli své smrti ve všeobecném opovržení, zradil solidaritu se všemi, zachránil jen svou vlastní kůži v době zatýkání, žalářování a poprav, byl za svou záchranu ochoten zaplatit jakoukoli cenu, vyškrtnal ze svých knih jména svých někdejších přátel upadnuvších v nemilost (Teiga, Jakobsona, desítek jiných), za svého důvěrníka našeptávače si zvolil, ať už ze strachu či z prohnání liščí spekulace Jiřího Taura, Salieriho české kultury... Na tomto pocitu opovržení nad mrtvým neměnilo nic ani to, že si většina těch, kdo nad ním pronášeli soud, byla vědoma, že jde o jednoho z největších českých básníků 20. století... Neodpouštěli mu nic, na to byli příliš jeho současníky, ale také mu nic neupírali. Vzpomínám si, jak

104 Narážka na dění kolem pamfletu *Socialistická láska* z května 1949 – parodie na Nezvalovu báseň *Plán* ze sbírky *Veliký orloj* (1949) – jehož autory byli studenti Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze Zdeněk Pachovský a Viktor Matys. Autoři básně, její šířitelé i čtenáři byli stranou potrestáni vyloučením z KSČ či napomenutími.

105 Jiří Kolář po vydání Zábranova *Celého života* v roce 1995 popřel, že by se o Nezvalovi kdy takto vyjadřoval; viz článek Milana Blahynky *Kdo co vlastně řekl* (Obrys-Kmen 7. 6. 2008, č. 23; dostupné z: <http://www.obrys-kmen.cz/archivok/index.php?rok=2008&cis=23&cl=07>).

106 Báseň ze sbírky *Chrpy a města* (1955).

mi, o tři čtyři roky dřív, týž Kolář jako příklad moderní metafory citoval Nezvalův verše z *Písně písni*¹⁰⁷: „Tvá ústa jsou pole vlčích máků, na kterém rozestavili sochy...“

(1976)

107 Báseň ze sbírky *Žena v množném čísle* (1936).

BÁSNĚ REAGUJÍCÍ NA NEZVALOVO ÚMRTÍ

Jiří Navrátil

Sonet Vítězslavu Nezvalovi

Mladá fronta 9. 4. 1958, roč. 14, č. 84, s. 1.

Ten verš se nechte jako žurnál,
je těžký vahou století,
je bílý pták, je smutná urna,
je nesmírný jak objetí.

Tak zpívat smí jen velké dítě,
jen člověk s duší rybáře,
jenž ponořil své vzdušné sítě
až mezi hvězdné oltáře.

Dál hraje velký orchestrion,
král, střelec, věž i pion,
spár orla, flétna slavíka.

Svět kdyby trochu menší býval,
neunesl by tento příval,
klesl by k nohám básníka.

Nazim Hikmet

O Vítězslavu Nezvalovi

Kultura 10. 4. 1958 , roč. 2, č. 15, s. 1.

Praha se svěže zelená v dubnových trávnicích
Ale ulice přes větve stromů jsou dosud černé černé
Podmračný den
Nemohu rozeznat
 Že by byl napjal plachty
 A odplul do nesmírné dálky
 Pražský hrad?
Rackové nad Vltavou
Dnes ani nezobali naši housku

Zazvonil telefon
Slyším tu zvěst
Jak brzy jak brzy jak brzy
Sláveček byl Sláveček není

Nezval trvá

Praha 7. dubna 1958
(Přeložil Jiří Taufer)

Oldřich Vyhlídal
Sbohem básníku

Kultura 10. 4. 1958 , roč. 2, č. 15, s. 2.

Sbohem, a kdybychom se víckrát nesetkali,
bylo to překrásné... být s Vámi, básníku.
Zašel jste za obzor modravých lesíků
a jenom ranní svit nám po Vás zbyl tam, v dále...

A to je málo, strašně málo, noci,
nevděčná noci v básních zakletá,
ráno nám dát, v němž havran ulétá
a strom se ve větru otáčí po ovoci.

Ach, to je málo, strašně málo, ženo,
nevděčná ženo v básni plující,
stát se slzou, jež stéká po líci,
těžká jak jablko, když chce být utrženo.

A málo je to, strašně málo, Praho,
nevděčná Praho v básních slavená,
zaznít jen jako tichá ozvěna,
když každý tvůj zvon dávno, dávno zná ho,

básníka zvonů, veršů o vzkříšení
člověka v lidu, který nezmírá...
Chladná noc ránu brány otvírá
a básník vchází... Stráž se tiše mění...

Sbohem, a kdybychom se víckrát nesetkali,
bylo to překrásné... být s Vámi, básníku.
Zašel jste za obzor modravých lesíků
a jenom ranní svit nám po Vás zbyl tam, v dále...

Miroslav Macháček

Domove, teskni na stromové lyře...

Kultura 10. 4. 1958 , roč. 2, č. 15, s. 2.

Když zapjal úsvit z rosy náhrdelník
na rozespálé země vzdutou hrud',
když zazněl zvon svým Požehnána bud'!
a měsíc hynul jako nesmrtelní,

spatřil jsem ženu sedat nad jehelník,
aby na rubáš hvězdnou šila suť.
Domove, se mnou rmut' se, rmut' se, rmut'!
Milenec ztichl. Tavič. Zpěvák. Dělník.

Tavil tvou krásu. Sléval nové tvary.
V barevné doušky míchal tvoje dary,
pil z nich a jiným naléval z tvých vín.

Slova tvé řeči vázal do vějíře.
Domove, teskni na stromové lyře,
k Naději–matce odešel ti syn.

Štefan Žáry

Za Vítězslavom Nezvalom

*Kultúrny život 12. 4. 1958, roč. 13, č. 16, s. 1.*¹⁰⁸

Báseň noci, tichú trasľavú báseň
vrýva smrť svojim neviditeľným hrotom
do klenby neba.
Je ticho, posledná tramvaj zmlkla,
doznievajúc ako rosa
v studených zvonkoch hviezd.

On leží na plátne, nepopísanom hárku,
veľký, zamatový vták,
jeho dych nezamhlí zrkadlo
a jeho choré, synkopické srdce sa neozýva.
Tak umierajú veľkí,
kniežatá poézie,
v náručí svojich robotných synov,
keď dni sa dvíhajú ako žrde
a noci na nich trepcujú sa ako vlajky.

Ustal pohyb hrude, len balvan čela svieti,
ten balvan,
spod ktorého vyvieralo stotisíc metafor,
ten kúzelnicky klobúk,
z ktorého vyčaril milión pestrých šatiek,
aby viali, ihrali vo vetre,
nie aby dávali zbohom.

Bol to strom plný piesne,
pieseň prúdila jeho konármi,
pieseň hniezdila v jeho náručí,
večermi vypustil roje svetlušiek,
ktoré sa usadzovali v oblokách ľudských bytov
šírej slobodnej vlasti.
Bol ako strom, vedel sa zat'at' v dňoch hnevu,
na jeho kmeni nabehli uzliny vzdoru;
neľutujúc živicu krvi
namáčal do nej pero,
vzoprel sa v koreňoch, slabý bol naňho uragán

108 Otištěno též v *Literárních novinách* (12. 4. 1958, roč. 7, č. 15, s. 6).

Smrt', usadená v trójskom koni jeho srdca,
prišla si po neho nehrdinsky, ľstivo.

Básnik nenasí rád rovnošatu,
hoci je radový vojak.
A on, tribún poézie,
bránil jej miesto na priestranstve pod slnkom
suverénne ako naozajstné knieža.
Nebolo vášnivejšieho tribúna.
A teraz – keď jeho hlas zmĺkol –
sirota-poézia,
kto sa ťa zastane?

Báseň noci, krutú, drásavú hranu
tikoce orloj nad onemelou dlažbou
starého mesta.
Už mŕtvy básnik na bielej plachte leží.
Je opäť deckom, kúpe sa v pene slnka.
A je deň púte, slávnosť robotných ľudí,
čut' verkeľ, kolotoč spieva,
vo vzduchu cítiť orgovánovú vôňu.
Starý pán Nezval, řídící dedinskej školy,
volá na syna: Pojd', Slávku, koupíme perník
a shlédnem pantomimu!

Kyprie jar v moravskej vonnej hline,
vtláča sa do stebiel, vrie hlasne v úli srdca.
Volá ho: Lahni,
pod' a splyň s rodnou hrudou,
čo tak zázračného básnika vytvorila!

Budmerice, 7.–8. apríla 1958

Louis Aragon

Smuteční zpěv za Vítězslava Nezvala

Literární noviny 12. 4. 1958, roč. 7, č. 15, s. 1.

Na pustých Hradčanech je luna bez soupeře
A sochy mostu v bílý smutek mění
Z rozhlasu zaznělo jako když bouchnou dveře
 vykřiklo Nezval není
Tak Praha ztratila dnes básníka a duši
Kdybych tam dolétl našel bych Prahu jinou
Má srdce rozbité jak číši rozbítí se sluší
 když dopili jsme víno
Lorca a Majakovskij Desnos Apollinaire
Jich stíny voní za jitra a v noci pálí
Však nebe jako ohňostrůjce jako minér
 dál jejich hvězdy v čase valí
Co proti velezpěvu zkáza zmůže
zabítí pěvce zpěv však nezabije
Jen tělo časné klesne do země jak růže
 však nikdy poezie
Století naše přešlo půlnoc svého času
Však jeho básník nemusí být dovršen
Vždyť všichni hořeli zapalující krásu
 a věřili že je to sen
Dnes v Paříži se rozhostilo sněžné ticho
Sedm let je to v listopadu za svítání
Co Éluard nás opustil svou chůzí tichou
 a Nezval umřel v noci jarní
To prý měl krásnou smrt se u nás říká
To prý je všechno jak se patří jak má být
Ne v našem století se nenaříká
 přejme mu mír a klid
Divoké dítě zemřel v čase sedmikrásek
Darmo mu velkonoční zvony budou zníti
Zorničky zhasly ruka znavila se
 a verš se naposledy vznítil
V tom světě obtěžkaném hrůzou nové palby
Obrátil navždy oči do hlubiny nebe
Tvář zahleděnou za gotické malby
 ach slunce ještě zebe
Teď vešel na nebesa dětských malovánek

Zpívaje matku svou a míru věrný v slově
Hle zítřek ukázal jak dědictví nám dané
 jak prsten v ruce milencově
Nezvale tvoje jméno říká si můj hlas
Počkej jdu za tebou už studí jiní
Byl krásný den teď večerní je čas
 a zpívat budou jiní.

(Přeložil Sergej Machonin)

František Hrubín

In memoriam V. N.

Literární noviny 12. 4. 1958, roč. 7, č. 15, s. 1.

Nabral jsi moře do českého džbánu
a rozlil v rezekvítkách pod strání,
tam vždycky potkám, zvoní klekání,
Tvou poezii, krásnou venkovanku.

Proto jsme stále zamilovaní
do básní, do dívek i do skřivánek,
že od mládí, už z prvních setkání
známe tu uhrančivou Moravanku.

Naposled rodná Svratka ve spaní
zašuměla Ti kolem horkých spánků.
Spi, můžeš zaspát nedopsanou stránku,
Tvůj orlí zpěv, Tvá píseň skřivání
před němou smrtí samy ubrání
Tvou poezii, věrnou pozemšťanku.

Ivo Fleischmann

Hrana

Literární noviny 12. 4. 1958, roč. 7, č. 15, s. 3.

S dědictvím zimy na ramenou,
zmužnělí délkou předjaří,
pod nebe klenbou proměnlivou,
na cestě k jaru, za září,

jak v boji s dlouhou českou zimou
muž, žena ruku v ruce jdou,
jdou ostražitou domovinou
za hvězdou komunistickou.

Bez moří, bez flotil a lupů
bohatl lid, jenž tu kdy žil
jen silou trysklou ze zástupů,
železem z krve vlastních žil.

A přec ta stoupající vláha
na dějin žlábcích, na hrotech
v zpěv měnívala se, jenž sahá
po vnitřním sluchu lidí všech.

Tak také on, od bílých domků,
pastelek měkkých Moravy
po trylky Loretánských zvonků
byl král od paty do hlavy.

A metal září na vše strany,
jak by měl hvězdu za srdce.

Král leží v dveřích do dvorany.

Ach, mrtev král bez nástupce!

František Branislav

Na rozloučenou

Literární noviny 12. 4. 1958, roč. 7, č. 15, s. 5.

Kruh se již uzavírá,
dát sbohem je už čas,
pod prsty zmlkla lyra.
Kdo teď z nás, kdo teď z nás?

S Tebou jsem u Vltavy
chodíval před lety,
když na jaře proud dravý
zval mladost do věty.

My vírou žili mládí,
kopřiv se nebáli.
Každý svůj nástroj ladí
pro radost, pro žaly.

Proč přišel bílý leden?
Hrob Wolkrův požal mráz.
Již v kruhu chyběl jeden,
kdo druhý bude z nás?

Jeden bral oheň z blesků,
hnán cestou pod hromy.
A druhý lidem v stesku
zpíval pod stromy.

Po letech bolest jiná –
a pohřbívání zas:
hrob Biebla Konstantina.
Kdo třetí bude z nás?

Náš svět jsme žili rádi,
pro jara, lásku, hněv.
Z nás každý jinak ladí
svůj nástroj a svůj zpěv.

Nezvale, sbohem, díky!
Jde nové jaro za březnem,
vím: mezi bojovníky
Tebe že znovu naleznem.

Jan Alda

[Už jenom duha poezie Tvoji]

Literární noviny 12. 4. 1958, roč. 7, č. 15, s. 9.

Už jenom duha poezie Tvoji
se bude klenout nad námi.
Tvá slova zatřpytí se v ohňostroji,
hrajícím všemi barvami.

Uslyšíme Tě v Smetanovi,
ve svatovítských zvonech znět.
Všude tam, kde se život nový
rozvíjí jako jarní květ.

V zahradě krásy spatříme Tě,
o jejíž květy ses tak bál,
na azurovém nebi v létě,
uplývajícím v široširou dál.

Vlastimil Maršíček

Vítězslavu Nezvalovi na rozloučenou

Literární noviny 12. 4. 1958, roč. 7, č. 15, s. 12.

Měly snad hvězdy špatnou konstelaci?
Jen básník vyčte jejich znamení!
Skrýli je křídlem vyplašení ptáci,
když pod nimi se podťatý kmen skácí
a oni vzlétnou, smyslů zbavení?

Kam vytratil se gejzír smaragdový?
Jen básník ví, proč šlehá do výše!
Vpilo ho černé mračno nad hřbitovy
či svými drápy vyrvaly jej sovy –
či proměnil se ve stín cypřiše?

Řekni nám, řekni, smrtko rozhněvaná,
proč sýkorky dnes ztichly na strání?
A proč zas kráká nenasytná vrána?
A proč ten pláč? A proč tak smutně hrana
k poslední cestě dneska vyzvání?

7. 4. 1958

Jaroslav Moucha

Zemřel básník Vítězslav Nezval

Průboj 12. 4. 1958, roč. 10, č. 44, s. 2.

Zemřel básník. Člověk – ano,
dílo nezmírá.
Jdem s ním cestou obsypanou
květy do šíra,
zní nám zvonovinou slova,
zahřmí opět včas,
s vlajkou jde, již vítr vzdouvá:
rostl přece z nás.

Zemřel básník. Člověk srdce,
zmlkl jeho hlas
věrný hvězdě revoluce,
žije dále v nás.

Vydal všechno, i sám sebe,
nechal si jen tvář,
ke které mu národ klade
květy na polštář...

Josef Rynda

[Kolikrát, básníku, Tvůj hlas ...]

Obrana lidu 12. 4. 1958, roč. 17, č. 87, s. 2.

Kolikrát, básníku, Tvůj hlas
vyzpíval závrať jara! Čas,
kdy pohnuly se ledy.
Snad proto nad vltavský jez
Sbohem a šáteček zní dnes
tak teskně – naposledy.

Nebylo ještě veršů dost,
jimiž jsi pro nás klenul Most
k poezii a kráse.
Věř, je to smutné k nevěře,
že Manon svého rytíře
už víckrát nedočká se.

Že z Balad hořkých poslední
ta nejhořčejší ze všech zní
nad básníkovým skolem.
Ještě že člověk vzápětí
překoná smutek ze smrti
nad Tvojm Edisonem.

I křídla, která jsi nám dal,
odvanout pomáhají žal.
Míň bolí těžká ztráta.
Kdo pro lid zpíval, nezmírá,
jen kniha žití zavírá
se láskou vrchovatá.

Ted' s verši tvojich Chrp a měst
se na nejdelší ze svých cest
dal básník domoviny.
A u ohňostroje rýmů svých
zaklíná pláč i hněv i smích
své sladké mateřštiny.

V daleké zítřky zahleděn
dál střeží lidu svého sen
a sílí jeho víru.
Ve chvíli smrti jeho hlas
dvojnásob silně zazněl v nás.
Zpíváme s ním – Zpěv míru!

Františka Křiváková

Za Vítězslavem Nezvalem

Tvorba 17. dubna 1958, roč. 23, č. 16, s. 371.

Řekli nám, že mohou zaniknout i slunce.
Že se vlastním žářem spálí
a ani nezavýjí v pustinách,
kde jen boží spravedlnost bloudí –
smrt s námi sedává za stolem.

Řekli...
Ach, co už jsme všechno neslyšeli
a přece jsme uvěřili.

A říkali,
že ho víc není, že odešel...
A nikdo z nás nevěřil.

Spěchali jsme do knihoven
a zajímavě se ptali jeho knih.
Že by už hvězdy nepadaly?
Nekvetly kolotoče a jména žen?

Koketka Manon si zkoušela fialový závoj
a nakažlivě zvonila mládím.
Atlantida hromově duněla výstrahou,
Mír prodával bulvárům sněženky,
zmíraly steskem plechové křížky Domoviny...

– Ale že by on?
Nikdo nevěděl.

Ptali jsme se koček, taxikářů, Svratky.
Ptali jsme se jeho kouzelných rýmů,
elektrických květín, pohádek, zahrad...

Nikdo nic nevěděl.
Nikdo nechtěl vědět!

A přece kdosi zasnoubil jeho tvář s havranem,
razí šestáčky plechově cinkající:

– Nezemřel. Žije svým dílem –

Miloval hvězdy, hroby, haleny všedních dnů.
Miloval věci, papoušky, vůně, tóny...
Jen fráze nenáviděl.

Fráze, válečné tamtamy a posmrtné litanie.

Že by tedy přece? Že by už nebyl?

Dubnový chlad grimasou ranil nám tvář,
ruce zaplakaly do fialek
a fialky voněly.

František Nechvátal

Elegie na skon básníka

Tvorba 17. dubna 1958, roč. 23, č. 16, s. 371.

Vítězslavu Nezvalovi

Kam šly sny rozkvétat, jež protekly mu hrudí?
Spí vnořen do ticha, jaro ho neprobudí,
spí němým spánkem skal, v krystal se náhle mění
ve výhni pravdivé, v kadlubu všeho dění;
všech hříchů smrtelných už nedrásá ho trn,
vznáší se ke hvězdám, čistý a bez poskvrn,
je zbaven přetvářky, je svlečen z roucha běd,
mileneč zízlivý, jenž promiloval svět.

Kam jde té lásky proud, prýštící v srdci jeho?
Je skosen na věky, je na věky tvůj, něho,
je vnořen do tvých vln, vrhá se v jarním ránu
do tvého náručí, žhavého oceánu,
je v ohni vykoupán, pln slunných doteků,
proud lásky míří v něm k zemi a k člověku,
pod tvými polibky zrak jeho neuhas,
je, něho, navždy tvůj, prosvětlen je v tvůj jas.

Dokořán před ním je českého nebe hala,
moravská malá ves, která ho kolébala,
země, jež byla mu matkou a domovinou,
na věky budou žít v písních, jež nepominou,
na věky bude žít v nich básník horce mlád,
nevládne nad ním smrt, není to strašný pád,
je v hvězdu proměněn a vítězný má klid,
na věky bude žít v těch zpěvech český lid.

Hravost a radostnost dítěte byla v muži,
on objal celý svět a věřil, že se sdruží
v bratrskou rodinu, v rodinu šťastných dětí
národy na Zemi všech plemen a všech pletí,
on doufat nepřestal v bojích a v ohni ran,
že války pominou i se skuhráním hran,
on život miloval, on krásný život chtěl
roubovat zpěvem svým na miliony těl.

Byl postrach měšťáků, otrásal jejich branou,
příbojem prudkého povětří nevětranou,
jak pramen všeho zla rozbíjel izolaci
a hloupost provinční děsil svou tvůrčí prací;
znal do květů hnát smích i v poušti velkoměst,
kramářskou lakotnost trestala jeho pěst,
do rájů vášnivých bouřlivě byl vždy hnán,
vládce a kouzelník, snového světa pán.

Kam šly sny rozkvétat, jež vířily mu hlavou?
Hledají v zástupech novou tvář usměvavou,
novou tvář člověka, tvář, kterou mají prostí,
toužící jako on po lásce, po něžnosti,
toužící uslyšet její zpěv z vlídných slov,
při němž ti vytanou vzpomínky na domov,
toužící jako on obejmout celý svět,
zbavený přetvářky, svlečený z roucha běd.

Štefan Žáry

[Stojím pri jeho hlave...]¹⁰⁹

Stovežatý básnik. Bratislava: Slovenský spisovateľ, 1981, s. 60.

Stojím pri jeho hlave,
pokojnej teraz, bez hnutia;
búrlivej kedys' riave,
ktorú už víchry nezmútia.

Pri jeho hrdej hlave,
pod chladnou krivkou klenutia.
Tam vonku slnce plavé
pozláca pražské zákutia.

Tu zrazu sa mi zamanie
st'a krídla času v závane,
že kým tu stojím poctou,

on mieri peši k Vltave
a kímiač čajky hltavé,
zratuje dúhy mostov.

109 Báseň napsaná po Nezvalově pohřbu, pravděpodobně hned večer 10. dubna 1958.

Nazim Hikmet

Beseda se zesnulým Nezvalem

Pobyt v Praze. Praha: Čs. spisovatel, 1959. s. 38–40.

Sotva jsi odešel – tu hned
počasí proměnilo se
a začlo sněžit V onom případě
říká se že prý mrtvého
tak oplakává obloha
Sám ovšem víš co jaro dovede
13. duben zas už zajásal
a Praha pojednou se usmála
dokonce tam kde Vyšehrad
se rozprostírá hřbitovem
Ač lidé dosud mluví o tobě
jako by dosud stáli před rakví
nahlédlo slunce za sklo výkladů
a pozlatilo svými paprsky
tvůj portrét ještě s flórem na rámu
Snad obloha se znovu zatáhne
před námi však je zase máj
A pražský máj – nu ty to přece znáš
když na ulice vtrhne zlatozelený
děvčata utrou žal jak v oknech tabule
a smutek po tobě se vytratí
tak jako z chodníků tvůj stín

Takový je už svět... A opravdu
vždyť všichni srdeční a moudří zesnulí
co život nekonečně milují
nechtějí aby lidé po nich truchlili
ve smutku čtyřicet a jeden den
a neříkají „Po nás... potopa!“
Odejdou zanechavše po sobě
něco co člověku je k potřebě
snad strom snad slovo nebo úsměv jen
a nedělí se o tmou pod drnem
s živými Sami snášejí
tíhu svých desek náhrobních
a ježto od žijících na světě
nechtějí pranic pro sebe

dál s nimi žijí neumírají
Vím Nezvale vždyť určitě
také ty patříš mezi ně
i ty jsi moudrý a tak srdečný
ten který život nepřestal
milovat... Pražský nebožtík

Telefon zvoní Někdo volá mne
Škoda Už musíme se rozloučit
Nuže buď šťasten bratře Nezvale
Vždyť v tomhle našem světěездеjším
světlo přec nejsladší je plod

20. dubna 1958

(Přeložil Jiří Taufer)

Josef Topol

Počátek světa

Básně a jejich torsa. Praha: Bonaventura, 1995, s. 62.

Vítězslavu Nezvalovi

Záře a purpur a šarlat a nach

Odkud odešel básník

Vlny přílivu

Olizují střidu jeho stop

Drobí se v písku

Zlaté spony pět padlých hvězd

Už nad ním promlčuje hrob

Nemáš právo pozbývat tváře

Ach ale bezprávný jsi

Dědici smrti této

Vlny odlivu

Odnášejí tě k temné sluji

Nemáš právo rozpouštět úsměv

Vápenná vodo

V tvar velikonoční zaklet

Smutný pro Kristovy slzy

Dvě líbající se luny

Dva srpy srostlé v ostří

Vejce do kterého jsi složen

Bílé k světlu přichystané

Tvůj hrob

[červen 1958]

Jan Zábrana

Pět slok

Celý život I. Praha: Torst, 1993, s. 303–304.

1)	Hlas básníka
Nejlíp zazní ti
Pěkně pod síť
Tam kde zaniká	4)	Bratry Slovary
Dojme hojivý
Básník z lodží
Aranžovaný
V snech i sklonech
Na balkónech
Antologií
2)	Že se nevzdal? Že vzal metál?
Kdo bral víc a kdo bral míň?
Umřel opentlený Nezval
Mente tekel Taufersin	5)	Zežloutl verš jako síra
Těmhle slovům se verš vzpírá
Slova nejsou jeho slovy
Slova jako bzukot hmyzu
Umřel básník Neumírá
K Nezvalovi
Přistavený fízl
3)	Jeho prach to není prach
Je to odfouknutý prášek
Básník nechal na márách
Slavnou zrůdnost obrovu
Básník umřel trčí šašek
Z hoven lží a žumpy splašek
Výborů a doslovů		

5. května 1974

SEZNAM POUŽITÉHO DOBOVÉHO TISKU

Česká oficiální periodika

Za názvem periodika je uveden podtitul, v závorce pak vydavatel.

Deníky

- *Lidová demokracie*: orgán Čs. strany lidové (Československá strana lidová)
- *Mladá fronta*: deník Čs. svazu mládeže (Ústřední výbor ČSM)
- *Obrana lidu*: ústřední orgán ministerstva národní obrany (Vydavatelství časopisů ministerstva národní obrany)
- *Práce*: list Revolučního odborového hnutí (Vydavatelství a nakladatelství ROH)
- *Rovnost*: orgán krajského výboru KSČ v Brně (Krajský výbor KSČ v Brně)
- *Rudé právo*: ústřední orgán KSČ (Ústřední výbor KSČ)

Obdeníky

- *Pravda*: orgán krajského výboru KSČ v Plzni (Krajský výbor KSČ v Plzni)
- *Průboj*: orgán krajského výboru KSČ v Ústí nad Labem (Krajský výbor KSČ v Ústí nad Labem)

Týdeníky

- *Kultura*: týdeník pro otázky kultury a umění (Orbis)
- *Literární noviny*: týdeník pro kulturně politické a umělecké otázky (Svaz čs. spisovatelů)
- *Tvorba*: týdeník pro politiku, kulturu a hospodářství (Ústřední výbor KSČ)
- *Učitelské noviny*: týdeník pro výchovu a vzdělanost (Ministerstvo školství a kultury a Odborový svaz zaměstnanců školství a vědeckých ústavů)

Čtrnáctideníky

- *Československý voják* (Vydavatelství časopisů ministerstva národní obrany)
- *Divadelní noviny* (Svaz čs. divadelních umělců)

Měsíčníky

- *Host do domu*: měsíčník pro literaturu, umění a kritiku (Svaz čs. spisovatelů)
- *Nový život*: měsíčník pro literaturu a umění (Svaz čs. spisovatelů)

Exilová periodika

Za názvem periodika je uveden podtitul, v závorce pak vydavatel a místo vydání.

Týdeníky

- *Čechoslovák v zahraničí*: nezávislý týdeník (Free Czechoslovak Press – Londýn, Velká Británie)

Čtrnáctideníky

- *Hlas domova*: československé noviny (František Váňa – Melbourne, Austrálie)

Měsíčníky

- *Modrá revue*: kulturně-politický měsíčník pro Čechy a Slováky v exilu (Jan Beran – Rotterdam, Nizozemí)
- *Nový život*: měsíčník Cyrilometodějské ligy pro kulturu a život z víry (Křesťanská akademie – Řím, Itálie)
- *Zápisník*: měsíčník pro politiku a kulturu (Universum Press Co. – New York, USA)

Čtvrtletníky

- *Svědectví*: čtvrtletník pro politiku a kulturu (Jiří Horák a Radomír Luža – New York, USA)

*A kdybychom mohli býti nějakým zázrakem
vzkříšení za tři dny po smrti, ani potom by nám smrt
nezevšedněla, neboť to, v čem jsme tři dny vězeli,
bychom nazývali nejrozličnějšími jmény, hlubokou
mdlobou, kataleptickým spánkem a stáli bychom znovu
před smrtí jako před tajemstvím. Život, i když je ho jen
miliontá část, je stále životem, je životem i v bezvědomí
a vymizí-li, nemáme to možnost konstatovati již my,
umírající, a tak smrt existuje jen ze stanoviska diváků,
a ne ze stanoviska toho, jenž ztratil nejmenší možnou
pomyslnou částčku života.*

*Představa posmrtného života, která je na jedné
straně utěšující, neboť nám dává naději, že se setkáme
s těmi, kteří zemřeli, je z druhé strany krutá, ne
vzhledem k živým, nýbrž vzhledem k mrtvému.*

*Nic není strašnější než představa, že mrtvý může
patřiti na pláč těch, kdož jej pochovávají, na bolest,
kterou jim způsobil opustiv je, a kolik slz by musil
prolít účastník svého vlastního pohřbu.*

*Avšak představa posmrtného života je pro živé
a nikoliv pro mrtvé, neboť jejich absolutní nic
nepotřebuje již hledati útěchu v ilusích.*

*Je pro živé, pro zdravé, pro nemocné a pro
umírající a přes absurdnost této myšlenky nebudeme se
jí moci zbaviti dlouho beze zbytku, neboť smrt je z těch
výjimek, z těch úkazů, které nám nikdy nezevšední,
poněvadž neexistuje.¹¹⁰*

Vítězslav Nezval

Úmrtí Vítězslava Nezvala v dobovém tisku a ve vzpomínkách současníků

Sestavil Alsen Hanson.

Vytvořeno pro internetové stránky <http://vitezslavnezval.cz/>.

Datum vydání: 6. 4. 2018

Aktualizováno: 4. 5. 2020

Tento dokument podléhá licenci Creative Commons.

Uveďte autora – Nevyužívejte dílo komerčně – Zachovejte licenci

<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/3.0/cz/>